

**UKRAIŃSKIE PISMO
PODLASIA**

5 (33)

JESIEŃ 1997

Cena 1,50 zł

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

С. РИЖИК

**II Всесвітній форум українців
Dożynki w Pasynkach
«Пудляська осень»
300 lat Terespola**

ПОДІЇ

13 вересня Гмінний осередок культури в Черемсі zorganizував II Фолькові зустрічі „З сільського подвір'я”. Серед запрошених колективів українську музику та пісню виконували: „Хутір” з Гданська, „Срібна терція” з Рівного та „Черемщина” з Черемхи. Фінансово zorganizувати захід допомогли: Союз українців Підляшшя та Білоруське суспільно-культурне товариство з Білостока.

Читай на стор. 4.

14 вересня Союз українців Підляшшя zorganizував II огляд жінвних пісень „Пасинки '97”. Допомагали йому місцева Православна парафія та мешканці Пасинок В огляді виступили: „Хутір” з Гданська, „Срібна терція” з Рівного і колективи з Підляшшя: „Ранок”, „Родина” та „Кривчанки” з Кривця.

Читай на стор. 5.

В днях з 15 по 20 вересня в Дубичах Церковних відбувся табір Наукового гуртка студентів україністики Університету Марії Складовської-Кюрі з Любліна. В таборі брали участь також науковці та студенти зі Львова та Луцька. Проводили вони досліди українських говірок і фольклору околиць Дубич Церковних та Сім'ятич.

Читай на стор. 35.

З 9 по 12 жовтня в Кракові та Перемислі проходив перший міжнародний Фестиваль фільмів та телевізійних програм про національні меншини „У себе”. В категорії журналів перше місце (і нагороду 2,5 тис. німецьких марок) признано передачі національних меншин з Телебачення Білосток „Самі про себе”. В цій передачі що два тижні є україномовні програми, які підготують журналісти Юрій Місіюк та Славомир Савчук.

Читай на стор. 12.

PRENUMERATA

to najlepszy sposób, aby regularnie otrzymywać nasze pismo!

Roczną prenumeratę «Nad Buhom i Narwoju» należy zamawiać wpłacając na konto wydawcy (Związek Ukraińców Podlasia, PBK S.A., O/Bielsk Podlaski, nr 11101167-5018-2700-1-24) kwotę 15.00 zł za prenumeratę krajową, zaś w przypadku prenumeraty zagranicznej równowartość 26 USD (poczta zwykła) lub 32 USD (poczta lotnicza).

В † П

З глибоким жалем і сумом сповіщаємо, що 30 жовтня 1991 р., передчасно, на 31 році життя, відійшов від нас блаженної пам'яті

Вячеслав Мишко

Покійний народився 1960 р. в селі Парцьово біля Білеська, з яким пов'язав також і своє доросле життя. В 1990 р. з рекомендації Русько-українського виборчого комітету гміни Білєськ був обраний радним гмінної Ради, а згодом її Головою (1990-1994). Від 1990 р. виповнював Він також відповідальну функцію Голови Гмінної управи Добровольчої пожежної охорони, ініціюючи мін. близькі контакти з пожежниками з України — з волинського міста Ковель.

В спогадах приятелів, співпрацівників, сусідів Вячеслав залишвся, не лише як бездоганний Муж і Батько, але і як щира та відкрита, доброзичлива, щедра і скромна людина, в своїх ділах дбаюча про загальне добро — села, гміни, суспільства.

Заупокійну Службу Божу за душу Покійного та чин похорону відслужив 1 листопада на могилках в Парцьові о. декан прот. Юрій Токаревський.

Приятелі і знайомі

УКРАЇНСЬКА МОВА JĘZYK UKRAIŃSKI

Wszystkich zainteresowanych nauką języka ukraińskiego zapraszamy w każdą środę o godz. 11.30. Zajęcia odbywają się w budynku Uniwersytetu w Białymstoku przy ul. Liniarskiego w sali 33. Nauczanie prowadzone jest bezpłatnie przez pracownika naukowego UwB mgr Katarzynę Wnuczko w ramach lektoratu dla studentów.

„Nad Buhom i Narwoju”

Ukraińskie pismo Podlasia

Wydaje Związek Ukraińców Podlasia

Redakcja: Jan Chwaszczewski (p. o. red. naczej.), Helena Godun, Grzegorz Kuprianowicz, Andrzej Piotrowicz.

Współpraca: Mikołaj Roszczenko.

Numer zamknięto 8 grudnia 1997 r.

Pismo jest wydawane przy wsparciu finansowym Ministerstwa Kultury i Sztuki RP. Nie wszystkie poglądy wyrażone na łamach naszego pisma są zgodne z poglądami redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skracania oraz zmiany tytułów nadesłanych tekstów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Adres redakcji: „Nad Buhom i Narwoju”, ul. Widowska 4, skr. poczt 77, 17-100 Bielsk Podlaski, tel./fax (0-85) 308-929.

Konto bankowe: Związek Ukraińców Podlasia, PBK S.A. Warszawa, Oddział Bielsk Podlaski, 11101167-5018-2700-1-24.

Skład komputerowy tekstów: Redakcja „NBiN”. Makietka: Zakład Wydawniczy „Osnowy”, Bielsk Podlaski, ul. Pronina 44, tel. (0-85) 30-95-70.

Druk: Usługowy Zakład Poligraficzny, Bielsk Podlaski, ul. Okrężna 24, tel./fax (0-85) 30-33-67, 75-42-94 w. 42, tel. 631-532.

Дуже цікавим був цьогорічний сезон археологічних розкопок на Підляшші (про деякі ми вже писали в попередньому номері "НБіН"). При веденні каналізаційних робіт на вулиці Замковій, в Більську, велося також дослідження пам'яток культури, яких було багато знайдено в цьому місці. Дослідами керував Єжи Мацейчук з Білостока. Натомість Підляська археологічна експедиція Інституту Археології та Етнології Польської академії наук з Варшави вела розкопки на терені середньовічних городищ в Клоковичах (гм. Нурець-Стация), в Бобрівці гм. Черемха (тут дослідами керував Олег Осаульчук з Інституту Народознавства Національної академії наук України зі Львова), та над річкою Нурець в Молочках і Красному Селі (гм. Ботьки). Останні розкопки закінчилися наприкінці вересня, а брали в них участь польські, українські та білоруські науковці. Головна мета цих дослідів — рятівні праці на об'єктах, які є нищені людьми та тваринами. Два останні городища попередньо датують на XI-XII століття. Городище в Клоковичах мало дуже розвинуту систему оборони (2-3 вали та рови). Під час функціонування городищ в Бобрівці та Клоковичах (доріччя Пульви) була добре розвинута продукція заліза з місцевої руди. Фрагменти кераміки з околиць городища в Клоковичах дають підстави для датування їх на I-II століття до нашої ери та XIII-XI століття нашої ери. В околицях Бобрівки і Клокович знайдено багато жужля. Люди, які там жили, займалися виплавою заліза з місцевої болотної руди. Кавалки кераміки та наконечники стріл, які тут знайдено, дають підстави вступно датувати вік городища в Бобрівці на XII-XIV або XII-XIII століття. Комплекс в Бобрівці (городище та оселя) приблизно на 200-300 років молодший від такого ж комплексу в Клоковичах, хоча розташовані вони декілька кілометрів один від одного. Цікавими виявилися також розкопки на території середньовічного кладовища в Данилові поблизу Суража над р. Нарвою, про що напишемо в одному з наступних наших номерів.

Євген Рижик, Радіо Білосток АТ

Підляська археологічна експедиція Інституту Археології та Етнології Польської академії наук працювала над річкою Нурець в Молочках. Фото І.Х.

НАШЕ СЬОГОДЕННЯ

Євген Рижик, <i>Літо археологів</i>	1
Роман Висоцький, <i>II Всесвітній форум українців</i>	2
Andrzej Piotrowicz, <i>Z wiejskiego podwórza do Czeremchy</i>	4
Олена Годун, <i>II Огляд жанриварських пісень</i>	5
Helena Godun, <i>Dożynkowy chleb w Pasynkach</i>	5
Helena Godun, <i>Ukraińskie święto w stolicy Podlasia</i>	7
Grzegorz Kuprianowicz, <i>300 lat miasta Terespol</i>	10
Sławomir Sawczuk, <i>"U siebie"</i>	12

БЕРЕСТЕЙЩИНА

Володимир Леонюк, <i>Федір Одрач — український письменник з Берестейщини</i>	13
--	----

ХОЛМШИНА

Григорій Купріянович, <i>Пречиста в Холмі</i> Р.Б. 1997	16
Тадей Карабович, <i>Світовий конгрес Холмщини і Підляшшя</i>	17

ЦЕРКВА І НАРОД

Юрій Гаврилук, <i>Язик до Києва і з Києва приведе</i>	19
o. prot. Jerzy Ignaciuk, <i>Olszanki — konsekracja nowej cerkwi</i>	21
Ієромонах Феодосій (Оленич), <i>Виставка церковного одягу</i>	22

ПОГЛЯДИ

<i>Як показати українську автентичність на Підляшші? Розмова з Юрієм Місіюком та Славком Савчуком</i>	23
---	----

З МИНУЛОГО

Jerzy Hawryluk, <i>"Małorusy", "bilorusy" czy ukrajinci?, cz. III</i>	25
Юрій Гаврилук, <i>Наші міста і села. Словник, ч. 9</i>	28
Данило Лимаренко, <i>Південне Підляшшя 1939-1941</i>	30

З НАРОДНОЇ СКАРБНИЦІ

Микола Рощенко, <i>Українські прислів'я та приказки, ч. IX</i>	32
<i>Ой там на Підляшші</i>	33
Roman Awramenko, <i>Opowieść o kniaziu Kurchu, Lubczy, Żmieju i Rycerzu w złotej zbroi</i>	34

УКРАЇНОЗНАВСТВО

Marek Olejnik, <i>Lubelscy studenci-ukraińscy na Białostoczczyźnie</i>	35
--	----

ЛІТЕРАТУРА

Василь Перогонко, <i>Вірші</i>	31
--------------------------------------	----

РЕЦЕНЗІЇ

Mikołaj Roszczenko, <i>Gwary ukraińskie na Podlasiu</i>	38
---	----

ХРОНІКА

<i>Хроніка земель над Бугом і Нарвою</i>	39
--	----

НА ОБКЛАДИНЦІ: Городище біля села Гатьки, об'єкт багаторічних дослідів Підляської археологічної експедиції.

II Всесвітній форум українців

Шість років тому український народ одержав незалежність. Завдяки цим історичним змінам у 1992 році у Києві вперше змогли зібратися українці з усіх сторін світу. Серед учасників тодішнього з'їзду були й представники Підляшшя (див. „НБіН”, № 3 за 1992). У поточному році, після чергових п'яти років, в Києві 20-25 серпня, був проведений II Всесвітній форум українців. І цього разу серед 30-особової делегації української громади проживаючої в межах польської держави було двох представників Союзу українців Підляшшя.

Урочисте відкриття II Всесвітнього форуму українців, з участю президента України Леоніда Кучми, прем'єр-міністра Валерія Пустовоїтенка та інших членів уряду і почесних гостей, проголосив 21 серпня 1997 р., в Палаці культури „Україна”, голова Української Всесвітньої

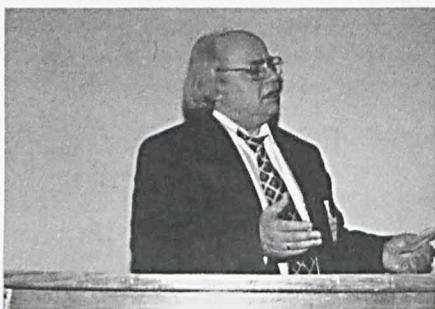
Засідання присвячене питанням єдності українських Церков

резолуції. Запропоновані теми торкалися низки проблем: питання збереження етнічної ідентичності, ролі діаспори в розбудові економічних зв'язків України з країнами поселення, української екології, медицини та науки, політичних проблем світового українства, ролі молоді та жіночого руху і проблем родини, місця української мови в колі світових мов, інформаційного простору України та питань українських Церков.

Цьогорічний Форум, за планами оргкомітету, мав бути, порівняно з попереднім, заходом меншого масштабу та більш робочим. Загалом у цій великій Українській Раді взяло участь 450 делегатів представляючих закордонне українство із 47 країн світу та 250 делегатів окремих областей України (та відповідно 400 та 1200 гостей). Помітним, особливо під час засідань у секціях і „круглих столах”, були відмінності в поглядах, очікуваннях та можливостях учасників. Окремі точки зору на деякі справи представляли представники України, інші делегати з західних діаспор проживаючі в найкращих економічних обставинах, чи українці проживаючі в різномірних умовах у державах бувшого Радянського Союзу, а ще інші ті, які прибули з-за меж України з території заселених автохтонним українським населенням (напр. Берестейщина, Закарпаття, Буковина, Кубань, Підляшшя та інші).

Сьогодні Україна знаходиться у важких суспільно-економічних обставинах. Спроби обговорення цих проблем з'являлися часто у виступах учасників Форуму. Для представників закордонного українства, особливо західної діаспори, що має досвід демократичного політичного та державного життя, дорога в майбутнє може бути лише одна. Для представників України проблеми були, що є зрозумілим, більш особистими та зматеріалізованими. Адже це їм приходиться нести тягар недостатку і інших наслідків економічної кризи країни.

Як стверджують численні учасники Форуму, хоч Україна не приймає варіанту північного сусіда, то її сучасний стан далекий від ідеалу. Хоч у міжнародній політиці триває сприятлива атмосфера для України, то економічний бік життя держави є пригнобоючим. Говорилося про це багато, проте підкреслюючи, що економіка не може бути єдиною ділянкою, про яку мусить піклуватися молода українська держава. Адже трагічним є стан української культури та освіти в українській державі, а там де проживають українці закривається українські школи; українське друковане слово є обмежене до лише 6-10 відсотків загального числа усіх друкованих сьогодні в Україні видань, що означає, що українська держава фінасує та розвиває російську, а не українську культуру. Оскільки у приватному

Голова УВКР Іван Драч

Координаційної Ради, відомий поет, Іван Драч. Після вибору робочих органів Форуму, виступу президента Л.Кучми і інших офіційних гостей та складення звітів з діяльності за попередніх 5 років, почалися робочі засідання Форуму. Проходили вони у святковій атмосфері, у почутті спільності долі й важливості події.

Вже з першого дня, у приміщеннях Національного університету ім. Тараса Шевченка, протягом 22-23 серпня, вели свою роботу секції та „круглі столи”. У кільканадцяти групах йшли дискусії про проблеми українців проживаючих в Україні та поза її межами. Їх результатом були, представлені на закінчення Форуму,

житті суспільства невживання української мови є окремим питанням, то у політичній і адміністративній сфері Україна є державою де численні урядовці не тільки не володіють держаною мовою і не мають охоти її вивчати, але і ніхто їм і не ставить такої вимоги, а це не тільки на міжнародній сцені не викликає довір'я та оптимізму. Український інформаційний простір який має інформувати та формувати громадян України є обмеженим, неконкурентним з іншими присутніми на Україні масмедіями. Важка є також доля українського релігійного життя. Усі ті справи були предметом палких дискусій. Побіч цього черговий раз повернено до досі невирішеного питання — визнання в Україні воєнків УПА як воюючої сторони в II світовій війні.

Форум супроводжували не тільки палкі дискусії на різні теми. Разом із програмою Форуму його учасники приймали участь в заходах присвячених шостій річниці Незалежності України.

Урочистості біля пам'ятника Шевченкові

жності України. Великий святочний концерт з цієї нагоди, який був влаштований 22 серпня за участю найкращих українських артистів, став духовою трапезою для делегатів і гостей Форуму. Останнього дня Форуму його учасники могли поїхати до Канева, або взяти участь в богослужінні в місці, де буде відбудований зруйнований більшовиками у 1934-1936 роках Михайлівський Золотоверхній собор, пам'ятка киево-руського християнства початку XII століття.

На закінчення варто згадати, ще про одне. Наприкінці серпня до Києва з'їхались українці з всього світу,

Урочисте засідання в палаці культури "Україна" з нагоди VI річниці Незалежності

щоб на Форумі вирішати важливі питання. Це, яку відіграв роль II Всесвітній форум українців передовісім виявить майбутнє. Однак найкращі ділові обміни, договори, порозуміння були зроблені безумовно не за офіційним пляном складеним організаторами, але в кулуарних переговорах проведених на коридорах і в буфетах та у всіх інших місцях, де з'явлювались учасники Форуму. Це там відбувався найбільший обмін інформації, налагодження контактів, оприлюднення проблем з різних ділянок українського життя.

Велику активність помітити було можна особливо серед присутніх на Форумі підприємців, які найбільш по-діловому займалися роботою. Ті контакти можна припускати, бу-

дуть напевно дієвими. Чи таким буде те, про що говорилося офіційно і що заповнило документи Форуму?

Все таки Форум був маніфестацією світового українства, його єдності і тому відіграв він велику роль.

Для українців проживаючих на Підляшші присутність на цьому Форумі була підкресленням присутності нашого регіону в загальноукраїнському житті.

Заяви деяких представників з України про необхідність розрізнення діаспори від українців, які є автохтонним населенням проживаючим поза межами української держави, творять надію на духову підтримку також підляшшукам.

Роман Висоцький
Фото Олена Годун

Була також нагода подивитися історичні пам'ятки Києва, зокрема храми Печерської лаври

Z wiejskiego podwórza do Czeremchy

Na scenie w pełnym składzie pojawiła się „Czeremszyzna”

Spodziewanym następstwem zeszłorocznych przesłuchań muzyki „folkowej-różnej”, które odbyły się w Czeremchsze, stały się już Drugie takie Spotkania. Oprócz gospodarzy imprezy, zespołu „Czeremszyzna”, zjechali się tu także goście z Polski i z zagranicy. Kto był lub przybył 13-go września do Czeremchy miał nieczęstą okazję „poczuć na własne uszy” trochę muzyki słowiańskiej — tradycyjnej, nieco zmodyfikowanej jej wersji współczesnej, a także tradycyjnego folklu niesłowiańskiego w wersji polskojęzycznej.

O wyznaczonym czasie, kiedy zaległa cisza a salę wypełniła atmosfera niecierpliwego wyczekiwania, poprzedzając oficjalne otwarcie na scenie w pełnym składzie pojawiła się „Czeremszyzna”. Na dobry początek zagrała kilka nowych „kawałków” wzbudzając burzę aplauzu sprowokowanej publiczności. Po muzycznym prologu zaproszono na scenę Kazimierza Derkowskiego — współorganizatora imprezy, by uroczystie uruchomił

mechanizm archaicznej już maszyny z przełomu wieków, służącej do wyrabiania sznuropodobnej materii, a mianowicie przedziałniczego kołowrotka o napędzie pedałowym. Po kilku ciepłych słowach zwróconych do ooczoch i twórczo pracującej młodzieży, wspomaganym energicznym dociskaniem prawej nogi opartej o rozrusznik przędła, nastąpiła

Występy muzyczne zamknął ukraiński „Chutir” z Gdańska

cicha eksplozja (...) otwieranej ruchem obrotowym imprezy. Wśród „gromkich” owacji i wesołości widzów kontynuowano muzykowanie...

Po wyczerpaniu limitu czasowego na scenie nastąpiła wymiana zespołów i miejsce „Czeremszyzny” zajęło trio „Sribna Tercija” z Równego. Tym razem atmosfera wyciszyła się, a po sali rozniósł się dźwięczny głos pieśniarki, która na bandurze, a później w akompaniamencie skrzypiec „wycięła” kilka miłych uchu dźwięków kozackich, tudzież innych... niekozackich. Pauzy między poszczególnymi pieśniami wypełnił towarzyszący grupie „kapelmajster”, który w dialekcie centralnych stanów Ukrainy dosyć dowcipnie komentował zapowiadane przez siebie pieśni. W mieszanym

składzie, poszerzonym o męski głos i gorąco żegnana przez publiczność, tercja zakończyła swój bieg.

Jako trzeci wystąpił białoruski zespół wokalnie-taneczny „Mjadunicy” z Wolkowyska. W kombinowanych układach scenicznych oprawionych w postrewolucyjną manierę epoki wielkich estrad, wykonali oni kilka skocznych kawałków, wywołując falę wibrujących oklasków.

Na występy przyjechali również polscy wielbicieli muzyki egzotycznej zachodnich wybrzeży kontynentu. Zaprezentowali oni publiczności trochę flamenko i spolonizowanej szanty. Flamenko przyjechało z Gliwic, a szanty z Białegostoku. Po zwyczajowym pożegnaniu grup, występy muzyczne zamknął ukraiński „Chutir” z Gdańska, którego swojskie słowiańskie dźwięki wyraźnie przypadły do gustu miejscowej publiczności.

Dla podkreślenia „swojskich klimatów” ogarnięci zadbali o odpowiednią dekorację wciągając na scenę kawałek strzechy, szkielet wozu i jeszcze kilka sugerujących tutejsze pochodzenie rekwizytów. Cała scenografia znikala od czasu do czasu w gęstej chmurze dymu,

jaki towarzyszył niektórym pieśniom, niekoniecznie w stylu „tumanowych jarów”. Równolegle do występów muzycznych odbywał się wernisaż prac rzemiosła artystycznego, gdzie za gotówkę można było nabyć robione na drutach chustki oraz przedmioty wydłubane w drewnie przez miejscowego rzeźbiarza Tadeusza Dudzicza.

Na deser dla miłośników kultury niespraszanej walkiem zachodniej komercji, niezłomni poszukiwacze „żywych skansenów” przygotowali wystawę fotografii z mało znanego, choć kulturowo bliskiego nam kraju — Rumunii.

I tak kolejny maraton „folkowych atrakcji w Czeremchsze” dobiegł końca.

Andrzej Piotrowicz
Fot. autora

„Sribna Tercija” z miasta Równego

II Огляд жнивварських пісень

14 вересня 1991 р. відбувся в Пасинках II Огляд жнивварських пісень. Організатором цього культурного заходу був Союз українців Підляшшя, співпрацюючий з православною парафією в Пасинках та Управою гміни Більськ.

Перша частина обжинкових урочистостей — Божественна Літургія, молебень, посвячення обжинкових вінків та хлібів спечених з нового врожаю, відбулися в церкві Св. Іоана Хрестителя в Пасинках. Друга частина проходила на майдані при пожежному депо, де перед численними глядачами запрезентувалися як місцеві фольклорні колективи: „Родина” з Дуб’яжина, „Кривчанки” з Кривця, „Ранок” з Більсь-

кого будинку культури, так і гості: молодіжний колектив „Хутір” з Гданська та „Срібна терція” з Рівного. Старі українські жнивварські пісні показав глядачам дитячий колектив „Ранок”. Культурну частину супроводжувала виставка рільничих машин, які продає фірма „Pom-Serwis” з Більська.

II Огляд жнивварських пісень міг відбутися завдяки головному спонсорові, яким було Міністерство культури і мистецтва.

Велике зацікавлення імпрезою дало організаторам новий поштовх, щоб подібні імпрези відбувалися частіше, а може і в інших місцевостях.

Олена Годун

tego święta. Podziękował również za przybycie gościom, przedstawicielom władz gminy, swym parafianom i przedstawicielom Związku Ukraińców Podlasia, organizatorom dalszej części święta, tym razem już świeckiej, na którą w imieniu własnym i Związku wszystkich serdecznie zaprosił.

Dalsza więc część odbywała się już na placu przy remizie, gdzie czekały wszystkich mile atrakcje.

Jako pierwszy przywitał wszystkich na traktorowej przyczepie, przystrojonej brzoźkami i przyniesionymi uroczyście

Dożynkowy chleb w Pasynkach

Święta religijne zajmują istotne miejsce w życiu naszego narodu. Uwalniają one nas od więzów codzienności, a przede wszystkim dają możliwość przybliżenia ludzi ku wieczności. W ten odbłask wieczności, czyli wydobyć się poza pojęcie czasu. Cerkiew wprowadza nas poprzez liturgiczny cykl świąt cerkiewnych. To dzięki kolistości kosmicznego obrotu czasu formującego rok cerkiewny, wieczność staje się rzeczywistym udziałem ludzi uczestniczących w życiu liturgicznym Cerkwi.

Rok cerkiewny rozpoczyna się 1/14 września. W tym to dniu, wg Ew. Łuk. 4,16-22, Jezus Chrystus rozpoczął swą publiczną działalność w Galilei.

Tego też dnia bieżącego roku, w cerkwi prawosławnej pw. Św. Jana Chrzciciela w Pasynkach wierni uroczyście dziękowali Bogu za wszystkie dobrodziejstwa i łaski posłane im w ciągu minionego roku oraz prosili o dalsze błogosłowieństwo.

Tłumnie zgromadzeni parafianie przynieśli do świątyni upieczony już z pierwszych tegorocznych zbiorów chleb

i sól oraz przepięknie upieczone dożynkowe wieńce wykonane z kłosów zbóż i kwiatów. Wszystko to po to, aby niegłosownie brzmiały słowa troparionu śpiewanego w czasie Liturgii Św.: **Всѣхъ творѣи Бодѣтелю, времена и лѣта во Своей власти положивый, благослови вѣнецъ лѣта благости Твоея, Господи, сохрания в мирѣ градъ Твой, молитвами Богородицы, и спаси ны.**

(„Wszelkiego stworzenia Stwórco, któryś pory roku, lata władzy swej porządkował, pobłogosław wieńce roku Łaski Twojej Panie, chronić w pokoju ludzi i gród Twój, przez modlitwy Bogurodzicy, i zbaw nas.”)

Tuż po Liturgii Św. w specjalnym molebniu proszono jeszcze, aby Bóg uchronił wszystkich od wszelkich nieszczęść, ukrócił wrogość, zesłał pokój i prawdziwą miłość oraz by nie zważał na nieprawość ludu, lecz otoczył wszystkich swym miłosierdziem. Na koniec, proboszcz, ks. Eugeniusz Suszcz poświęcił chleb i wieńce i jeszcze raz w krótkim kazaniu podkreślił ważność i znaczenie

Дziecięcy zespół „Ranok” z Bielska Podlaskiego

z cerkwi dożynkowymi wiencami, dziecięcy zespół „Ranok” z Bielska Podlaskiego. Wśród najstarszego pokolenia widzów szczególne zainteresowanie wzbudził w jego wykonaniu obrzęd pieśni żniwnych. W czasie ich występu na twarzach babuń dostrzec było można nostalgii za czymś, co bezpowrotnie już minęło, a co kiedyś było im bardzo bliskie.

Dalsze godziny umilały widzom występy podlaskich zespołów — „Rodyny” z Dubiażyna i „Krywczanek” z Krzywca oraz młodzieżowego zespołu „Chutir” z Gdańska i trio „Sribna Tercija” z Równego. Plac wokół remizy okazał się zbyt mały i można było zauważyć, że stare pieśni ludowe wykonywane przez zespoły cieszyły się zdecydowanie większym zainteresowaniem niż towarzysząca imprezie wystawa nowoczesnego sprzętu rolniczego zorganizowana przez bielski „Pom-Serwis”.

Przebieg święta Nowego Roku Cerkiewnego w Pasynkach miał szczególne znaczenie. Był przypomnieniem starej tradycji naszego narodu, tego co zabrała nam cywilizacja — Boga w codziennym naszym życiu. Kiedyś wszystkim pracom, czynnościom każdego chrześcijanina towarzyszyła modlitwa i śpiewy od serca płynących pieśni, w słowach których przewijały się motywy powszechnego życia pracy i miłości. A przy tym każdy gospodarz przed pracami, od przygotowania gruntu pod siew do zbiorów, modlił się i błogosławił swe pole czyniąc znak krzyża. Chleb zaś, wieniec swej

ciężkiej pracy był otoczony przez nasz naród szczególną czcią. Jeśli zdarzyło się, że przypadkiem jego okrucuch upadł z rąk, natychmiast podnoszono go, całowano i proszono Boga o wybaczenie. Dzisiaj współcześni chrześcijanie nie zawsze wiedzą, dlaczego w modlitwie „Otcze nasz” prosimy Boga właśnie o chleb. To chleb jest najważniejszym darem Bożym, jest symbolem błogosłowieństwa, pracowitości i dobrobytu. Chleb zajmuje największe miejsce nie tylko wśród spraw materialnych, lecz stanowi również główne miejsce w życiu duchowym naszego narodu. Dlatego nie przypadkowo znalazł się on na święcie w Pasynkach. Wśród wszystkich środków spożywczych, chleb jest artykułem najpowszechniejszym i najbardziej nieodzownym. Chleb krzepi serce ludzkie (Ps. 104, 15), wspie-

ra jego siłę, dlatego prorok Ezechiel (5, 16; 14, 13) porównuje go do „podpory”, która „lamie się” podczas głodu. Jest on obrazem i wyrazem podtrzymywania życia w najszerszym tego słowa znaczeniu. Mocą eucharystycznego przemienienia zaś, chleb otrzymuje swoje najwyższe i najświętsze znaczenie. Staje się on pokarmem dającym życie wieczne: „Ja jestem chlebem żywym, który zstąpił z nieba, — mówi Chrystus — jeśli kto spożywać będzie ten chleb, żyć będzie na wieki” (J. 6, 51); „I wzięwszy chleb, i podziękowawszy, łamał i dawał im, mówiąc: To jest ciało moje, które się za was daje; to czyńcie na pamiątkę moją”.

Wobec powyższych rozważań nasuwa się refleksja-pytanie, czy młode pokolenie wychowane przez telewizję, komputery, Internet itp., zada sobie trud, aby dociec pewnych starych obyczajów, gdzie towarzyszy nam chleb skoro nikt tego im nie przekaże? Czy nauczy swe pociechy należytego szacunku do jego, czy te obyczaje, jak np. błogosławienie przez rodziców nowożeńców chlebem, potraktuje z czasem jako przestarzałe i niczym nieuzasadnione?

A być może będzie podtrzymywać je tylko jako narodową tradycję, a odrzuci jej treść religijną.

Święto Nowego Roku Cerkiewnego w Pasynkach jest dobrym przykładem kontynuacji starej tradycji, w której w życiu narodu nierozdzielnie było miejsce dla Boga, o czym nie można zapomnieć.

Helena Godun
Fot. autorki

Młodzieżowy zespół „Chutir” z Gdańska

VI Festiwal Kultury Ukraińskiej na Podlasiu „Pudłańska oseń '97”

Ukraińskie święto w stolicy Podlasia

Bielsk Podlaski po raz kolejny był gospodarzem święta kultury ukraińskiej. Coraz bardziej widać, że staje się on głównym centrum odradzania się świadomości i kultury ukraińskiej na Północnym Podlasiu. Przykładem tego są m.in. rokrocznie organizowane przez Związek Ukraińców Podlasia festiwale kultury ukraińskiej „Pudłańska oseń”. Cieszą się one coraz większą popularnością i zainteresowaniem.

„Narodowość ukraińska na Podlasiu nie tylko nie umiera, ale wprost przeciwnie, rozwija się” — te słowa, wypowiedziane kilka lat temu przez pana Teodozija Staraka, radcę Ambasady Ukrainy w Polsce, brzmiąle niczym motto również i na tegorocznym festiwalu.

Pierwsze festiwale „Pudłańska oseń”, jak również inne imprezy kulturalne organizowane przez ZUP pomogły oświecić mieszkańców Północnego Podlasia z myślą, że język i kultura ukraińska jest im szczególnie bliska. Dzisiaj powoli staje się to czymś naturalnym i oczywistym.

Ci, którzy patrzą na Podlasie z boku, stwierdzają, że jest ono swego rodzaju ewenementem. Pomimo złożonych kolei losu, propagowania wypaczonej i zagmatwanej historii, prób dominacji innych kultur i języków, wrogiej propagandy i bez rozwiniętego szkolnictwa, naród potrafił zachować swą odrębność kulturową, tradycję, archaiczny język oraz pieśń.

Kolejnym ewenementem jest to, że młode pokolenie powraca do swoich korzeni, jest spragnione kontynuacji tradycji i kultury swych przodków. Przykładem tego są dzieci, które dopiero drugi rok uczą się języka ukraińskiego w

Przedszkolu Samorządowym nr 9 w Bielsku Podlaskim. Zachwyciły widzów swą werwą i zaangażowaniem na scenie, a zwłaszcza tym, że to one same wyszły z inicjatywą zaprezentowania tego, czego nauczyły się na zajęciach z języka ukraińskiego.

Teodozija Starak, Radca Ambasady Ukrainy

„A jeszcze pół roku temu nikt nie przypuszczał, że one tu wystąpią”, stwierdził pan T. Starak, tegoroczny gość honorowy festiwalu. Podobnym przykładem jest zespół „Ranok” z Bielskiego

Domu Kultury, dzieci ze szkoły w Czeremsze czy też studencki zespół „QFA” z Białegostoku. „To niewiarygodne, że jest jeszcze taka młodzież, która chce śpiewać i grać takie zwykle stare pieśni ludowe, a nie idzie z nurtem rapu, „nowej Europy” — powiedziała jedna z uczestniczek festiwalu.

Białostockiej publiczności zespół „Horyna” przedstawił obrzęd weselny

Artyści z Lucka pokazali swe wyroby z czarnej ceramiki. W tle wystawa „Piękno ocalane”.

Różnorodna pod względem wieku była zarówno bielska publiczność jak i wykonawcy – dzieci z przedszkola nr 9 w Bielsku i „QFA” z Białegostoku

Oficjalna część festiwalu odbyła się 15-16 listopada w Bielsku Podlaskim, ale już w piątek białostocczanie spędzili kilka godzin (od 18.00 do północy) bawiąc się w kawiarni „Fama”. Pierwsze godziny wypełniły im koncerty zespołów ukraińskich pokazujących wszystkie odmiany muzyki od folku, poprzez poezję śpiewaną, po utwory instrumentalne, kolejne zaś dyskoteka przy muzyce „The Ukrainians”.

W sobotę o godz. 13.00 w Bielskim Domu Kultury festiwal rozpoczął się oficjalnie otwarciem trzech wystaw. Największą z nich była ekspozycja fotografii pt. „Piękno ocalane”, przygotowana

przez Komisję Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej. Autorem większości zdjęć, prezentujących stare cerkwie jest dr Bogdan Martyniuk, dzięki któremu prezentowane na zdjęciach unikatowe obiekty sztuki cerkiewnej ocalały od dewastacji lub całkowitej zagłady i zapomnienia.

Na kolejnej wystawie, przywiezionej z Łucka, można było obejrzeć wyroby z unikatowej czarnej ceramiki. Twórcami trzeciej ekspozycji były zaś dzieci ze szkoły nr 11 w Łucku. Prezentowane przez nich prace, wykonane ze słomy, szkła, ceramiki, aplikacje i tkaniny powstały na zajęciach pozalekcyjnych w

ramach specjalnego programu edukacyjnego z rzemiosła ludowego.

Po otwarciu wystaw odbyły się koncerty muzyczne. Licznie zgromadzonej publiczności w ciągu dwóch kolejnych dni zaprezentowały się zespoły folklorystyczne z rodzimego Podlasia („Ranok”, zespół dziecięcy ze SzP w Czeremesze, „Krasuni” z Krasnowsi, „Krywczanki” z Krzywca, z Czeremchy Wsi, Wólki Terechowskiej, Dasz, Knoryd i Dubiażyna) i Wołynia, m.in. zespół taneczny „Polisianka”, Orkiestra Muzyki Ludowej „Naspiw” z Równego oraz „Wołyński Uzory” z Łucka.

Niewątpliwie faworyzował na tegorocznym festiwalu studencki zespół „Horyna” z Równego, który nie tylko zaśpiewał i odtńczył, nawet z publicznością, autentyczne ukraińskie pieśni ludowe.

Kultura ukraińska nie zna granic – „Kalina” i „Krasuni” z Podlasia oraz „Switycia” z Wilna

Burzliwie oklaskiwany „Chante Moulén”

w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze i Słochach Annapolskich oraz w Bielskim Domu Kultury. Dorosli zaś widzowie mieli okazję spotkać się osobiście i porozmawiać ze wspomnianym już wcześniej Teodozjem Starakiem, radcą Ambasady Ukrainy w Polsce.

Spotkanie to dotyczyło głównie stosunku władz Ukrainy do rodaków mieszkających w innych krajach, m.in. w Polsce. Dyskutowano także o tworzeniu lepszych warunków do rozwijania przez mniejszość ukraińską w Polsce kultury narodowej, a także zachowania i upamiętnienia miejsc związanych z historią tego narodu.

Festiwalowi towarzyszyły liczne koncerty, odbywające się w innych miejscowościach na Podlasiu — w Czeremsze, Trywieży (gm. Hajnówka), Słochach Annapolskich (gm. Siemiatycze), Moszczonie Królewskiej (gm. Mielnik), Klenkach (gm. Czyże) i Czarnej Wielkiej (gm. Grodzisk).

Bogaty program tegorocznego festiwalu oraz żywe zainteresowanie widzów świadczy o jego popularności i rozwoju.

VI Festiwal Kultury Ukraińskiej na Podlasiu „Pułaska ośeń '97” odbył się m.in. dzięki wsparciu Ministerstwa Kultury i Sztuki RP, Wydziału Kultury, Sportu i Turystyki UW w Białymstoku, Urzędu Miasta Bielsk Podlaski oraz firmie HOOP International. Patronat prasowy nad imprezą sprawował „Kurier Poranny”. Być może nieco przesadziły polskie massmedia pisząc, że „w przyszłym roku organizatorzy będą musieli poszukać większej sali, gdyż chętnych było znacznie więcej niż mogła pomieścić sala widowiskowa Bielskiego Domu Kultury”. Prawdą jest natomiast, że zdobywa on z roku na rok większą ilość widzów, spragnionych posłuchania czegoś bliskiego — rodzimego.

Helena Godun
Fot. autorki

ale również przedstawił ukraiński obrzęd weselny.

Poezję śpiewaną i piosenkę autorską zaprezentowali Walerij Marenycz z Łucka, „człowiek-orkiestra”, bez wątpienia gwiazdor, który na trwale zapisze się chyba w krajobrazie jesiennej podlaskiej imprezy, duet „Bratowe” z Nowowolyńska i Hala Owsijczuk z Równego.

Odmienną instrumentalną muzykę przedstawił Bohdan Chemdik z Łucka, którego artystyczne wizje wyrażają się nie

tylko w muzyce, ale m.in. w plastyce i rzeźbie. Natomiast w duchowy nastrój zadumy wprowadził publiczność burzliwie oklaskiwany dwuosobowy zespół „Chante Moulén” z Równego, wykonując autorskie ballady o treści próbującej zgłębić sens ludzkiego istnienia.

Również w sobotę i w niedzielę ze spektaklem „Wesela, sumna kazka” wystąpił Wojewódzki Teatr Lalek z Równego. Spektakl ten obejrzały dzieci z Przedszkola nr 9 w Bielsku Podlaskim,

Tańczy równeńska „Polisianka”

300 lat miasta Terespol

Pod koniec czerwca br. odbyły się w Terespolu nad Bugiem uroczystości z okazji 300-lecia istnienia miasta. Terespol to dzisiaj „brama na wschód” Polski, przygraniczne 6-tysięczne miasto nad Bugiem, posiadające znakomite położenie przy transeuropejskiej trasie Paryż-Moskwa. Na charakter miasteczka wpływa decydująco sąsiedztwo największego na wschodniej granicy RP przejścia granicznego, którego naturalnym zapleczem jest właśnie Terespol — tu mieści się Urząd Celny (choć są plany przeniesienia go do Białej Podlaskiej) i jednostka Straży Granicznej, a także inne instytucje i przedsiębiorstwa pracujące na potrzeby granicy. Wreszcie odgrywa Terespol rolę centrum administracyjnego, ekonomicznego i edukacyjnego dla okolicznych gmin — mieści się tu Urząd Rejonowy i Liceum Ogólnokształcące.

Miasto przygraniczne i ... miasto pogranicza

Często zapomina się jednak, że pograniczny charakter Terespolu ma także inny, nie wyłącznie współczesny i polityczny wymiar. Miasto to powstało przecież na terenach zamieszkałych od wieków przez ludność „języka ruskiego zakonu greckiego”, jak określano to wówczas. Ludność ta, od wieków prawosławna, w ciągu wieku XVII została już w większości zmuszona do przyjęcia unii. Zawsze stanowiła ona znaczący procent mieszkańców Terespolu. Zresztą najstarszym zabytkiem miasta i jedyną pamiątką po starym Terespolu jest właśnie cerkiew pw. św. Jana Teologa z 1745 r. Warto poza tym pamiętać, że w ciągu XIX i pierwszej połowy XX w. najliczniejszą grupą mieszkańców Terespolu byli Żydzi, stanowiący ponad 50 % ludności miasta, nie było to zresztą wyjątkiem na Podlasiu. Polska ludność rzymsko-katolicka stanowiła nieznaczny, choć stale rosnący, odsetek mieszkańców.

W czasie II wojny światowej w tragiczny sposób przestała istnieć żydowska społeczność Terespolu. Po wojnie z okolicznych wsi, w wyniku wysiedleń do ZSRR i akcji „Wisła”, zniknęła przeważnie prawosławna ludność ukraińska. Jednak Terespol i dzisiaj zachował swój wielo-

kulturowy charakter. Istnieje tu prężna parafia prawosławna pw. św. Jana Teologa, skupiająca wyznawców prawosławia, którym udało się uniknąć akcji „Wisła” lub powrócili na ojczyste ziemie w latach 50-tych i 60-tych. Właśnie Terespol jest siedzibą powołanego w 1994 r. prawosławnego dekanatu terespolskiego, jednego z czterech dekanatów diecezji lubelsko-chełmskiej. Parafią i dekanatem kieruje młody dynamiczny duchowny — o. prot. Aleksy Andrejuk, jeden z twórców i liderów Bractwa Młodzieży Prawosławnej w latach 80-tych. Jest on równocześnie dziekanem wojsk lotniczych i obrony powietrznej w Prawosławnym Ordynariacie Wojska Polskiego. Także w Terespolu odbywa się co roku ważna impreza kulturalna, której organizatorami jest właśnie dekanat terespolski oraz Miejski Dom Kultury w Terespolu. Jest to styczniowy Przegląd Chórów Kołędniczych, na którym wstępują chóry parafii prawosławnych nadbużańskiego Podlasia. Impreza ta symbolizuje wielokulturowy i wieloetniczny charakter tego regionu.

* * *

Z przyjemnością należy podkreślić, że ten wielokulturowy i wielowyznaniowy charakter miasta i regionu znalazł znaczące odbicie w uroczystościach jubileuszowych z okazji 300-lecia miasta Terespol, które odbyły się w bieżącym roku. Właściwie nie wiadomo, czy właśnie teraz minęło 300 lat od założenia miasta,

zapewne nastąpiło to nieco wcześniej. Najprawdopodobniej bowiem prawa miejskie i nazwę Terespol miejscowość ta uzyskała między rokiem 1694 a 1696 staraniem Józefa Bogusława Słuszki. Wcześniej istniała tu, znana już na początku wieku XVI, osada Blotkowo.

Sesja Rady Miejskiej

Obchody jubileuszu rozpoczęły się w sobotę 28 czerwca 1997 r. rano uroczystą Sesją Rady Miejskiej Terespolu, która odbyła się miejscowym Liceum Ogólnokształcącym. Na sesji wystąpili przedstawiciele władz państwowych szczebla centralnego, samorządów lokalnych sąsiednich miejscowości, miejscowy poseł Franciszek Stefaniuk, przedstawiciele wojska oraz Urzędu Celnego. Zasłużonym dla rozwoju miasta osobom wręczono odznaczenia państwowe. W trakcie sesji grała orkiestra dęta PKP.

Sesja popularno-naukowa

Kolejnym punktem uroczystości była sesja popularno-naukowa poświęcona dziejom miasta, którą prowadził dyrektor Archiwum Akt Nowych w Warszawie dr T. Krawczak. Jako pierwszy przedstawiono referat nieobecnego prof. J. Tyśkiewicza o najstarszych dziejach okolic Terespolu, w którym badacz ten oparł się na swej kontrowersyjnej hipotezie o prapolskim plemieniu Staropodlasiem. Kolejnym było wystąpienie ks. kanonika Romana Soszyńskiego poświęcone dziejom parafii rzymsko-katolickiej w Terespolu, która powstała dokładnie 300 lat temu. W interesującym referacie zarysowano szeroką perspektywę dziejów miasta, wspominając także o terespolskiej cerkwi.

Szereg referatów poświęconych było kwestiom militarnym. Nic w tym dziwnego, gdyż położenie miasta powodowało, iż jego okolice odgrywały ważną rolę strategiczną, szczególnie po wybudowaniu twierdzy brzeskiej. Organizator sesji dr T. Krawczak przedstawił referat pt. „Terespol i okolice na mapie oporu unickiego”. Poświęcił go przede wszystkim wydarzeniom z końca XIX w., gdy doszło do likwidacji Kościoła unickiego przez rosyjskie władze państwowe, szcze-

gółowo przedstawiając te kwestie w odniesieniu do Terespoła i jego okolic. Specjalizujący się w problematyce unitów podlaskich badacz nie ustrzegł się tradycyjnych uproszczeń i jednostronności w przedstawieniu tych trudnych kwestii.

Ostatni blok stanowiły niezwykle interesujące wystąpienia z zakresu źródłoznawstwa. M. Izdebski z Archiwum Głównego Akt Dawnych mówił o aktach dotyczących Terespoła w zasobach AGAD. Dyrektor Archiwum Państwowego w Lublinie dr Łucja Wierzbicka przedstawiła szeroko „Źródła do dziejów Terespoła w dwudziestolecium międzywojennym w zasobach APL”, wskazując na liczne interesujące materiały archiwalne dotyczące najnowszych dziejów miasta, a w niewielkim stopniu wykorzystywane przez badaczy. Analogiczny referat o XIX-wiecznych źródłach w zasobach APL wygłosił L. Zabielski.

Generalnie sesja była interesującym elementem jubileuszu, miała bardziej charakter naukowy niż popularny. Niestety wśród licznych referatów zabrakło generalnie poświęconych innym niż polska i katolicka społeczności etnicznym i wyznaniowym. Niektóre wygłoszone referaty zawierały także dość kontrowersyjne i dyskusyjne tezy, szczególnie właśnie w odniesieniu do kwestii etnicznych i wyznaniowych. Niestety polemika z nimi nie była możliwa, gdyż w trakcie sesji nie było... dyskusji, co wydaje się nieco dziwnym, nawet jak na sesję określoną jako popularno-naukowa.

Jeszcze w trakcie trwania sesji naukowej rozpoczął się kolejny punkt programu jubileuszu, tym razem skierowany do szerokich rzesz mieszkańców miasta — festyn rekreacyjno-sportowy oraz koncert laureatów Festiwalu Piosenki Dziecięcej na terespolskim stadionie.

Wieczór w cerkwi

Wieczorem uroczystości jubileuszowe przeniosły się do terespolskiej cerkwi, położonej w najstarszej, wschodniej części miasta. Uroczystą wieczernią, z udziałem władz miasta, celebrował prawosławny biskup lubelski i chełmski Abel wraz z duchowieństwem z okolicznych parafii. Z okazji jubileuszu biskup Abel w imieniu Synodu Biskupów Cerkwi Prawosławnej w Polsce nagroził osoby zasłużone dla rozwoju Terespoła. Order św. Równiej Apostołów Marii Magdaleny II stopnia otrzymali: burmistrz Terespoła

Franciszek Miniczuk, przewodniczący Rady Miejskiej Wiesław Jurek oraz proboszcz parafii prawosławnej prot. Aleksy Andrejuk; zaś order III stopnia: dyrektor Miejskiego Domu Kultury w Terespole Jan Król oraz starosta cerkiewny Mikołaj Popławski. Po uroczystym nabożeństwie wystąpił z koncertem muzyki cerkiewnej Zespół Prawosławnego Ordynariatu Wojska Polskiego pod kierownictwem J. Skowrońskiego.

Niedzielne uroczystości

Kolejnego dnia, w niedzielę 29 czerwca uroczystości jubileuszowe rozpoczęły się uroczystą mszą w miejscowym kościele rzymskokatolickim (mieszkańcy miasta byli nieco zawiedzeni, że na jubileusz miasta nie przybył katolicki biskup siedlecki). Następnie odsłonięto tablicę pamiątkową na Urzędzie Miejskim.

Potem odbył się przemarsz na miejscowy stadion sportowy, gdzie mieszkańcy Terespoła świętowali jubileusz swojego miasta do późnej nocy. Z koncertem wystąpił tam Zespół Reprezentacyjny Wojska Polskiego, wieczorem młodzież mogła bawić się na dyskotecce, a zwieńczeniem rozrywkowej części uroczystości jubileuszowych stał się pokaz artystycznych ogni.

Jubileuszowe wydawnictwo

Z okazji jubileuszu ukazała się również książeczka autorstwa Janusza Tarasiuka pt. Terespol w 300-lecie nadania praw miejskich. Autor stara się w niej przedstawić dzieje osady Błotkovo i miasta Terespol od początków w. XVI po współczesność. Tekst uzupełniają tabele, plany miasta i zdjęcia przedstawiające współczesny Terespol. Sama idea tego rodzaju publikacji jest z pewnością godna pochwały, jubileusz jest bowiem znakomitą okazją do przypomnienia mieszkańcom dziejów własnego miasta. Niestety realizacja nasuwa pewne wątpliwości. Przede wszystkim przyjęta przez autora forma kalendarium nie wydaje się najlepszą dla takiej publikacji, choć jest najprostszą do napisania. Publikacja jest też dość chaotyczna i nie zachowuje odpowiednich proporcji.

Prawosławnego czytelnika razi jednostronne przedstawienie dziejów Błotkovo i Terespoła. Autor nie wspomina np. jaka ludność zamieszkiwała Błotkovo, czy Terespol na początku ich istnienia. Można się tego jedynie domyślać, gdy

autor wymienia za źródłami imiona mieszkańców np. flisak z Błotkovo „Wasył Tarasiuk «Styrnyk»” (s. 25). Stronniczość widoczna jest wyraźnie w oświetleniu kwestii wyznaniowych, szczególnie w odniesieniu do unii brzeskiej, której przebieg i dalsze konsekwencje ukazane są jednoznacznie z perspektywy katolickiej. Pominięto np. fakt, iż unia wprowadzana była z użyciem siły, czego symbolem jest dla prawosławnych św. Atanazy Brzeski, pochodzący spod pobliskiego Brześcia.

Bardzo szczegółowo przedstawiono w książce powojenny okres dziejów Terespoła. Jednak zabrakło tu informacji o akcji „Wisła”, która z pewnością wpłynęła także na sytuację regionu terespolskiego. Nie ma również żadnej wzmianki o istnieniu w Terespole w okresie powojennym cerkwi i parafii prawosławnej, gdy jednocześnie autor pisze o parafii i kościele rzymskokatolickim (s. 65-66) oraz o wspólnotach protestanckich, wspominając nawet, że „dwie osoby z Terespoła należą do Kościoła Chrześcijan Baptystów” (s. 69-70). Dziwi więc niedostrzeżenie liczniejszej w końcu wspólnoty prawosławnej. (O istnieniu wspólnoty w Terespole cerkwi czytelnik może się dowiedzieć jedynie na podstawie zdjęcia zamieszczonego na końcu publikacji.)

* * *

Terespolski jubileusz stał się ważnym wydarzeniem nie tylko dla miasta, lecz dla całego rejonu jego oddziaływania. Jak zauważali sami mieszkańcy, wpłynął również na wyraźną poprawę wyglądu miasta, które „pucowano” niemalże do ostatniej chwili. Był także z pewnością dobrą okazją do promocji miasta, które ma obecnie olbrzymie szanse rozwoju. A tradycja tych trzystu lat może w tym pomóc.

Dla społeczności prawosławnej, przez długie lata jakby nie zauważanej, jubileusz ten miał szczególne znaczenie. Stał się okazją do zaznaczenia istnienia i podzielenia się ze współmieszkańcami bogactwem swej tradycji. Dzięki uwzględnieniu w programie uroczystości jubileuszowych społeczności prawosławnej Terespol ukazał się jako miasto tolerancyjne i otwarte, co niewątpliwie jest cechą potrzebną dla ośrodka pragnącego odgrywać rolę pomostu między Wschodem i Zachodem.

Grzegorz Kuprianowicz

"Zi siebie"

Czy wrażliwość wielokulturowa może służyć jako narzędzie dziennikarzy?

Czy w dziennikarstwie poruszającym problemy etniczności można osiągnąć obiektywność? Jak wygląda praca w mediach mniejszościowych? Czym różni się ona od tej w mediach o szerokim zasięgu? Dlaczego dziennikarze posługują się stereotypami? Jak połączyć perfekcyjność zawodową i lojalność kulturową?

Te oraz inne zagadnienia poruszały uczestnicy Seminarium o Dziennikarstwie Wielokulturowym, które odbyło się w ramach pierwszego Festiwalu Filmów i Programów Telewizyjnych o Mniejszościach Narodowych i Etnicznych „U siebie”, w dniach 9-12 października w Krakowie i Przemyślu.

Organizatorami festiwalu były: Telewizja Polska S.A., European Ethnic Broadcasting Association, a także miasta Kraków i Przemyśl.

Uczestnicy seminarium — dziennikarze zajmujący się problematyką mniejszości narodowych i etnicznych z różnych krajów Europy, mieli możliwość przedyskutowania głównych, wspomnianych powyżej problemów związanych z ich pracą. Uwidoczniły się tu oczywiste różnice skali oraz charakteru, w szczególności pomiędzy Europą Wschodnią a Zachodnią.

W krajach byłego obozu socjalistycznego normy i regulacje prawne dotyczące mniejszości zostały dostosowane do standardów europejskich dopiero przed kilkoma laty. Ich droga do pełnej realizacji w praktyce jest jeszcze daleka.

Nie należy tu także zapominać o krajach, gdzie są one notorycznie łamane. Wystarczy wspomnieć niedawne aresztowania dziennikarzy na Białorusi, czy też niezbyt chwalebny udział mediów w wojnie w byłej Jugosławii.

Otwierając seminarium Mirko Bogataj — przewodniczący European Ethnic Broadcasting Association, organizacji zajmującej się mediami mniejszościowymi w Europie, podkreślił, iż jednym z największych problemów mediów przeznaczonych dla mniejszości jest ciągle niski poziom produkowanych przez nie materiałów dziennikarskich, odbiegający od głównego nurtu dziennikarstwa, a przez to mniej atrakcyjny dla odbiorcy.

W ciągu trzech dni trwania seminarium z referatami wystąpili między in-

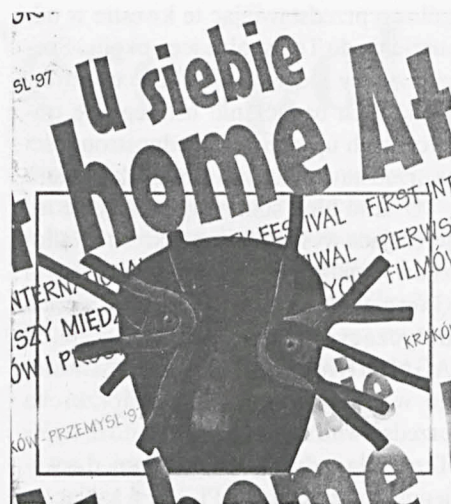
nymi: dr Eftihia Voutira z Uniwersytetu w Oksfordzie, prof. Tomasz Globan-Klas z Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr Simon Cottle z Bath Spa University College, Konstanty Gebert — redaktor naczelny czasopisma „Midrasz”, Jan Piekło ze Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, prezes Fundacji „Pogranicze” Krzysztof Czyżewski, James Steward z BBC Wales, Katarzyna Sędek z gdańskiej telewizji, Piotr Tyma reprezentujący Związek Ukraińców w Polsce oraz WOT, Inger Etzler z Telewizji Szwedzkiej, Stefan Wilkanowicz z miesięcznika „Znak”, Harry Amana z Uniwersytetu Północnej Karoliny oraz przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji — Bolesław Sulik.

Poruszane tematy można podzielić na bloki: poszukujący definicji ogólnych pojęć z dziedziny etyki dziennikarskiej, z uwzględnieniem szczególnej sytuacji mediów mniejszościowych, a także zajmujących się problemami narodowościowymi oraz etnicznymi; z drugiej strony, na seminarium dyskutowano także o problemach praktyki dziennikarskiej, organizacji produkcji, a także o formalno-prawnych aspektach funkcjonowania programów dla mniejszości.

Paralelnie do seminarium odbywały się projekcje filmów oraz reportaży o mniejszościach narodowych i etnicznych zakwalifikowanych do konkursu. Przesłano nań ponad sto produkcji, prawie z całego świata. Świadczy to o tym, iż problematyka mniejszości jest ciągle popularnym i wdzięcznym tematem dla mediów. Komisja selekcyjna dopuściła do finału tylko 23 filmy.

Grand Prix festiwalu zdobył film „Lot” autorstwa Valentina Kuika z estońskiej telewizji, ukazujący świat Khantów — grupy etnicznej zamieszkującej odludne przestrzenie Zachodniej Syberii. Jedyną drogą kontaktu z zewnętrznym światem jest helikopter, przy pomocy którego dzieci Khantów rokrocznie są zabierane do szkół. Życie toczy się naturalnym, ustalonym przed wiekami trybem ale i tu wkrada się cywilizacja, w filmie symbolizowana między innymi przez telewizor, w którym rodzina ogląda popularny w całej Rosji południowo-amerykański serial.

Oprócz nagród festiwalu, uczestnicy seminarium mieli możliwość wybrać najlepszy ich zdaniem program telewizyjny dla mniejszości narodowych.

Miłą niespodzianką był fakt, iż spośród kilku zaprezentowanych programów produkcji telewizji: niemieckiej, węgierskiej, brytyjskiej oraz polskiej, najbardziej spodobał się program Telewizji Białystok „Sami o sobie”, w którym prezentowana była także część ukraińska.

Festiwalowi towarzyszyły liczne koncerty, jak określały to niektóre media oraz organizatorzy — muzyki etnicznej. Cóż, o ile w przypadku Orkiestry Świętego Mikołaja oraz Wimme'go z Finlandii, nie ma co do tego wątpliwości, o tyle, znakomici zresztą, Vernon Reid oraz Fish odbiegają nieco od genre tego gatunku muzyki.

Na zamku w Przemyślu, gdzie odbywały się pokazy filmów można było obejrzeć wystawę prac Jerzego Nowosielskiego.

Festiwal miał swą oficjalną stronę, a więc sesje, pokazy, nagrody, koncerty. Dla dziennikarzy przybyłych z różnych części Europy, oprócz wagi wymienionych powyżej elementów, kolosalne znaczenie miały osobiste kontakty, wymiana doświadczeń, a także informacji na temat programów o mniejszościach oraz dla mniejszości narodowych i etnicznych w innych krajach.

Tego typu spotkania pozwalają wyżyć się z pewnego rodzaju kompleksu dziennikarza mniejszościowego. Pozwalają zrozumieć zarówno nam jak i decydentom, że mniejszości nie są dla mediów zjawiskiem marginalnym, a programy dla nich produkowane mają potencjalnie duży rynek odbiorców.

Stąd też wynika potrzeba organizowania tego typu spotkań oraz specjalistycznych szkoleń dziennikarskich po to, aby informacje dla mniejszości i o nich samych robić lepiej.

Sławomir Sawczuk
Radio Białystok S.A.

Федір Одрач

— український письменник з Берестейщини

Закінчення

А тепер на часі епізод з поліської історії не за Одрачем.

Наприкінці 1939 року в Кремлі в затишному просторому кабінеті, найвпливовішому кабінеті на одній шостій частині земної кулі, з широченною у вікнах поноромаю Замоскворіччя, вождь і вчитель народів світу, пахаючи допотопною лоплюкою, вислухав міркування голови делегації УРСР тов. М. С. Хрущова — про Полісся, яке того ж дня треба було адміністративно атрибутувати. Отримавши напередодні в Академії Наук потрібні консультації, Микита Сергійович Хрущов твердив: Полісся — етнічно українська територія, населена українцями, тому її з огляду на її українство слід, безумовно, воз'єднати з УРСР, так промовляє логіка та інтереси живих людей. Для більшої переконливості Микита Сергійович розтєлив на довжелезному столі близько десятка кольорових карт, на яких світова наука проводила мовно-етнічне розмежування слов'ян. На всіх картах Полісся значилося по лінії р. Нарва — р. Ясельда — Вігонівське озеро — гирло р. Горинь — Прип'ять з певними відхиленнями в обидва боки — в складі України. По іншому і бути не могло, оскільки питання розв'язувала наука.

Але вождь і вчитель народів світу, сам, як відомо, великий мастак і любитель розмежовувати держави і народи, на ростєлені Хрущовим карти навіть не глянув.

— А тепер послухаємо, що скаже білоруська сторона, — посміхнувся вождь і вчитель народів світу. Йому смакувало нацькувати між собою своїх заступників і виконавців: в суперечках, як твердили давні мудреці, виявляється істина...

П. К. Пономаренко, молодий та ранній керівник білоруського ЦК та

уряду, рухи кремлівського керівного біполю відчувавав на відстані, незалежно орієнтувався в кулуарних настроях Великого кремлівського палацу. У цій ситуації з Поліссям, слухно уважав товариш Пономаренко, на увагу напрошуються перш за все два вирішальні чинники. Перше і головне: вождь і вчитель народів світу, батя, навіть не крився зі своєю, кажучи лагідненько, нехїттю до України, про що б не ішлося. А на когось вождь і вчитель, а на того й Бог. І друге, також немаловажне: двозначність репутації Хрущова в Кремлі. Чого варта сумнівна зусєбїч, але майже офіційна роль хохласкомороха, об лисину якого батя під гарячу руку, повідують, може вибївати попїл з лоплюки. Тому у випадку з Поліссям панькатися не випадає. Бо якщо йдеться про територіальне питання, то Білорусь, яку він тут законно, так би мовити, являє, втратила більше за всіх. І хоча на рівні Кремля нема звичаю про такі речі розводитись, але все-таки: Смоленськ, Двинськ, Вільно — що б там не казали, претендувати на них Білорусь мала поважні підстави, не менші, ніж Україна тепер на Полісся. Про втрати Білорусі йдеться, між іншим, на тих самих картах, що їх розстєляє Микита Сергійович і які, звичайно, з пальця не виссани. Але правом старшого брата Смоленськ загорнула собі Москва, Двинськ віддала Латвії, Вільно Литві — з міркувань вищої, сказати б, політики. А тут ще Україна ладиться прибрати до рук Берестя і Пинськ. Не завадило б батї пам'ятати про мовчазну жертвовність білоруських товаришів. Та й у даному разі йдеться не про інтереси, наприклад, Німеччини чи бодай Литви, чи іншої якоїсь суверенної держави, — йдеться всього-навсього про УРСР на чолі

з Микитою! А щодо полішуків, то яка їм різниця — однаково *homo sovieticus*, через Київ чи через Мінськ — байдуже.

Здогадуючись про розрахунки батї і чуючи його симпатію на своєму боці, Пономаренко відважно ринув в атаку. У цього „тоже хохла” з Кубані, ні трохи в серці не лишилося тепла до батьківщини своїх предків — геть усе чисто зотлїло на чадному вогні більшовицького інтернаціоналізму. Він і Білорусь обстоює не через замишування до неї не з усвідомлення слухності її прав на Полісся, а тому, що так треба батї, так треба Москві.

— Докази Микити Сергійовича про якесь українство Полісся, — карбуючи гостро слова, наче на судовому процесі, казав Пономаренко, — суцільна ахінея! Більше того, претензії України на Полісся це — територіальний експансіонїзм! Це, якщо на чистоту, український буржуазний націоналізм...

Хрущов густо на ті слова почервонїв, навіть лисина взялася рожевими плямами: для послїдовного борця проти українського буржуазного націоналізму, викорїнювача всіх його різновидів і відтїнкїв, нестерпно здавалася сама думка про свою тотожність з ним. Хрущов забув про Полісся.

— Та що ти мелєш, Пантелеймоне Кїндратовичу?! Схаменись! Щоб я, корїнний росїянин, та бавився в український буржуазний націоналізм — того бути не може! Не мішай горох з капустою, Пантелеймоне Кїндратовичу!

— І тим не менше маємо справу з махровим буржуазним націоналізмом, на налігачі в якого ми, комунїсти, йти не маємо права! Без Полісся Західна Білорусь тратить значення економічного регіону! Та що там казати!

Після звинувальної інвективи „білоруської сторони” вождь і вчитель народів світу з диявольською усмішкою вдоволення бере спроквола відомий олівеньч-ятаган, аби червонокривавою лінією відмежувати Полісся від України і ще раз при цій нагоді покарати її за всі скосні і майбутні її гріхи перед Москвою, перед комунізмом і перед ним особисто, вождем і вчителем народів світу. Над нещасним краєм пущ і боліт на довгі роки загусає чорний морок найгіршої з неволь — неволі національної по-більшовицькому.

Тими самими днями до всіх урядових приймалень навколо Кремля добувалась, стукала, просилась делегація від поліських українців на чолі з Семеном Городчуком (з Комарівки) з клопотанням приєднати Берестейщину до УРСР, і скрізь третьорядні чиновники, не пускаючи поліських делегатів до Кремля, казали їм: „Партія краще знає, що треба, а що ні”.

Іван Кулик, герой повісті Ф. Одрача, довідавшись про верховний указ, що відносив Полісся до БРСР, знетямлено бігав вулицями рідного Пинська. „Боже мій, — гарячково думав він, — ця нещасна і преславна земля зродила і викохала Нелшобовича-Тукальського, пізнішого київського митрополита, це звідси походив Стеткевич, особистий дорадник Хмельницького, полковник Кричевський, друг і кум великого гетьмана... Це ж у тому часі пинська шляхта під проводом маршалка Єльського врочисто зложила Богданові Хмельницькому присягу на вічну вірність...”

Відтепер, після стоклятого верховного указу з Москви, не сміє Полісся линути серцем до Києва і Дніпра. Він, Кулик, також відтепер не українець, не український вчитель, тепер він не має права любити свій народ, його слов'яну мову, героїчну історію, бо це, мовляв, каригідний буржуазний націоналізм. Якщо ж ми, проти сподівань, спротивимося сталінській ласці, альтернативою в нас буде Сибір. У цій трагічній веремії не зарадила б, здається, навіть ідеально висока національна свідомість населення. Але ми, полішуки, до того всього ще й шотворно відсталі і несвідомі. Взяти б хоча наше рідне місто Пинськ...

„Ось ще недавно, за Польщі, те місто суцільно говорило по-польському, зараз воно суцільно говорить

по-російському. Що за абсурд метаморфози! Чи знайдеться десь у світі, поза Україною, якесь місто, щоб за одну ніч перевтілилося, докорінно змінилося?” З цієї нагоди постає закономірне питання, якого Кулик не уникає: „А коли б отак на зміну прийшла своя влада, чи перевтілилося б воно!” — зринає гіркий, розпачливий висновок зневіри. Здається, на цю тему з паном Куликом та з його автором при нагоді можна було б посперечатись.

Образами членів сім'ї Богдановичів, передовсім цікаво написаним образом красуні Марусі Богданович, в яку автор шо черзі закохує

героїв-чоловіків Сергія, енкаведиста Собакіна, нарешті Кулика, — Ф. Одрач намагається осмислити суперечливу суспільну фізіономію пинського міщанства з його унікальною здатністю до мовно-культурної та політичної мімікрії. І це при живій, тільки безвідповідально на догоду перехідним, скороминущим вигодам злегковаженій історії — в XVII-XVIII ст. українське міщанство Берестя, Пинська, Давид-Городка, Янова, Турова, Кобриня міцно трималося праділівського ґрунту, боронило свою віру, утримувало школи, при потребі ставало проти гнобителів збройно, виказуючи чудеса патріотизму і лицарства, як це зокрема мало місце в часи визвольних воєн середини XVII ст. Маючи на увазі поліське міщанство періоду перших советів, Ф. Одрач вкладає в уста Куликова репліку-роздум: „Чи варті ми цієї прекарної країни, в якій живемо століттями?” Феномен поліського міщанства це — продукт не саморозвитку, це наслідок політики старших братів, у всіх локальних випадках націленої на витворення саме такого, дуже любого для імперських амбіцій російськомовного типу.

Собор св. Симона в Бересті. Фото Ю. Гаврилюка

Поряд з байдужістю до власного українства, рабського схилиння перед метрополіями, є в поліських міщан ще одна не менш яскраво виражена особливість, яку не слід забувати, — органічне неприйняття білорусства. Власне добровільна русифікація поліських міщан має всі ознаки втечі від білорусифікації.

Ф. Одрач і відповідно його герої не мали змоги до дна, як мовиться, простежити і на собі випробувати уславлене білоруське братерство щодо українців, надто українців Полісся, і зробити про цей предмет відповідні висновки, тому в повісті „Вошадь” можна вичитати таку ось зворушливу сентенцію, виголошену „Великим Скитальцем”, постаттю з містичним ореолом, сюжетно подібну до „Дівчини в горобиновому вінку” зі „Щебетуна”, що от, мовляв, нічого жахатися з приводу приєднання українського Полісся до БРСР. „Коли б то справді білоруси, — твердить „Великий Скиталець”, — то й біда не було б така велика. Білоруси бо приятелі наші... Та лихо в тому, що Білорусь тут (на Поліссі) заводять не білоруси, а ті, з півночі... Вівиска, мовляв, білоруська, а суть...

московська. Гривіться, мовляв, сусіди милі, а Ванька буде хазяйнувати...”

Могли б поліщуки, як на те пішло, ще якось помиритись з відірванням від України, якби під Білоруссю за ними було дотримано статус національної меншини, як це ведеться в цивілізованому світі. Але ж такого не сталося: брати-білоруси, і советські і пост-советські, підгамір світової революції дешево спокусилися за широкою спиною батька і вчителя народів світу зрости територіяльно і демографічно за рахунок польських українців, розраховуючи на занятість України в нерівному протистоянні з Москвою, з одного боку, і на польську відсталість, з другого.

У світлі сказаного мова про якусь особливе позаісторичне приятельство між білорусами і українцями видається зовсім передчасною. Пройшовши повний курс цього, з дозволу сказати, приятельства, українці Полісся, насмілюся стверджувати, знають йому справжню ціну. За так званого культу особи, особливо в повоєнні роки, під час збройного опору комуністичній деспотії, білоруське приятельство проявило себе завзятою колаборацією з КДБ, участю в арештах і депортаціях мирного населення, загальною білорусифікацією інкорпорованого краю. А ще маємо зовсім свіжу історію Українського громадсько-культурного об'єднання Брестської області — тут усе як на долоні: і відмова надати українцям Полісся людських прав з правом на українську національність, мову і школу включно (з одночасним голослівним, у душі найпердовішою ідеологією, запереченням самої наявності на Поліссі українського етносу), і крутість з перереєстрацією, і тони помій на наші голови в білоруській пресі, і врешті міліцейське рукоприкладство в Кобрині. Оце і є справжнє обличчя хваленого „Великим скитальцем” українсько-білоруського приятельства, якому, до речі, данину базтактності через голови поліщуків віддало чимало легкотравних прибічників „дружби народів” з Києва, з Харкова, ба навіть зі Львова, хоча давно відомо було, що та розрекламована на цілий світ „дружба народів” і зокрема її українсько-біло-

русська ланка була штукована з подвійним дном.

На Поліссі ще з польських часів діяло збройне формування ОУН „польське лозове козацтво” в кількості 500 бійців. Між лозовими козаками і людоловами НКВД точилися спорадичні збройні сутички. Суспільство західноукраїнське від Прута до Ясельди збиралося з силами, аби протиставитися більшовицькому геноцидові. Про ці та інші події й відбулася розмова між Куликом та його приятелем, однодумцем і співпрацівником у школі Сергієм під час весняної поведі, коли вони обидва зробили на човні вояж по Стиру, подалі від сторонніх вух і очей. Сергій уже двічі встиг через свою метушливість і гарякуватість побувати на допитах у пинському відділку НКВД в Червоних касарнях. Побував там під добовим арештом і Кулик. Безцеремонних чекістів цікавило геть усе — соцпоходження, навчання в університеті, належність до молодечих організацій і партій, праця в школі, наміри, погляди. Сергієві і Куликові продемонстровано вищий рівень соціалістичної законності і демократизму, показано особливу довіру до інтелігенції. І хоча Кулик теоретично знав усе про природу ВКП і НКВД, про більшовизм взагалі, але одна справа теорія і зовсім інша — практика, коли все перечуваєш на гіркому досвіді. Після тюремних вражень Кулик з цікавістю вислухає Сергієві новини.

„— Вже діє Зелений Клин, там, у Камінь-Каширщині. Молоді фанатики і одчайдухи. На владствующих товарищай наставляють сильця... Акція викликає реакцію, все згідне з законами боротьби. Трохи зброї обіцяли.

— Хто?

— Та ті, з Камінь-Каширщини.

— Зв'язок?

— Щось ніби зв'язок, — потакнув головою Сергій.

— Ви особисто сконтаковані, Сергію?

— Ні, через Лопатин. А Лопатин має зв'язок з вашими Хведорами а ваші Хведори — з Вістровом, а Вістрів — з іншим селом; ланка за ланкою далі і далі на південь...”

Відкривається, отже, нова грань у характерах Кулика, Сергія, інших „молодих фанатиків і одчайдухів”, всього, зрештою, суспільства, підготованого невстипушою працею ма-

лознаних активістів на взірць того ж Василя Грудка, — вони приймають виклик більшовизму, з метою самооборони беруть в руки зброю.

Повість Ф. Одрача „Вошадь” закінчується епізодом повернення Івана Кулика з короткочасного ув'язнення в Хляби, на цей раз Кулика ще випустили з Червоних касарень. Село Хляби тим часом у паніці — влада советів приступила до прискореної організації в селі колгоспу. На той час польське селянство вже досить знало про колективізацію на сході та її результати, щоб від захоплення, як торік, не тратити пам'яті. Проте діватись було нікуди, і селяни під брутальним тиском цілої зграї уповноважених з району і області ставили в сільраді гачкуваті підписи або й хрестики, щоб назавтра з душевною мукою здавати до гурту убоге майно разом з передчасними мріями про вільне заможне життя.

Кілька підсумкових міркувань про Федора Одрача та його творчість. Аби визначити місце Ф. Одрача в літературі, її всеукраїнському засязі і засязі польському, треба, зрозуміло, прискіплюю, без упередження зінвентаризувати його творчі досягнення і прорахунки, загалом міру його обдарування, на що в даному разі змоги нема. Головна позитивна прикмета творів Одрача полягає в наповненості їх об'єктивною художньою інформацією про Полісся. З прорахунків можна назвати зокрема схематизм окремих образів селян, села взагалі, відчутність елементів натуралізму, брак індивідуалізації. Як не дивно, одрачеві селяни явно програють перед його міщанами, тим більше перед інтелігентами.

У всіх випадках для польського українства постать Федора Одрача, письменника і громадянина, має значення неперехідне: це один з наших будителів, уособлення польської нескореності, підмет крайової гордості, світлий маяк-дороговказ для дезорієнтованого і закомплексованого поліщука.

Увівши до літературного обігу галерею повнокровних образів поліщуків, спростувавши не один заяложений міф про Полісся і тим самим наблизивши його духовно до України, Федір Одрач посіяне належне місце в сучасній українській літературі.

Володимир Леошок

Пречиста в Холмі

Р. Б. 1997

*„Радуйся, землі Холмської втіхо,
й всьому світові захисте
і обороно!”*

(з Акафісту)

На Пречисту до Холма з'їжджалися століттями тисячі мешканців Холмщини. На Данилової горі молились Тій, що свою пречудну Ікону дарувала „православним предком нашим на Гору Холмськую”. Незважаючи на лихоліття і повороти історії цього краю народ прибував тут, знаходячи захист і заступництво.

Ця славна традиція прорвалася в роки біженства — 1915-1918, коли більшість корінного населення залишила рідні оселі. Тоді також була вивезена чудотворна Холмська ікона, яка вже тут не повернулася. Проте незабаром, зразу після закінчення війни, традиція відновилася, хоч вже не у величавому холмському соборі, але в маленькому храмі св. Івана Богослова, який залишився самотнім православним храмом у Холмі... Там поміщено копію чудотворної ікони і, не зважаючи на несприятливі умови і неприхильне ставлення, знов прибували тут тисячі прочан зі всієї Холмщини, а невелика церковця не вмщала всіх прибулих. Думали навіть розбудувати храм, не встигли — надійшла акція нищення храмів сумного 1938 р., а незабаром і війна.

В трагічні 40-ві роки пазник повернувся на чотири роки до Собору на „Гірці”, який знову став православною архиерейською кафедрою. Проте приходять 1944, 1945, 1946... по велінню „великих світу цього” місцевих православних українців переселяють на схід — до „нового раю” Сталіна. Церкви пустіють, проте на пазник до Холма (знову до св.-Івано-Богослівської церкви) прибувають люди. Хоч роблять це вже нишком, щоб не всі бачили... Як розповідала мешканка одного з під-

холмських сіл, в ті роки люди побоювались вже відкрито йти на пазник. Тому вранці 21 вересня виходячи з хати брали різніччі знаряддя і йшли нібито в поле працювати. За селом заховували знаряддя, перевдягались у святочний одяг і прямували до Холма — до Пречистої. По дорозі не дивились на них прихильно, обзивали, як згадувала ще наша холмшачка, „o biale gęsi idą”, оскільки наші жінки традиційно одягали на свято світлий одяг і білі хустки. Проте це було для них неважливо, бо приходили до свого храму і тут, перед іконою Пречистої, знаходили втіху і духовну радість.

Після виселень до Союзу, які закінчились в 1946 р., залишилось вже небагато православних українців у Холмі, по всій Холмщині. Чи хтось думав, що може бути ще гірше, мабуть ні. Проте було. НАДІЙШОВ 47 РІК, як сказала згодом поетеса — ЧОРТОРІК. „Rozwiązać ostatecznie kwestię ukraińską” сказали, і влітку цього ж року розв'язували українське питання також на Холмщині.

Здавалось вже немає нікого. Щасливо церкви не закрили. Проте на свято Пречистої в княжому Холмі не те, що тисячі, але й десятки важко було зібрати... Проте в ці темні роки горів тут маленький вогник холмської традиції, збережений горсточкою вірних, які як і їхні предки, прибували до Матері Холмського краю...

Проходили роки, мінялись правителі і обставини, горсточка поволи збільшувалася, часом прибували також прочани з віддаленіших куточків держави. Врешті надійшов славний 1989 рік, коли після більше як 40 років на Пречисту в Холмі служив знову холмський владика! Потім, з відродженням вимріяної України, змогли приїжджати тут поклонитись Холмській іконі Пречистої сини цієї землі вигнані на схід. Холмські пазники, хоч не багатотисячні, як давніше — бо і звідки

«Холмщина»

Починаючи від цього номеру „Над Бугом і Нарвою” вводимо на сторінки нашого часопису нову частину під назвою «Холмщина». Будемо поміщувати тут матеріали про минуле і сучасне життя цього регіону, з яким Підляшшя поєднане спільною історією, подібною культурою і мовою.

В минулому був це регіон заселений корінним українським населенням, активно розвивалось тут українське національне життя. Холмщина записалась також помітно в історію Православної Церкви. Проте зараз, в результаті подій останнього століття, залишилось тут небагато українців, численні пам'ятки української культури знищені, а українське життя дуже обмежене.

Надіємось, що новий відділ нашого часопису нагадає про славні традиції цього регіону, а також ознайомить Читачів із сучасним становищем українців і української культури на цій території.

Редакція

могли б прибути ці тисячі, коли Холмщину очищено від українців — набрали в 90-ті роки знов величавого характеру.

Також і 21 вересня 1997 р., 50 років після остаточного вирішення українського питання на цій землі, єдиний православний храм у Холмі наповнився вірними, які прибули на пазник Різдва Пресвятої Богородиці, до ікони Холмської. Цього річний пазник був набагато скромніший як у попередніх роках, що не наче підкреслювало його символічний характер у рік 50-річчя. Прибули на свято холмські парф'яни та поодинокі прочани зі всіх-усюд — Перемишля, Люблина, Володавщини, цього разу не було жодної більшої прощі. Святочну Божественну Літургію служили у цьому кафедр-

Світовий конгрес Холмщини і Підляшшя

*Журавлі над горою Данила
як ніколи сьогодні кричать.
Йосип Струцюк*

Далеко від Холмщини

У Рівному з 19 по 21 вересня 1997р. проходив Світовий конгрес українців Холмщини та Підляшшя організований суспільно-культурним Товариством „Холмщина” у Луцьку та Львові. У цих товариствах згуртовані вихідці з Холмщини і Підляшшя, які у 1945 р. були переселені в Україну і нині живуть у великому розпорошенні по всій її території.

Найбільше переселенців з Холмщини і Підляшшя живе у Волинській, Рівненській, Львівській областях. Серед холмщаків є багато відомих вчених, науковців, літераторів, політиків та працівників адміністрації. Саме вони були причетні до організування на початку 90-тих років Суспільно-культурної організації „Холмщина”. Першим головою „Холмщини” у Львові був уродженець села Голя проф. Леонід Квітковський. Слід додати, що з першої організації яка народилася у Львові, були створені автономні структури „Холмщини” в Луцьку, Рівному, Тернополі та Сокалі.

Серед засновників „Холмщини” у Луцьку був її голова — А. Пречук, у Рівному — О. Боровик, у Львові — Й. Романюк.

Конгрес та його учасники

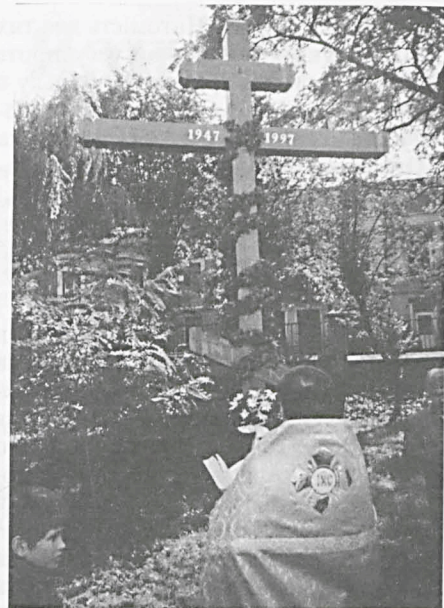
Робочі засідання конгресу відбувалися в Рівному в трьох тематичних групах: науковій, дискусійній та релігійній.

У першій було зачитано ряд доповідей, які торкалися справи архівно-наукових джерел про Холмщину 1942-1945 рр., а пізніше — переселенської акції в Україну. Найбільш ґрунтовною була доповідь доктора Івана Біласа. Її заголовок: „Від департації 1947 року до реабілітації 1997 року — трагічне 50-ліття українців закордоння”.

В дискусійній частині виступили свідки минулого, бувші мешканці Холмщини, які у 1945 р. були змушені покинути рідні оселі та були переселені в Україну. Саме у спогадах очевидців домінували найбільш трагічні моменти — як образ понівеченого дитинства, лихоліття переселенських років. Часто ці виступи-спогади мали дуже особистий характер, торкалися особистої та родинної трагедії. Дуже часто лунали спомини про архієпископа Іларіона (Огієнка).

З нагоди конгресу відбулася зустріч гімназистів Холма та святковий концерт. Прозвучали холмські пісні у виконанні хорів „Холмщини” з Луцька, Рівного, Городка на Львівщині, з Соколя та з Тернопільщини.

Серед запрошених гостей був присутній Василь Назарук з Варшавського університету та Тадей Карабович, який представляв „Наше слово”.

Момент посвячення пропам'ятного хреста в 50-ліття акції „Вісла”

ральному храмі, вперше від багатьох років, самі лише холмські священники: прот. Іван Лукашук — настоятель парафії та о. Іван Кулик. Співав холмський церковний хор під диригуванням нестора церковного співу на Холмщині Андрія Хамратовича.

Як і кожного року на середині храму за архиерейською кафедрою станули з прапором холмського Св.-Богородичного братства. За холмською традицією братчиці і братчики з засвіченими свічками стояли за Літургією перед амвоном... Пролунала палка проповідь о. Івана виголошена рідною мовою, так милою серцям холмщаків.

На завершення святочного богослужіння, за традицією, пішов довкола церкви хресний хід, загудів церковний дзвін. Зворушливим був момент посвячення пропам'ятного хреста в 50-ліття акції „Вісла”. Великий дерев'яний хрест, з чіткими металевими цифрами „1947 — 1997” на раменах, споруджено по південному боці церкви. Станули перед ним вірні зі священниками, які виголошували молитви на освячення хреста. Саме цей хрест залишиться біля холмської церкви як символ нашого буття на цій землі, символ нашої пам'яті, символ трагедії нашого народу...

Григорій Купріянович
Фото автора

Вітальні телеграми учасникам конгресу надіслано з різних країн світу, у тому числі спільне вітання від ОУП та редакції „Наше слово”, підписані Юрієм Рейтом — головою Головної ради ОУП та Ігорем Щербою — головним редактором „Нашого слова”, а також від імені гуртка ОУП у Любліні — його голова Григорій Купріянович і владики Авеля.

Світовий конгрес прийняв звернення до Ради Європи, в якому підкреслено, що рішення тодішніх урядів Польщі та УРСР від 9 вересня 1944р., про переселення українців з Холмщини та Підляшшя в УРСР слід вважати депортацією.

Конгрес розраховує також на сприяння з боку Ради Європи в поновленні громадських та майнових прав українців, примусово виселених в 1944-46 роках із своїх корінних Холмщини і Підляшшя. За дорученням конгресу звернення підписали голови Рівненського товариства „Холмщина” — О. Боровик, Львівського — Й. Романюк,

Тернопільського — Є. Контролевич і Волинського — А. Прачук.

Свято Холмської ікони

Конгрес організовано так, щоб його засідання збіглися з празником Різдва Пресвятої Богородиці — святом Холмської ікони Божої Матері.

Отже, третя частина конгресу, яка відбулася в неділю (21 вересня), була зв'язана з урочистою літургією на честь празника Холмської Богородиці, який до виселення відбувався в Соборі Різдва на Данилової Горі у Холмі.

Внаслідок зміни власника — нині собор у Холмі знаходиться в руках Римо-католицької церкви, а переселенці з Холмщини є розсіяні по цілій Україні, важко згуртуватися для відсвяткування Різдва Пресвятої Богородиці з її Холмською традицією.

Для учасників конгресу, торжества на честь Холмської Богородиці проходили в Соборі Воскресіння Ісуса

Христа в Рівному. Натомість для тих хто не був учасником конгресу, проте плекає холмські традиції, у Луцьку в Свято-Феодосіївській Церкві, як щороку проходили торжества празника Пречистої Богородиці перед її холмською іконою.

Свято це відбувається в церкві св. Феодосія, куди у 1945р. митрофорний протоієрей о. Гавриїл Коробчук (1887-1968) переїхав з Холма до Луцька і привіз із собою копію Холмської ікони з Собору Різдва на Гірці. Саме ця ікона стала місцем постійних проц переселенців, які тут щороку збиралися для відсвяткування свого холмського празника. Отож, як щороку, в Хрестному ході навколо Феодосіївської церкви несено Холмську ікону Богородиці, а вірні холмщани падали перед нею на коліна. Особливо зворушливим був момент, коли парох церкви почав служити акафіст до Холмської Богородиці, в перекладі архієпископа Іларіона (Огієнка).

Тадей Карабович
Фото автора

УХВАЛА

Одним з трагічних наслідків Другої світової війни було насильницьке виселення в 1944-1946 роках близько п'ятисот тисяч людей з етнічних земель — Холмщини, Підляшшя, Лемківщини, Надсяння.

Виселення супроводжувалось жорстоким терором, були знехтувані права людини і міжнародні правові норми.

Навіть сьогодні, коли існує така високоавторитетна правозахисна організація, як Рада Європи, злочинний акт виселення залишається поза увагою Європейського співтовариства.

Ухвала Конгресу у звернення до найвищих законодавчих і виконавчих органів, прийняті у вересні 1994 року Світовим конгресом українців Холмщини і Підляшшя у м. Львові, були повністю проігноровані.

Минуло більш ніж п'ятдесят років, але й досі трагічна сторінка в історії українського народу не отримала політико-правової оцінки на державному і міжнародному рівнях, що, в свою чергу, призвело до виникнення комплексу проблем.

З огляду на важливість порушених делегатами питань, Світовий Конгрес українців Холмщини і Підляшшя вирішив:

1. Вимагати від Верховної Ради політико-правової оцінки насильницького виселення українців у 1944-46 рр. з їхніх етнічних земель — Холмщини, Підляшшя, Надсяння і Лемківщини.

Створити комісію з проблем депортованих, залучити до її складу депутатів Верховної Ради, представників уряду, науковців та депортованих.

Надати виселеним та їхнім прямим нащадкам (син, донька) статусу депортованих.

Спростити умови перетину кордону. Дозволити відвідувати рідні місця за внутрішніми громадянськими паспортами.

2. Прийняти звернення до Ради Європи (додається).

3. Затвердити заяву науковців (додається).

4. Координаційній раді вивчити питання щодо утворення всеукраїнського товариства „Холмщина і Підляшшя” та творення його до європейських та міжнародних організацій.

5. Координаційній раді розпочати переговори з органами влади України і Польщі щодо ремонту церков у Томашеві і Долгобичеві. Побудувати церкву або каплицю на місці Турковицького монастиря.

6. Координаційній раді провести організаційну роботу по відновленню культурно-релігійних заходів у Турковичах, Грубешеві, Холмі, Яблочині.

7. Вийти в Кабінет Міністрів України з клопотанням про створення при НАН України відділу по вивченню проблеми Холмщини і Підляшшя.

8. Домагатися участі представників переселенських організацій у складі обласних та урядових делегацій щодо переговорів з питань українсько-польських відносин.

9. Рекомендувати головам товариств областей і районів створити при товариствах секції молодшого покоління з метою забезпечення спадковості у діяльності товариств.

10. Світовий Конгрес українців Холмщини і Підляшшя підтримує спільну заяву президента України Леоніда Кучми і президента Республіки Польща Олександра Квасневського „До порозуміння і єднання” і докладає максимум зусиль для втілення положень заяви в життя.

Світовий Конгрес українців Холмщини і Підляшшя звертається до українців, вихідців з Холмщини і Підляшшя та їх нащадків в усьому світі, з закликом об'єднати зусилля для спільних дій на захист нашої матеріальної і духовної культури, на ствердження історичної правди про долю Холмського краю.

Від редакції: Шкода, що в схвалених документах делегати взагалі не торкнулися сучасного положення українців, які зараз живуть на Холмщині та Підляшші. Їх трудне положення можна покращити, коли б відповідні українські установи та товариства більш цікавилися долею проживаючих на місці людей. Прикро, що на Конгрес організатори не запросили представників єдиної самостійної організації підляшуків — Союзу українців Підляшшя і редакторів „Над Бугом і Нарвою” та українських радіо і телепередач з Білостоку. Не згадали також про Акцію „Вісла”, якої 50-річчя було в цьому році.

Язик до Києва і з Києва приведе

Наша Мала Батьківщина, Підляшшя, це земля насичена історичними пам'ятками — городищами, курганами, старовинними церквами, а також легендами, якими народ майстерно пов'язував призабуте минуле з сьогоденням, в яких зберігав перед чужими зазіханнями свої духовні орієнтири.

До нашого дня на Підляшші побутує в народі приказка „Язик до Києва заведе!“ Чому якраз до Києва? — можна би запитати. Що єднало наш регіон з цією наддніпрянською столицею?

Одним з елементів сучасних відносин поміж православним та католицьким населенням на Підляшші є т.зв. ксьондзівська пропаганда, яку поширюють особи неконечне духовного стану. Один з варіантів проголошує місцеве православне населення корінними поляками, яких в XIX ст. російська адміністрація силоміць перевела на православ'я та русифікувала. У варіанті другому православні це населення привезене сюди царем у цьому ж XIX столітті. Все це очевидно суцільна брехня і над цією справою затримуватися не будемо. Хватить сказати, що наші предки поляками ніколи не були і почали тут поселюватися не сто п'ятдесят а тисячу п'ятсот років тому.

Все ж таки вживання в церкві російської мови в церковних проповідях й архітектура багатьох підляських церков, побудованих в XIX ст., можуть давати привід до твердження, що православ'я з'явилося на наших землях з Москви. Це також погляд неоправданий. Хватить бо вчитатися в історичні документи, вслухатися в народні перекази, щоб переконатися, що духовним вогнищем, іскри з якого запалювали християнську віру над Бугом і Нарвою був Київ.

Найбільша святість Києва це, очевидно, Печерська лавра, заснована святими чернцями Антонієм (983-1073) і Афанасієм (пом. у 1074 р.) у XI ст. Також у XI ст. побудовано центральну святиню монастиря — Успенський собор, який зруйновано у 1941 р.

Печерську братію скоро оповив ореол чудес. Уже літописне оповідання, зладжене на початку XII ст., оповідає про різні чуда монахів — сучасників Антонія і Феодосія. Своє високе, виїмкове становище заховав Печерський монастир і після смерті своїх засновників. Насамперед з формального боку став він прототипом для всіх інших монастирів, які перейняли його устав, тому Печерський монастир уважається найстарішим з усіх монастирів і найбільше поважається — читаємо в літописному оповіданні. Але також і повагою та репутацією ні один з цих монастирів не міг дорівняти Печерському — в ньому не переставали появлятися в значному числі справжні аскети й люди високих християнських чеснот, які піддержували його славу. Виникла легенда про особливу святість монастиря: що кожний в ньому похоронений, хоч би і був грішний, спасеться молитвами Антонія і Феодосія. Печерський монастир, як море, не держить у собі нічого гнилого — викидає геть — каже один з авторів Патерика, єпископ Симон.

Святі Феодосій та Антоній Печерські (пам'ятник в Лаврі).

Занепадав Київ, який з імперіальної столиці, перетворився у XV ст. в адміністраційний центр одного з воєвідств Великого князівства Литовського, однак значення і слава Печерської лаври залишалися в силі. Православні аристократи, які на території України володіли великими маєтками, підтримували монастир прижиттєвими дарами і заповітними записами, надіючися на вічне спасіння. І так, князь Федір Сангушко, зрушений нападком великого князя литовського Ольгерда, який володів маєтками на Волині й Підляшші, пишучи у 1541 р. свій заповіт (духовницю), наказував своїм спадкоємцям, щоб похоронили його тіло в соборі Успення Богородиці у Печерському монастирі, поруч його предків. Дарує він також монастиреві 50 кіп грошей та золотий ланцюг на окування ікони Богородиці. Інший волинський магнат, Михайло Богуш Боговитинович, власник підляських маєтків Яблочин, Славатичі, Долгоброди, Сім'ятичі і Орля, так само наказував похоронити своє тіло в Печерському монастирі та записував йому значні грошеві суми.

Велике значення в релігійному і культурному житті мав також Києво-Печерський Патерик — збірник оповідань про заснування монастиря та його перших ченців, який створений був на початку XIII ст. Пізніше був він передрагований і переписуваний, кружляв по всій Україні у великій кількості списків, пізніше, а від XVII ст. отримав багато видань друком, розславлюючи Печерський монастир і утривалюючи переконання про його центральне місце в православній Східній Слов'янщині.

Найбільш шанований з українських істориків, Михайло Грушевський, обговорюючи літературні твори княжої доби, наголошував на особливе значення Па-

терика в широких колах українського суспільства: *Не „Слово о полку Ігоревім”, „Закон і благодать”, не „Літопис руський”, а „Патерик” став тим вічно відновлюваним, поширюваним, а з початком нашого друкарства — неустанно передруковуваним твором старого нашого письменства, „золотою книгою” українського письменного люду, джерелом його літературної утіхи і морального поучення.*

Отже й не дивно, що Печерська лавра притягала до себе великі маси богомольців з цілої України, які йшли й розпитували про дорогу до Києва. З Підляшшя люди ходили до Києва — пішки! — аж до першої світової війни. У міжвоєнному періоді, коли дорогу до Києва відрізав державний польсько-советський кордон, метою православних прочан з Підляшшя став волинський Почаїв, а коли й він знайшовся за кордоном, роль головного духовного осередка для Підляшшя перейняла Свята Гора Грабарка.

Коли перейдемося шляхом підляських церков і послухаємо розповідей місцевого православного народу, довідаємося, що дорогами поміж Нарвою і Дніпром мандрували не лише прочани до Києва, але й печерські чернці, які шукали в підляських лісах спасіння від татарського нашествия, яке звалилося в половині XIII ст. На їх шляху мали знайтися Гора Грабарка, Кленики, Криночка.

Гора Грабарка в місцевій традиції тісно пов'язана як з історичною традицією Галицько-Волинської Русі так і з Києво-Печерською лаврою. Адже, як записано в *Галицько-Волинському літописі*, у XIII ст. в Мельнику була чудотворна ікона Спасителя, перед якою в 1258 р. молився Данило Романович: *І помолівся Богу святому, Спасу ізбавителю, — а це ікона, яка є у городі Мельниці в церкві святої Богородиці і нині стоїть у великій честі, — дав йому обітницю Данило-король прикрасою оздобити її.*

Зараз в Мельницькій церкві Різдва Пресвятої Богородиці ікони цієї немає. Загинула вона в лихоліття, які нераз трошили підляські святині. Є однак традиція, що ікона Спаса деякий час зберігалася в нетрях Мельницької пущі, власне на Горі Грабарці, на якій мали поселитися чернці з Києва. В цей особливий спосіб — підкреслює владика Єремія, — *Свята Гора Грабарка є пов'язана з чудотворною іконою Спаса з церкви в Мельнику над Бугом. В переказах місцевого населення вперто повертає спогад про монахів, що жили на цій горі та її околиці від найдавніших часів. Ймовірно, що вже до XIII ст. жили тут монахи з Києво-Печерської лаври.*

Ідучи слідами переказів про пришестья киево-печерських чернців на Підляшшя потрапляємо до Клеників. Угрунтована традиція говорить, що сюди, після розгрому Києва монгольськими ордами, прибули з-над Дніпра монахи-втікачі. Остановилися вони на невисокому узгір'ї біля якого бив живчик чистого джерела. Затрималися вони тут на нічліг, пили воду з джерела і другого дня встали підкріплені незвичайною силою. Зрозумівши, що це знак Божий чернці осіли тут і побудували свої келії. На Підляшшя поширений також культ засновника Києво-Печерської лаври, преподобного Ан-

Надбрамна церква Св. Трійці в Печерській лаврі

тонія. В недалекому від Клеників Курашові в честь Антонія Печерського зведена парафіяльна церква, а в Нарві і Рогачах славляться його ікони.

В Біловезькій пущі біля Гайнівки знаходиться урочище Криночка, де в 1848 р. біля криниці побудовано невелику дерев'яну церкву, яка належала тоді до парафії в Дубинах. Як пише в своїй книжці Володислав Зін, опікун гайнівського собору св. Трійці, за народними переказами вода з цієї криниці має незвичайні, зцілюючі властивості. Отже кожного року на другий і третій день свята Трійці прибувають сюди численні прочани й люди, які шукають Господньої Благодаті та полегки в своїх стражданнях.

В початках християнства, — пише В. Зін, — як виникає з усних переказів, мали тут схоронитися перед татарським нашествям монахи з Києво-Печерської лаври. Натрапивши на впливаюче з землі живе джерело, чернці побудували тут першу „церковцю-криничку”.

Протягом недавніх десятиріч Київ, Лавра і почиваючі там преподобні отці печерські здавалися бути далекими, неосяжними. Зараз багато поміялося, кордон поміж Польщею і Україною перестав бути „залізною завісою” — щоб відвідати Київ зараз не треба навіть клопотатися про візу, запрошення чи купляти „ваучер”. Отже й цією прямою дорогою до надніпрянського „другого Єрусалиму” знов мандрують, тепер вже автобусами, прощі з підляських парафій, щоб поклонитися преподобним Антонієві і Феодосієві та помолитися в численних храмах Києва, який від кольору церковних куполів, зветь Золотоверхим.

Юрій Гаврилок
Фото автора

Olszanki — konsekracja nowej cerkwi

*Wiara bez uczynków
jest martwą wiarą*
(List św. Jakuba Ap. 2,20)

Prawosławni mieszkańcy Południowego Podlasia po ciężkich doświadczeniach akcji „Wisła”, podczas której zostali wysiedleni w Olsztyńskie i Szczecińskie, powrócili na ojcowskie ziemie. Wspomnienia i tęsknota do błyszczących cerkiewnych kopuł górujących nad podlaskimi wioskami pobudzały ich do heroicznych czynów — budowy nowych świątyń. Tak powstały w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych nowe cerkwie w Holeszowie, Kijowcu, Międzyzlesiu, Białej Podlaskiej, Choroszczynie, Zahorowie, Dobratyczach. Obecnie wznoszone są kolejne świątynie — w Kopytowie i Janówce.

Także wśród mieszkańców Olszanki, niewielkiej podlaskiej wsi koło Kodnia, zrodziła się piękna idea budowy nowej cerkwi. Została ona poprzedzona innym ważnym wydarzeniem — postawieniem w pobliżu wsi prawosławnego krzyża, który był i jest symbolem naszej tradycji na tych ziemiach.

Budowę nowej olszańskiej cerkwi podjęto w szczególnym miejscu — w miejscu spoczynku poprzednich pokoleń. Początki nie były łatwe, nie wszyscy dawali się od razu przekonać do tej idei. Jednak zapał i energia inicjatorów udzieliły się grupie mieszkańców wsi, i tak powstała pierwsza część cerkiewki.

Minęło kilka lat, zanim z nowym zapałem podjęto budowę drugiej części świątyni. I chociaż pojawiały się trudności, szczególnie natury finansowej, gdyż miejscowa społeczność prawosławna nie jest liczną, to inwestycję zrealizowano własnymi siłami, a fundusze zebrano wśród miejscowych parafian. Warto pod-

Cerkiew w Olszankach

kreślić, że szczególną aktywnością przy budowie wykazały się rodziny Czeberkusów, Niczyponuków, Tymoszuków, Nazaruków, a także wielu innych.

Nowozbudowana cerkiewka jest niewielka, jednak na tyle duża, że może pomieścić miejscowych wiernych. Wnętrze świątyni wyłożono boazerią. Piękny ikonostas wyrzeźbiony został z wielu rodzajów drewna i dodaje uroku przytulnej cerkiewce. Wykonał go utalentowany młody parafianin Stefan Czeberkus. Ta praca była realizacją pragnień jego ojca, niezwykle zaangażowanego w budowę świątyni, który nie doczekał jednak jej ukończenia i spoczął na cmentarzu w pobliżu wznoszącej się cerkwi.

Ikony do ikonostasu olszańskiej cerkwi podarował biskup lubelski i chełmski Abel, który szczególnie troszczy się o naszą świątynię. Komplet naczyń liturgicznych dla nowej cerkwi, to z kolei dar syna ziemi podlaskiej Bazylego Wołoszu-

ka. Szczere *Cnacu Гочноду* hojnym ofiarodawcom za te wspaniałe dary, tak potrzebne w świątyni. Liczymy, że znajdą się także inni darczyńcy, którzy wspomogą naszą skromną wspólnotę w Olszance.

W dziejach wsi Olszanki szczególnie zapisał się dzień 3 sierpnia 1997 r. Tego dnia biskup lubelski i chełmski Abel dokonał poświęcenia nowowyzbudowanej cerkwi ku czci św. proroka Eljasza. Uroczystą Liturgię wraz z Władzą celebrowali: dziekan dekanatu terespolskiego o. prot. Aleksy Andrejuk, o. prot. Sławomir Chwojko, o. prot. Andrzej Łoś, o. protodiakon Jerzy Dmitruk oraz proboszcz miejscowej parafii o. prot. Jerzy Ignaciuk. Na uroczystość poświęcenia nowej świątyni licznie przybyli miejscowi wierni oraz pielgrzymi z okolicznych parafii. Obecny był również wójt gminy Kodeń Ryszard Zań.

Biskup Abel doceniając trud włożony w budowę cerkwi nagroził wiernych wsi Olszanki Listem Pochwalnym, a nieustannie troszczącego się o zrealizowanie budowy Sergiusza Niczyponuka Orderem św. Równiej Apostołów Marii Magdaleny III stopnia.

Niezapomniane chwile poświęcenia nowej cerkwi pozostaną w pamięci wszystkich wiernych, szczególnie zaś w sercach małych dzieci, które dziękując w *ridnuj mowi* swojemu władcy za troskę, modlitwę i błogosławieństwo, prosily o dalszą modlitwę, aby nie zatracily w dorosłym wieku tego, co osiągnięto dzisiaj.

o. prot. Jerzy Ignaciuk
Fot. autora

Cerkiew w Kopytowie

Виставка церковного одягу

Закінчення

Повсякденний одяг священнослужителів

Основним одягом духовенства й чернецтва всіх рівнів є підрясник і ряса.

Підрясник являє собою довгий, до п'ят, з глухим воротом та вузькими рукавами, нижній одяг. У ченців він чорний, у білого духовенства — чорний, темно-синій, коричневий, сірий та білий на літо. Тканина — сукно, вовна, сатин, льон, зрідка — шовк.

Ряса — верхній одяг з довгими, нижче долонь, широкими рукавами. Ряси, головним чином, бувають чорного кольору, але можливі й темно-синій, коричневий, білий, рідше — кремовий та сірий кольори. Тканини — такі ж, як для підрясників, але ряси можуть мати підкладку.

Для повсякденного вжитку є ряси, що являють собою осінні та зимові пальта, з відкладним воротом, оздобленим чорним оксамитом або хутром. Зимові ряси-пальта шиють на теплій підкладці.

Усі Богослужіння, крім літургії, відправляються священником у підряснику та рясі, поверх якої надягаються богослужбові ризи. Під час літургії та деяких відправ, коли священник має бути в повному облаченні, ряса знімається, надягається підризник та інші ризи. Диякон служить у підряснику, поверх якого надягається стихар. Єпископ усі служби відправляє у підряснику, на який надягаються святительські ризи.

Таким чином, повсякденний одяг духовенства є обов'язковою основою і богослужбових облачень. Довгий одяг з вузькими або широкими рукавами запозичений зі Сходу. Сам Спаситель носив просторий довгий одяг, про що свідчать передання та іконографія. Через це під-

рясник і ряса вважаються одягом Господа Ісуса Христа. Слово „ряса” грецького походження, означає поношений, потертий одяг. Саме такий мали носити ченці у древній Церкві. З чернецького середовища ряса перейшла до всього духовенства.

Загальне символічне значення підрясника й ряси — зречення світської суєти, духовний спокій. Зовнішній одяг духовенства відповідає цьому стану, нагадує про нього, закликає до нього. Підрясник ченця, підперезаний шкіряним поясом — це образ волосяниці та шкіряного поясу, що їх носив у пустелі Іоанн Хреститель. Чорний колір чернецького одягу, власне — відсутність кольору, символізує відсутність руху пристрасті, наче духовної смерті для

гріха та зречення всього земного. Чернецька *мантія* (палій) символізує ангельські крила, всепокриваючу силу Божу, а також суворість, благоговіння і смирення чернецького життя. Мантія, що вкриває все тіло монаха, означає, що у нього вільна лише голова, спрямована до Бога... Однак і та покрита куклем заряди смиренномудрості.

Біле духовенство може носити *скуфії*, м'які шапочки, які складаються. Скуфія покриває голову глибоко, по самі брови. Входячи до церкви, скуфію знімають. Єпископи та монахи мають *клубук* — головний убір, що поєднує в собі *камілавку* та *кукль* (покривало). Митрополити носять білі клубуки. Діамантові хрести на клубуках є відзнакою архієпископів та митрополитів.

Чернецтво всіх ступенів носить *чотки*, призначені для частого читання молитви Ісусової. Сучасні чотки — це замкнута нитка, що складається із „зерен”, розділених по десятках більшими „зернами”. Келійні чотки можуть мати тисячу „зерен”. Чотки допомагають рахувати кількість молитов, що їх належить читати ченцеві у щоденному правилі, не зосереджуючися при цьому на самому ряхуванні. Чотки відомі з глибокої давнини. Духовно вони означають сходи спасіння, „меч духовний”, являють образ безперервної (вічної) молитви.

Таким чином, усі священні облачення та повсякденний одяг духовенства знаменують зовнішніми засобами ті внутрішні якості, які повинен мати священнослужитель, оскільки йому належить пасти стадо Христове й вести невтомну війну з невидимими духовними ворогами спасіння.

Ієромонах Феодосій (Оленич)

Як показати українську автентичність на Підляшші

Розмова з Юрієм Місіюком та Славком Савчуком — журналістами білостоцького телебачення

З 17 по 19 жовтня в Кракові та Перемишлі проходив Міжнародний фестиваль фільмів та телепередач, на якому презентувалися фільми майже з цілого світу. Серед учасників були і наші журналісти з білостоцького осередка телебачення. Доречі, програма „Самі про себе”, яка виходить на українській, білоруській, російській, литовській та польській мовах, одержала найкращі оцінки та першу нагороду. Вінуємо! Про хід фестивалю та проблеми, які торкаються етнічних меншин, можете прочитати в реліції С. Савчука „U siebie”.

Які ваші враження від фестивалю?

С. Савчук. На фестивалі відразу діалося зауважити, що не тільки ми маємо такі проблеми, з якими як журналісти національних телепередач постійно стикаємося. На основі програм, які там побачили, видно, що в цих програмах, які були представлені із різних країн світу, постійно ведуться пошуки — якими вони повинні бути. На мою думку є дві тенденції: перша — це наблизитися до „fast food” в медіях, тобто швидкої інформації, основного нурту журналістики і друга тенденція — це специфіка кожної меншини. Наприклад: програми угорського телебачення, які ми оглядали в Перемишлі, були на дуже низькому рівні, зроблені без жодного задуму. Натомість те, що ми побачили в англійських програмах для Cast News було видно високу технічну майстерність, але були це програми не про те, як зберегти свою незалежність, автентичність, а про те, як її втратити. Так що пошуки нових форм висловлення є не тільки нашою проблемою.

Ю. Місіюк. Моє враження взагалі про наші програми, які є коротенькими фельстонами, таке, що форма наших передач береться з того, що ті, які роблять найбільш програм надають, в якійсь мірі, стиль для решти. Тобто, білоруська редакція робить чергові фельстони в стилі інформаційного журналу і ми частково є вимушені робити це саме. В нашому випадку ця форма не є найкращою. Опрацювати нову — це проблема, тому що на це потрібний час і уміння. З іншого боку вважаю, що наші українські програми зовсім не гірші від білоруських. На професійному рівні є такі самі, а саме наші програми є більш автентичними. Як ми беремо так званого „живця”, то йому не потрібно викручувати мови — тому, що він є автентичний і завжди розмовляє на своїй мові. Це є наша перевага і водночас перспектива. Таке ставлення на автентичну викликає вірогідність.

Яку, по вашому, роль відіграє телебачення для національних меншин, чому воно має служити і чи має якусь місію до виконання?

Ю. М. Так, має місію до виконання. По-перше, мабуть найважливіше: показати, що бути національною меншиною це не жодне нещастя, а нормальна ситуація. В Європі на 580 мільйонів людей 80 млн. це національні меншини. Вони є кругом. Живемо в державі, в якій цих меншин є численно мало. Але, як візьмемо Білостоцьке воєводство, то цих меншостей не є так мало — приблизно третя частина населення це меншини. І це не їхня вина, що вони відчувають своє становище як травмову ситуацію, як щось, що їм трапилося. Я вважаю, що телебачення якраз має показувати, що ситуація меншин є і повинна бути зовсім нормальна. Річ не в тому, щоб українські програми нічим не різнилися від польських, а навпаки — їх основне завдання, щоб вони були інші. Це програми для зовсім інших глядачів. Телебачення має також відіграти едукативну роль. Мова національної меншини має бути винесена на офіційний рівень. Вона повинна функціонувати в медіях так, як мова держави. І основна роль — це інформація. Кожна програма мусить інформувати, при чому, ця інформація на сьогоднішній день не може бути об'єктивною. Не тому, що ми переіначуємо факти, але тому, що ми мусимо ангажуватися в теми, які хочемо реалізувати. Ми не можемо стояти осторонь — те, що ми робимо мусимо по-своєму пережити. На сьогодні завданням медіа для меншин, поки вони не мають рівноправного статусу, є власне піднесення положення цих людей, які знайшлися в ситуації національних меншостей.

Як буде далі розвиватися українська телепередача?

С. С. Важко сьогодні сказати, тому, що не відомо, як буде розвиватися цілий осередок у Білостоці. Поки що всієї програми осередка є півтора години в день і не знаємо скільки буде — п'ять чи п'ятнадцять годин, загальної програми в день. Не знаємо на скільки годин збільшиться українська програма. В тих умовах, які є тепер я не бачу можливості розширювати ефірний час, тому що ми не є спроможні робити більше ніж робимо тепер.

Якщо збільшиться час трансляції українських передач, які бачите нові форми переказу в телебаченні?

Ю. М. Ми зі Славком якраз дискутуємо про це. Виявляється, що формула „полосів” такої бігучої інформації в випадку громадського життя нашої громадськості є неефективна. Ми не є спроможні загосподарювати цей час, який маємо. Натомість ми знайшли протягом цих двох років формулу, яка виявляється ефективною — мінірепортажу на якусь тему. Крім того, що вона інформаційна і едукативна, також є і ефективна телевізійно. Таких репортажів в українській програмі буде щораз більше.

С. С. Ще є друга справа, також залежна не від нас а від дирекції телебачення. Поки що є таке переконання, що це є осередок регіональний і ми можемо робити ма-

теріали, які торкаються тільки нашого регіону. Але українці живуть не тільки на Підляшші, вони є розкинуті по цілій Польщі. Думаю, що в майбутньому буде можливість робити матеріали з життя українців з інших регіонів. Тут виникає також питання співпраці з Україною, яка цілий час є для нас відкрита.

Ю. М. Ця тема, яку згадав Славко є присутня в нас від початку. Ми твердили і далі твердимо, що наші потреби є зовсім інші як потреби польськомовного телебачення. Вони мають в розпорядженні наприклад програми загальнопольські, яких ми не маємо. До цієї теми треба повернутися і тут належить трішки критики в сторону конкретних людей української організації на Підляшші, які не зрозуміли наших інтенцій. Не зрозуміли, яку вагу може мати загальноукраїнська інформація українців в Польщі, українців в світі, і взагалі України. Коли ми пробували робити такі матеріали, то були за це критиковані і сьогодні таких тем не має, а шкода. Це може загрожувати таким інтелектуальним провінціалізмом і свого роду сепаратизмом. Це не добра ситуація.

Супільне життя на Підляшші і паралельно на Берестейщині має подібні проблеми. Є зв'язки з волинським телебаченням. Йде співпраця між організаціями та установами Підляшшя, Волині та Берестейщини і про це все не говориться в телебаченні, хоча радіо деколи про це згадує.

Ю. М. Так, в нас це не діється і та ситуація нас обмежує. Це без сумніву. Ми ж маємо якийсь досвід, бачили, як працюють телебачення національних меншин взагалі у світі. Всюди загальна інформація є присутня. Я собі не уявляю, щоб було це так на довшу мету. Щоб програма була повновартісною, то цей момент мусить бути присутній.

С. С. Телевізійна бюрократія, це така структура, яку важко перебороти. Така проста річ, як обмін касет, що можна здійснити „нелегально”, в кілька днів, при адміністративному ході триває так довго, що інформація стає неактуальною, або взагалі десь по дорозі гине.

Ю. М. Наступне важливе для нас питання — це кадри. Пригадую, що протягом останніх семи років в нашому середовищі на Підляшші вдалося створити середовище українських журналістів, які походять з Підляшшя. Це кільканадесятків осіб, які мають поняття про свою працю. Це вже величезний капітал, який протягом недовгого часу вдалося нам зібрати. Основне в цьому було те, що ми вчилися на своїх помилках. Тільки тепер починаємо ділитися своїм досвідом і використовуємо досвід інших, як наприклад в Кракові, де відбулася перша професійна зустріч журналістів національних меншостей.

Зрозуміло, що журналісти самі не появляються, їх треба навчити цього ремесла. Від кого можуть чекати такої своєрідної опіки майбутні журналісти? Подібна ситуація є не тільки в журналістиці, але і в інших ділянках супільного життя.

Ю. М. Ми самі маємо цим зайнятися. Мені здається, що воно так і діється. Це не підлягає коментарю, якщо йдеться про журнал „Над Бугом і Нарвою” чи радіо. Ми в телебаченні також це робимо. Оскільки Славко чи я маємо повну уяву, як робляться такі програми, то третя особа, яка працює на телебаченні — Маргарита Поплавська також зробила декілька матеріалів і надалі

вчиться. Бути журналістом це не так просто. Здавалося, що послухаєш когось, запишеш і все. Виявляється, що треба робити багато різних матеріалів і тільки тоді починаєш здобувати якийсь досвід і тільки тоді з'являється уява про роботу журналіста. Цього не можна навчитися з зошита, чи підручника тому що таких немає. Це є досить практичне заняття і як кожне потребує тренування. Ми є зацікавлені щоб тих людей до співпраці було якнайбільше. Мабуть в недалекому часі може бути так коли збільшиться час емісії, що ми із Славком не будемо спроможні робити всієї програми. Тим більше, що ми не є штатними працівниками телебачення, хоч займаємося тим уже два роки.

Чергова справа, це завдання для представників українського середовища, щоб стерегли наші громадські і соціальні інтереси, як людей, які працюють для української справи.

Мислення попереднього часу, коли кожен аматор міг щось організувати, концерт тощо, є вже анахронізмом. Тепер є час для людей, які вміють щось зробити. Не можна робити щось по-справжньому поза своєю основною роботою. Це буде тільки хобі. Треба мати професійний підхід.

С. С. Якщо йдеться про кадри на Підляшші, то є вже у нас трьох журналістів, які знають добре середовище на Підляшші. Натомість є проблема Сувальщини, де ми не маємо жодного журналіста, який би міг нам приготувати матеріали, чи співпрацівника, який би нас інформував про життя українців в цьому регіоні. Цю проблему необхідно вирішити.

Які ваші бажання на найблищій час?

Ю. М. Зараз ми стоїмо на межі. Моє бажання таке, щоб українська організація, її представники, зрозуміли ситуацію, в якій ми знаходимося і не злегковажили її. Йдеться не про особисті справи. Може статися так, що перестануть існувати українські програми і не буде кому їх робити. Щось втратити завжди простіше ніж відбудувати. Якщо організація записала в своєму статуті завдання репрезентування середовища, то мусить почуватися до відповідальності за це.

С. С. Мої бажання є більш прозаїчні. Просто хотілося б весь час збагачувати свій верстат праці чи в радіо, чи в телебаченні. Потрібно брати участь в таких власних імпрезах, як в Кракові, де є контакт з іншими журналістами та необхідність дискусій. Можна вчитися на своїх помилках, але деякі основи журналістики повинні брати від авторитетних спеціалістів.

Які конкретні питання треба підняти?

Ю. М. Передусім комунікації з нами. Ми працюємо вже два роки і не мали жодних контактів з українськими організаціями, не знаємо їхньої думки про нашу працю. Ніхто протягом двох років з нами не зустрівся, ніхто не запросив на яку небудь зустріч.

Чи потрібний в цій ситуації свого роду форум всіх українських журналістів на Підляшші?

Ю. М. При сьогоднішньому розвитку ситуації ми знаходимося на порозі такої конференції журналістів і думаю, що на весні, найпізніше на початку літа вона повинна відбутися.

Дякую за розмову і до зустрічі.

Розмовляв Іван Хващевський

„Małorusy”, „biłorusy” czy ukrajinci?

Kwestia narodowa na Podlasiu i Polesiu w XIX-XX wieku

Część III

„Za cara” chrzczono nas „Małorusami”, a Ukrainy miało „nie być”

Administracja rosyjska nie uznawała Ukraińców i Białorusinów za odrębne narody, starając się wszelkimi sposobami przeciwdziałać „separatyzmowi”. Oficjalnym dogmatem było domniemanie, iż istnieje jakiś *ruskiej narod*, złożony z trzech „plemion” — *wielikorusskowo, małoruszkowo* i *bieloruszkowo*. Dlatego też w pierwszym powszechnym spisie ludności z 1897 r. nie znajdziemy Ukraińców tylko „Małorusów”.

Ziemię ukraińskie, które w ciągu XIV-XVI w. znalazły się w granicach Korony Polskiej były poddawane polonizacji. Na katolicyzm przechodzili i polonizowali się ukraińscy magnaci i część szlachty. Jednak *naród ruski* — patriotyczna część szlachty, mieszczenie, chłopci i kozacy pozostawali przy swej wierze i narodowej tradycji. Ziemię, które po powstaniu w 1648 r. pod przywództwem Bohdana Chmielnickiego wyzwoliły się spod władzy katolickiej Polski i połączyły się z prawosławną Moskwą przez stulecie zachowywały swą autonomię państwową pod nazwą Hetmanatu — ze swym hetmanem, własnym wojskiem, finansami, sądami i administracją. Było to jednak solą w oku samodzierżawnych carów, którzy na wszelkie sposoby starali się ograniczać ukraińską niezależność. W połowie XVIII w. poczuli się oni na tyle silni, iż zaczęli ostatecznie likwidować autonomię. W 1764 r. przeniesiono urząd hetmana, w 1765 r. zlikwidowano pulki kozackie, zaś w 1775 r. armia rosyjska zrujnowała Sicz Zaporoską. Nie lepsza była sytuacja w części Ukrainy na prawym brzegu Dniepru, która pozostała pod władzą polską.

Pomiędzy 1772 a 1815 r., większość ziem ukraińskich znalazła się pod władaniem rosyjskim (poza Galicją, Bukowiną i Zakarpaciami, które przypadły Austrii). Polonizację zastąpiła planowa rusyfikacja, do której absolutyzm rosyjski wykorzystywał nie tylko administrację, policję i szkołę, ale i Cerkiew prawosławną.

Jednak ukraiński ruch narodowy, którego ośrodkami w pierwszej połowie XIX w. były Charków i Kijów, rozwijał się nawet w tak trudnych warunkach. Rozwijała się literatura ukraińska, historiografia i etnografia. W 1845 r. powstało w Kijowie Bractwo Cyryla i Metodego, które w swoim manifestie programowym głosiło, iż Ukraina stanie się niezależnym państwem. Reżym carski walczył z ideą ukraińską wszelkimi

sposobami. Członków Bractwa aresztowano i skazano. Prowadzona była także walka z językiem ukraińskim — w 1863 r. minister Wałujew nakazał cenzurze, aby nie dopuszczała do druku podręczników ukraińskich dla szkół oraz wydań popularno-naukowych i religijnych. W 1876 r. car Aleksander III zakazał używania języka ukraińskiego nie tylko w druku, ale także w teatrze i szkole. Zakazano też przywożenia książek w języku ukraińskim z zagranicy (głównie z Galicji). Nie zatrzymało to oczywiście dalszego rozwoju ukraińskiego ruchu kulturalno-narodowego, jednak znacznie ograniczyło jego wpływ na szerokie masy społeczne.

Podlasie — region „na marginesie”

Szczególnie negatywny wpływ sytuacja ta miała na etnicznie ukraińskie regiony, który były znacznie oddalone od Kijowa i oddzielone granicami administracyjnymi, jak Podlasie, Polesie i Chelmszczyzna. Sytuacja zmieniła się nieco po rewolucji 1905 r., gdy osłabił reżym carski i w życiu Imperium Rosyjskiego pojawiły się pewne elementy demokracji. Jednak i wówczas Podlasie i Polesie pozostawało na marginesie ukraińskiej aktywności kulturalno-narodowej. Wprawdzie regiony te były obecne w ukraińskiej myśli politycznej, a także w pracach historycznych, językoznawczych i etnograficznych, lecz nie było tu świadomej i aktywnej inteligencji, która mogłaby zapoczątkować szeroki ruch odrodzenia narodowego.

Tę dramatyczną sytuację ludności ukraińskiej na „Litwie” opisywał w 1907 r. polski specjalista od spraw „kresów” Leon Wasilewski: *Inteligencji ukraińskiej, dość licznej w innych okolicach ukraińskiego obszaru, na Litwie wcale nie ma i litewski odłam Ukraińców nie bierze dotychczas żadnego udziału w ogólnoukraińskim ruchu narodowym*.¹ Nie mniej pesymistyczny obraz kondycji narodowej północnopodlaskich i poleskich Ukraińców znajdujemy w książce tegoż autora wydanej 5 lat później: *Ukraińcy na Litwie i Białej Rusi, zamieszkujący część guberni grodzieńskiej i mińskiej, stanowią dotychczas surowy materiał etnograficzny, niczym — poza językiem — nie zaznaczający swej odrębności. Brak im nawet poczucia łączności z resztą plemienia ukraińskiego i narodowo-kulturalny ruch ukraiński, tak żywy w ostatnich czasach gdzie indziej, na Ukraińców litewskich zad-*

nego wpływu nie wywiera... Zupełny brak miejscowej inteligencji ukraińskiej stoi na zawadzie zapoczątkowaniu jakiegokolwiek pracy w kierunku uświadamiania narodowego tego odłamu Ukraińców, który jest najbardziej zacofaną kulturalnie częścią ludności Litwy i Białej Rusi.²

Ukraińska rewolucja narodowa

Taka była sytuacja w momencie wybuchu I wojny światowej. W 1915 r. Podlasie i Polesie po Pińsk zajęli Niemcy (zdecydowana większość ukraińskiej i białoruskiej ludności prawosławnej z tych terenów została ewakuowana w głąb państwa rosyjskiego — tzw. *bieżenstwo*).

Rosyjska rewolucja lutowa w 1917 r., która zlikwidowała reżym carski, otworzyła możliwość odbudowy państwowości ukraińskiej. W Kijowie powstała Centralna Rada, z czasem stając się parlamentem, wokół którego skupiły się wszystkie ukraińskie siły polityczne (dominowała jednak w niej lewica — socjaldemokraci i socjaliści-rewolucjoniści czyli eserowcy, do których przyłączył się M. Hruszewski). Prowadzone były pertraktacje z piotrogrodzkim Rządem Tymczasowym w kwestii ułożenia stosunków ukraińsko-rosyjskich na zasadach autonomii Ukrainy. Przewrót bolszewicki (tzw. rewolucja październikowa) przerwał okres normalizacji stosunków ukraińsko-rosyjskich. 20 listopada 1917 r. Centralna Rada wydała III Uniwersał, w którym ogłosiła, iż ze względu na trudną sytuację polityczną: *Od dzisiaj Ukraina staje się Ukraińską Republiką Ludową* (UNR — Українська Народна Республіка). UNR jednak miała pozostawać w składzie federacyjnej Republiki Rosyjskiej (oczywiście demokratycznej a nie bolszewickiej). Jak widzimy, ukraińska elita polityczna, która tworzyła Centralną Radę, nadal nie była gotowa do poprowadzenia Ukrainy na drogę do pełnej suwerenności. Do ogłoszenia niepodległości UNR Centralną Radę zmusiła dopiero sytuacja, która powstała na przełomie 1917 i 1918 r. — agresja bolszewicka.

Rosyjski rząd bolszewicki już w połowie grudnia 1917 r. wypowiedział wojnę Ukrainie. Na ukraińską stolicę ruszyła, złożona z piotrogrodzkiego i moskiewskiego lumpenproletariatu, Czerwona Gwardia pod dowództwem niedawnego oficera carskiego Murawiowa, pałac i rabując napotkane po drodze cerkwie.

Ogłoszenie niepodległości i traktat brzeski

W tej sytuacji Ukraińska Centralna Rada podjęła decyzję o zawarciu pokoju z Państwami Centralnymi (Niemcy, Austro-Węgry, Bułgaria, Turcja), które okupowały zachodnie połacie ziem ukraińskich. Pertraktacje prowadzone były w Brześciu i 9 lutego 1918 r. podpisany został traktat pokojowy pomiędzy Państwami Centralnymi a Ukrainą, wówczas już formalnie w pełni niepodległą, gdyż Centralna Rada w IV Uniwersale z 22 stycznia 1918 r. ogłosiła pełną suwerenność UNR i zerwanie wszelkich więzów z Rosją. Niemcy i Austria zgodziły się oddać Ukrainie nie tylko okupowaną część Wołynia, ale też Chełmszczyznę z Południowym Podlasiem i Polesie (z Brześciem, Kobryniem i Pińskiem), wydzielić Galicję jako autonomiczny kraj koronny w ramach Cesarstwa Austro-Węgier oraz dopomóc w walce z najazdem bolszewickim.

Polska polityka wschodnia

Powstawanie niepodległej Ukraińskiej Republiki Ludowej do białej gorączki doprowadzało nie tylko przywódców bolszewickich. Był ten fakt równie niemiły dla większości polityków polskich, którzy żyli nadzieją, iż z pomocą Austro-Węgier i Niemiec uda się im odbudować państwo polskie, które swymi granicami objęłoby również ziemie ukraińskie, białoruskie i litewskie. Dlatego też traktat brzeski, wyznaczający zachodnią i częściowo północną granicę niepodległej Ukrainy wywołał głośne protesty polskich kręgów politycznych, które nazwały go „czwartym rozbiorem Polski”.

W mentalności polityków polskich, wywodzących się przeważnie ze środowisk ziemiańskich, „polskimi” były wszystkie ziemie, na których mieli swe majątki polscy obszarnicy. W ówczesnej prasie polskiej i broszurach publicystycznych można znaleźć mnóstwo tabel, za pomocą których autorzy udowodniali, iż ten czy inny region jest polski, gdyż 20 polskich obszarników ma w swych rękach więcej hektarów ziemi niż 20 tysięcy ukraińskich czy białoruskich chłopów. Owa statystyka „polskiego stanu posiadania” łączona była z zapewnieniem, iż Polacy są tam jedynym elementem cywilizowanym i kulturalnym. Na przykład jeden z polskich publicystów ziemiańskich przyznając, iż w gub. mińskiej Polaków jest tylko 8%, przy 70% Białorusinów, dochodził do wniosku iż jeden Polak jest więcej wart niż 8 Białorusinów, a więc Polacy są większością!

Katolicyzacja i polonizacja pod berłem prawosławnych carów rosyjskich

Ostateczny rozbiór Rzeczypospolitej w 1795 r. na obszarach, które znalazły się we władaniu rosyjskim praktycznie niczego nie

Twierdza brzeska — ruiny budynku, w którym prowadzono rokowania pokojowe i podpisano traktat pokojowy. Fot. J. Hawryluka

zmienił w stosunkach pomiędzy polskimi czy spolszczonymi „panami” a „muzykami”. Obszarnicy dalej mogli pasożytować na niewolniczej pracy prawosławnych chłopów ukraińskich i białoruskich, odrabiających pańszczyznę na ich folwarkach, a uzyskane w ten sposób dochody przeznaczać na wsparcie Kościoła katolickiego i kultury polskiej. To właśnie w XIX w. pod panowaniem prawosławnego *russskowo caria* największe postępy czyniła katolicyzacja i polonizacja *russskowo* (ukraińskiego i białoruskiego) chłopstwa i mieszczaństwa. Przykładem tego jest chociażby los ludności ukraińskiej na Chełmszczyźnie i Południowym Podlasiu czy białoruskiej na Sokólszczyźnie i Wileńszczyźnie.

Polakom „Litwa” słusznie się należy

A zatem rosyjskie panowanie nie zlikwidowało przewagi polskiego ziemiaństwa nad ludnością autochtoniczną na ziemiach ukraińskich i białoruskich. Ziemiaństwo miało też decydujący wpływ na kształtowanie się polskiej opinii wobec ukraińsko-białoruskich „kresów”. Jedną z jej głównych tez było uznawanie nie tylko Królestwa Polskiego, ale i tzw. „Litwy” za obszar, który Polakom „słusznie się należy”, nawet gdy zamieszkuje tam inne narody (przydzielano im łaskawie rolę sublokatorów w Polskiej Litwie). Dobrą ilustracją tych poglądów jest artykuł wstępny pt. *Linie wytyczne w czasopiśmie „Litwa”, wydanym w Wilnie 25 grudnia 1917 r.* Wydawcy periodyku przedstawiają się w nim: *Jesteśmy wyrazem społeczeństwa polskiego na Litwie. Społeczeństwa, które w ciągu pięciowiekowej wspólnoty państwowej Litwy z Polską tak się z nią silnie zespoliło, że się uważa za część Polski składową i integralną, za część jej tak istotną, że bez niej Polską pomyśleć się nie da...* Ciąg dalszy jest również pełen patetycznego tonu: *Staliśmy się narodowi całemu tu waleńm ochronnym, o który rozbija się fala zalewu rosyjskiego... przetrwalimy... ostaliśmy się. A nie tylkośmy się ostali,*

ale w przeciągu stuletniego męczeństwa wzrosliśmy w siły, zdobyliśmy lud, wzrosliśmy w głąb i żadna siła z ziemi tej nas nie wywiezie. [...] Ziemię między Kownem a Mińskiem, między Podlasiem a wschodnią granicą gub. wileńskiej... pod względem polskości nie ustępują ziemiom polskim najbardziej etnograficznym. Autorzy artykułu zaznaczają, iż widzą, że „Litwa” jest obszarem, na którym *prócz nas i inne narody mają swoje siedliska, a nawet podkreślają: zdajemy sobie sprawę z dążeń i praw innych obok nas i z nami tam ludów siedzących.* Jednak ogólna wymowa tego artykułu, jak i całego pisma, jest taka, że 6 guberni „Litwy” tworzy zwarty organizm ekonomiczno-polityczny, którego w żadnym razie nie można podzielić wzdłuż linii podziału etnicznego, główną rolę mają tu odgrywać Polacy, a inne narody powinny się temu bezwzględnie podporządkować.

Doświadczenie właśnie takiej polskiej polityki miała za sobą już ukraińska Galicja Wschodnia, którą polska arystokracja rządziła z łaski Wiednia od 1867 r. Polski historyk S. Smolka, uważający się nawet za stronnika porozumienia polsko-ukraińskiego, tak widział podział ról w tym regionie: *Polacy mają święty obowiązek widzieć w Galicji „obwód historyczny”, gdzie powołani są być gospodarzami domu.* Po trzydziestu latach takiego gospodarzenia, odznaczającego się powszechnymi nadużyciami i korupcją, co roku w Galicji z powodu niedożywienia umierało około 50 tys. ludzi. Prysłowiowe było też w całych Austro-Węgrzech pojęcie „wyborów galicyjskich”, symbolizujące powszechne przedwyborcze machinacje czynione przez polską administrację. Np., gdy w 1907 r. zdemokratyzowano wybory do parlamentu wiedeńskiego, aby zmniejszyć liczbę przedstawicieli ludności ukraińskiej, przeprowadzono machinacje z wielkością okręgów wyborczych, wskutek czego do wyboru jednego posła ukraińskiego trzeba było dwukrotnie więcej głosów niż w przypadku posła polskiego. Polscy politycy z Galicji przy każdej okazji czynili do rządu wiedeńskiego dono-

sy na Ukraińców, iż ci sympatyzują z Rosją, zaś w 1908 r. na Zjeździe Słowiańskim w Pradze zawarli z Rosjanami antyukraiński pakt. Jego istota polegała na tym, iż za zwalczanie przez Polaków ruchu ukraińskiego w Galicji rząd rosyjski miał dopuścić do realizacji polskich postulatów narodowych w Królestwie Polskim.

Polskie ratowanie „niepodzielności Litwy”

Dla polityków ukraińskich zachowanie terytorialnej niepodzielności „Litwy” (*Siewiero-zapadnowo kraja*) było anachronizmem, gdyż była ona reliktem feudalnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, sklejonego z ziem litewskich, białoruskich i ukraińskich. Dlatego też poprowadzenie na Polesiu północnej granicy państwa ukraińskiego w zgodzie z etniczną granicą ukraińsko-białoruską było naprawieniem niesprawiedliwości historycznej, likwidacją przeszkody formalnej, która od 1569 r. oddzielała ukraińską ludność regionu brzesko-pińskiego od reszty ziem ukraińskich.

Natomiast dla polskiego ziemiaństwa zachowanie terytorialnej niepodzielności „Litwy” było warunkiem zachowania na tym terenie polskiej dominacji, której zagroził także litewski ruch narodowy. Dlatego też podpisanie traktatu brzeskiego, w którym Niemcy i Austro-Węgry uznawały prawo państwa ukraińskiego do Polesia brzesko-pińskiego wywołało ostre, niemal historyczne protesty środowisk polskich.

Już w następnym numerze „Litwy”, z 25 lutego 1918 r., na pierwszej stronie mamy *Protest*, który rozpoczyna się słowami: *W obliczu Europy dokonana została nowa zbrodnia*. Tą „zbrodnią” był oczywiście traktat brzeski. Autorzy *Protestu* usilnie starali się wykazać, iż przyłączenie Polesia do Ukrainy to gwałt na żywym organizmie, że *Ukraina zostaje obdarowana ziemiami, które nigdy do niej nie należały, kosztem Polski i Litwy*. Twierdzenia takie były oczywiście fałszem, bo wszystkim przecież powinno być wiadome, iż Ziemia Brzeska, Chełmszczyzna i Podlasie, zasiedlone ludnością ruską z Wołynia już w VI-X w., należały do historycznego obszaru państwowości staroukraińskiej — Rusi Kijowskiej i Rusi Halicko-Wołyńskiej, zaś oddzielone od Wołynia zostały wbrew woli zamieszkującego na tych terenach narodu ruskiego.

Dla lepszego podparcia swych racji autorzy *Protestu* starają się zanegować ukraińską przynależność etniczną mieszkańców Polesia: *w wydzielonych powiatach województwa brzesko-litewskiego Rusini-„Poleszcy”, językiem zbliżeni do szczepu ukraińskiego, kulturą, samopoczuciem i pokrewieństwem szczepowym ciężą raczej ku Białorusinom*.

O tym, iż był to argument wydumany świadczy chociażby cytowana już korespon-

dencja J. Aleksiuika w „Naszej Niwie”, z której wynika, iż sami działacze białoruscy prze I wojną światową mieszkańców Polesia za Białorusinów nie uważali: *Chacia kobrynski pawiet liczycca bielaruskim, ale redka dzie paczujesz bielaruskiju hutarku, bo bolszuju czasie wiosak zajmajuć ukraincy...* W zestawieniu z retoryką *Protestu* bardzo wymownie brzmi część korespondencji mówiąca o „polskiej pracy kulturalnej”: *Dziwnye ludzi tutejszyje polskie pany: żywuczy sierod narodu ukraińskaho, zakładajuć jamu szkoły polskije, wuczać narod u niezrozumielaj dla jaho hutarcy! Nia dziwa, szto z ich kulturnaj raboty karyści zusim mała, bytcam jaje i nima*.

W zestawieniu z tą korespondencją *Protest* jest doskonałym świadectwem obłudy jego autorów — polskich ziemian, którzy gdy tylko mogli starali się polonizować „naszych Rusinów”, a teraz występowali w roli obrońców etnicznie ukraińskich mieszkańców Polesia przed Ukrainą. Na podstawie takiej samej „logiki” można by przeciwstawić Polsce polskich Ślązaków i Górali, twierdząc, że jedni kulturą, samopoczuciem i pokrewieństwem szczepowym ciężą raczej ku Niemcom, drudzy zaś ku Słowakom.

Doskonały obraz mentalności ludzi tego pokroju namalował ukraiński poeta Iwan Franko w satyrycznym wierszu *My lubimy Rusinów*, napisanym jeszcze w 1882 r.:

My lubimy Rusinów,
Ich zwyczaje prastare,
Plemię ruskie, co kocha
Swoich panów, swą wiarę,
I tę mowę sług naszych
I lokajów, i chłopów,
I tę dziatwę ich gołą,
I pokornych ich popów.
I te pieśni ich tęskne,
I ich taniec ochoczy,
Lud ten krzepki i dzielny,
Lud tak cichy, roboczy,
Jego grube siermięgi,
I chleb twardy, a zdrowy,
Jego chaty miszerne,
Jego konie i krowy,
Jego pracę na łanie
Polskiej przeszłości synów
I rycerzy wolności —
My lubimy Rusinów!
A za naszą tę miłość
My żądamy jednego:
Niech nikt oprócz nas nie śmie
Co bądź robić dla niego!
Niech nikt nie śmie siać rozdór
Między dworem i chatą,
Ani ostem zasiewać
Niwę zgody bogatą.
Lecz kto chciałby dla Rusi
Naszą ukrócić wolność
I rozrywać odwieczną
Naszych korzyści wspólność,
Siać w te serca poczciwe
Chwasty zwane oświatą,

I zapalać je szkołą,
I kłócić dwory z chatą,
Tworzyć literaturę
I gazety wydawać,
Między nami a nimi
Za pośrednika stawać,
Ten jest Moskal, szyszmatyk,
Hajdamackie skaranie,
Apostata, zaprzaniec,
Zdrajca kraju, mospanie!

Także współczesny polski poeta Jerzy Harasymowicz w jednym ze swych *Wierszy sarmackich* podśmiewa się z tej szlacheckiej mentalności: *...a kto potrzyma nogę do strzemia? Ci Rusini to są ludzie bez sumienia!*

Dlaczego nie można Polesia „oddać” Ukrainie

Były w *Proteście* i inne argumenty przeciwko włączeniu Polesia w skład państwa ukraińskiego. Jego autorzy podkreślali znaczenie Polesia i Prypeci dla gospodarki „Litwy”, a także jego rolę militarno-strategiczną: *Granice nowej „Ukrainy” ostrym klinem głęboko wrznąć się mają pomiędzy obszary Polski i Litwy, żeby ich łączność i spójność interesów zniweczyć. Wytknięto je przy tym w ten sposób, że gdy Litwę i Polskę uczyniono bezbronnymi zupełnie od strony Ukrainy, tej ostatniej zapewniono wszelkie strategiczne korzyści obronne i korzyści zaczepne. Bariery wodne Buga i Prypeci, oraz sieć kanałów poleskich, oddane Ukrainie z szerokim przedpołem ich lewo-brzeżnym, umożliwiają jej jednocześnie obronę i napad*.

Ten strategiczny aspekt podlasko-poleskiego fragmentu ukraińskiej granicy państwowej okazał się niezwykle ważny i bardziej szczegółowo został omówiony w nadzwyczaj ciekawym dla naszych rozważań dokumencie z połowy 1918 r., opublikowanym we „Wiadomościach Polskich”, później zaś jako broszura. Jego pełny tytuł brzmi: *Granice Królestwa Polskiego z punktu widzenia strategicznego. Memoriał opracowany przez polskie koła wojskowe* (Warszawa 1918).

Zdaniem autorów *Memoriału*, obszar przyszłego państwa polskiego miał tworzyć: *jakby wielką wyspę, otoczoną z jednej strony ziemiami należącymi do Rzeszy Niemieckiej i do Austrii, z drugiej — ziemiami nowego państwa ukraińskiego oraz tych państw, które zapewne powstaną na ziemiach dawniej należących do północno-zachodniej Rosji. Prawdopodobnie będą to: Rosja oraz nowe państwo bałtycko-litewskie. [...] Zagadnienie polega przeto na tym, aby wykreślić granicę, możliwie zabezpieczającą Państwo Polskie od trzech państw sąsiednich, mianowicie Ukrainy, Rosji i Litwy*.

Ciąg dalszy na str. 36.

Наші міста і села

Словник, ч. 9

САМУЛКИ ВЕЛИКІ — село в гміні Вишки над рікою Нарвою. Перша згадка з 1524 р. Назва від імені Самуїл (Самійло). Samulki Duże.

САМУЛКИ МАЛІ — село в гм. Вишки. Засновані мабуть у XVI ст. — перша згадка з 1575 р. Зараз в селі біля 25 домів, 100 жителів римокатолицького віроісповідання. Старіші люди говорять ще українською мовою. Samulki Małe.

САПОВО — село в гміні Чижі. В 1936 р. було 8 домів і 45 жителів, в 1959 р. було 12 домів і 43 жителі. Sapowo.

САСИНІ — село в гміні Ботьки з дерев'яною парафіяльною церквою Преображення Господнього. Перша згадка з 1613 р. Були тоді власністю родини Сасинів-Калічицьких. Sasiny.

САЦІ — село в гміні Нарва. В 1576р. займали 46 волок землі. В 1858 р. засновано тут церковно-парафіяльну школу. Sose.

СВИРИДИ — село в гміні Бранськ. Село в бувшому Бранському старостві — в половині XVI ст. населення було тут майже повністю українське. В 1898 р. було тут 283 православних. Зараз біля половини поляків. Świrudy.

СЕЛЕЦЬ — село в гміні Ботьки. Мабуть тотожне з селом Седлець в бувшому Бранському старостві — в половині XVI ст. населення було переважно українське. Ще у першій половині XIX ст. проживало тут українське населення, яке належало до уніяцької парафії в Бранську. Sielc.

СЕМІХУЧІ — село в гміні Нурець-Станція. Перші згадки з XVIII ст. Siemichosze.

СЕМІВОЛОКИ — кольонія села Ягідники. Siemiwołoki.

СИЧІ — село в гміні Нурець-Станція. Sycze.

СІЛЬНИКИ — село в гміні Ботьки. Перша згадка з 1599 р., як про млинарську оселю. В 1929 р. проживало тут 7 православних родин, які належали до православної парафії в Ботьках (давніше в Ондриянках). Solniki.

СІМ'ЯТИЧІ — одне з трох найбільших міст Північного Підляшшя, в роках 1952-1975 повітовий центр, зараз центр гміни. Siemiatycze.

Перша згадка про Сім'ятичі походить з 1443 р. До XIX ст. було приватною власністю, належало до Судимонто-

вичів, Тенчинських, Шидловецьких, Боговигинів, Радивилів, Сопігів.

В 1542 р. Сім'ятичі отримали магдебурське міське право. В 1580 р. начислювало 241 домів і 1446 жителів, які займались передусім рільництвом (145 волок міського ґрунту) і торгівлею збіжжям, було також 27 ремісників.

Розвинулися Сім'ятичі в XVIII ст. — в 1775 р. начислювали 300 домів і 3500 жителів, які займалися торгівлею, рільництвом і ткацтвом. В 1897 р. було в місті 6150 жителів, в 1910 р. вже 12000. Після I світової війни число населення впало до 5694 (1921 р.), збільшуючись до 7850 в 1939 р. В часі II св. війни місто втратило 65% населення — передусім жидівського — в 1946 р. було тут 4106 жителів. Зараз в місті 13 453 жителів (1988 р.).

Першу церкву в Сім'ятичах фундував в 1431 тодішній власник Кмита Судимонтович — на потреби міщан і околичної православної шляхти. В 1789р. сім'ятицька уніяцька парафія начислювала 2511 віруючих, з яких 456 осіб жило в самому місті. в 1865 р. почалася будова сучасного, мурованого будинку церкви Св. Ап. Петра і Павла. Перед початком I св. війни православна парафія в Сім'ятичах начислювала 6625 віруючих — в самому місті і 22 в околичних селах.

На території гміни Сім'ятичі проживає 7614 жителів (41 сіл). Населення гміни мішане — польське і українське.

СІМ'ЯТИЧІ-СТАНЦІЯ — залізнична станція, оселя села Шершені, гм. Мельник. Siemiatycze-Stacja.

СКАРИШЕВО — село в гміні Нарва. Колишнє село-передмістя Нарви — перші згадки з XVIII ст. Skaryszewo.

СКОЛИМОВО — село в гм. Ботьки. В XIX ст. проживало тут ще українське населення, яке належало до православної парафії в Ботьках. Skolimowo.

СЛОХИ — село в гміні Сім'ятичі. Перша згадка з 1477 р. Належали до фільварку Аннополь. Słochy Annopolskie.

СНІЖКИ/КАЛЧИЦІ — село в гміні Ботьки. Перші згадки з XVII ст. Śnieżki.

СОБЯТИНО — село в гміні Мілейчиці. Перша згадка з 1566 р. На цвинтарі каплиця Св. Ап. Петра і Павла. Sobiatyno.

СПІЧКИ — село в гміні Орля. Перша згадка з 1576 р. Бувше село-передмістя міста Більська. Spiczki.

СТАВИЩЕ — село в гміні Черемуха. Перші згадки з XVIII ст. В 1960-х роках збудовано тут церкву Св. Арх. Михаїла, яка є філією парафії в Зубчах. Stawiszcze.

Тимчасова церква св. Іллі в Сім'ятичах, коло якої побудований буде собор Воскресення Господнього

СТАВОК — присілок села Тростянка, гм. Нарва. Стояла тут плебанія тростяницької парафії. В 1850 р. засновано в ній парафіяльну школу, яку в 1867 р. перенесено до Тростянки. В 1890-х роках збудовано тут мурований і дерев'яний будинки для школи в Тростянці. Будинки ці були розібрані в часі першої св. війни, а в міжвоєнному періоді польська адміністрація місцеву церковну землю конфіскувала — ректор (філіяльної тоді) церкви в Тростянці отримав лише дім з садом і городом. Stawek.

СТАНКОВИЧІ — село в гміні Сім'ятичі. Перша згадка з 1621 р., як про оселю млинаря Станковича. Stankowicze.

СТАРЕ БЕРЕЗОВО — село в гміні Гайнівка, засноване перед 1570 р. Stare Berezowo.

СТАРЕ СЕЛО — село в гміні Ботьки. Перша згадка з 1577 р. У 1880-х роках засновано в селі церковну школу грамоти (просвіти). В 1929 р. проживало тут 41 православних родин. Starowieś.

СТАРІЙ КОРНИН — село в гміні Дубичі Церковні з дерев'яною парафіяльною церквою Св. Арх. Михаїла. Село засноване перед 1570 р. Крім парафіяльної церкви також дерев'яна каплиця Св. Анни. Stary Kornin.

СТАРИНА — село в гміні Дубичі Церковні. Перше поселення виникло тут мабуть в кінці XVIII ст. Starzyna.

СТАЦЕВИЧІ — село в гміні Вишки. Перша згадка з 1576 р. Stacewicze.

СТОВПЦІ — село в гміні Нурець-Станція. Перші згадки з XVIII ст. Stolbce.

СТОЛОВАЧ — село в гміні Більськ. Бувший фільварок — перша згадка з 1576 р. Stolowacz.

СТРАБЛЯ — залізнична осада в гміні Вишки. Перша згадка з 1569р. Зараз населення переважно польське. В місцевому католицькому костелі зберігається ікона з XVI ст. Strabla.

СТРИКИ — село в гміні Більськ, засноване мабуть вже в XV ст. — перша згадка з 1528 р. Біля 1560 р. селянам вимірено 43 волоки волоки землі, а село, як тзв. передмістя піддано юрисдикції міської ради Більська. Зараз в селі 75 домів, 250 жителів. На цвинтарі каплиця Св. Онуфрія. Stryki.

СТРІЛЬЦІ — село в гміні Заблудів. Перша згадка з 1576 р. Заселене тоді було пушанськими стрільцями. В 1868 р. засновано тут церковну школу грамоти (просвіти). Dawidowicze.

СТУПНИКИ — село в гміні Більськ. Перша згадка з 1560 р., коли був тут млин. В другій половині XIX ст. засновано церковну школу грамоти. В

1891 р. було тут 19 домів і 148 жителів, в 1936 р. 11 домів і 51 жителів, в 1959 р. 21 домів і 137 жителів. Stupniki.

СУБОТКА — село і колонія в гміні Більськ. Перші згадки з XVII ст. Назва від дня ярмарків в цьому селі. Sobótka.

СУТНО — село в гміні Мельник. Перша згадка з 1528 р. Sutno.

СУХОВОЛЬЦІ — село в гміні Кліщелі, засноване мабуть в початкові XVI ст. — перша згадка з 1539 р. (під назвою Суха Воля). В першій половині XIX ст. діяла тут церковна школа, заснована з ініціативи кліщелівського пароха о. Антона Сосновського. Зараз в селі біля 90 домів, 350 жителів. Suchowolce.

ТЕЛУШКИ — село в гміні Заблудів. Перша згадка з 1576 р. — звалося тоді Святителі. В 1875 р. засновано церковну школу грамоти (просвіти). Cieluszki.

ТЕЛЯТИЧІ — село в гміні Нурець-Станція з парафіяльною церквою св. Косми і Демяна. Перша згадка з 1520 р., коли було в йому 10 господарів. На цвинтарі каплиця Усікновення Голови Св. Івана Хрестителя. Telatycze.

Церква св. Косми і Демяна в Телятичах

ТИМІНКА — село в гміні Нурець-Станція. Заснована в XV ст., належала до боярського роду Турів. Зараз в селі 85 домів, біля 350 жителів. Tymianka.

ТИНЕВИЧІ ВЕЛИКІ — село в гм. Нарва, з парафіяльною церквою св. Апостола Луки. Перша згадка з 1560р. Колишнє село-передмістя Нарви. Церква, філія парафії в Нарві, існувала тут вже в XVIII ст. Відремонтовано її в 1880-х роках. В 1885 засновано тут церковну школу грамоти (43 учнів). В 1930 р. було в селі 87 домів з 437 жителями. Від 1930-х років був вже в Тиневичах постійний священик, який крім Тиневич обслуговував села Лапухівку і Заболоття. Самостійна Тиневичька парафія виникла щойно в 1982р. Сучасний церковний будинок

Церква св. Апостола Луки в Тиневичах

побудовано в 40-х роках, після пожару в 1944 р. Tyniewiczze Wielkie.

ТИНЕВИЧІ МАЛІ — село в гм. Нарва. Колишнє село-передмістя Нарви. В кінці XIX ст засновано тут церковну школу грамоти. В 1891р. було 38 домів і 298 жителів, в 1936 р. було 38 домів і 197 жителів, в 1959 р. було 43 домів і 225 жителів. Tyniewiczze Male.

ТОКАРІ — село в гміні Мельник. Перша згадка з кінця XV ст. — належало тоді до боярського роду Токаревських. Зараз в селі біля 80 домів, друга частина села за „етнографічним” кордоном ССРСР. Після війни багато селян виїхало до ССРСР, а на їх місце поселилися поляки. Зараз лише 11 українських родин. Tokary.

Біля села, в урочищі Котерка, дерев'яна парафіяльна церква Божої Матері „Всіх Скорб'ящих Радість”.

ТОПОРИ — село в гміні Орля. В колишніх записках виступає як Топорово. Належало до Орлянської волості — в 1577 р. займало 23 волоки землі, в селі було 2 корчми. Tororki.

ТОПЧИКАЛИ — село в гміні Орля. Перші згадки з початків XVI ст. Властителем був тоді Іван Рязанець, який змінив його з Богушом Боговитиновичом (1512 р.) і відтоді село належало до Орленської волості. В 1577 р. займало 38,5 волоки землі, в селі було 2 корчми. Torczykali.

ТОФИЛОВЦІ — село в гміні Дубичі Церковні. Перша згадка з 1576 р. з назвою Дубичі. Назва Тофиловці від імені власника частини села Теофіля (Тофіля) Березовського (друга половина XVII ст.). Dubicze-Tofilowce.

ТРЕЩУТКИ — село в гміні Більськ. Перша згадка з 1576 р. Treszczotki.

ТРИВЕЖА — село в гміні Гайнівка, засноване в 1650 р. Trywieża.

Опрацював Юрій Гаврилук
Фото автора

Південне Підляшшя 1939-1941

Частина 4

Продовження спогадів Данила Лимаренка друкованих у № 4-6/1996 і 2/1997

Коли я вже при справах релігійних, то скажу тут і про наші православні справи. Цього року навесні [1940 р.] у монастирі в Яблочині було урочисте свято. Воно відбувалося так щороку, але у цій році з причини релігійної свободи, яку принесли нам німці, це свято відбулося особливо урочисто. Цій урочистості спричинилися у великій мірі і наші молоді галичани, які щно стояли за православ'є просто з теї причини, що православ'є тут було ототоженне з українством. Я був на цій святі разом з п. Солов'єм і багатьма іншими нашими людьми. Народу тут була величезна маса. Приїхав на це свято і німець — архієпископ Сергій, який вразив мене своєю маєстатичною патріархальною поставою. Говорив він ламаною московщиною, але промова його була досить блискуча. Була б вона і благодатною ще й змістом, коли б він не зіпсував її при самому кінці. Там він сказав таке: „При кінці хочу вам дати одну батьківську пораду. Коли дістаєте яке розпорядження від своєї теперішньої влади, виконуйте його не зі страху перед карою, а з любов'ю і відданістю сивинською”. Думаю, що не один я завважив це шило, яке він так необачно сам виставив зі свого архієпископського мішка.

Цього ж літа пройшла у нас чутка про висвяту і хіротонізування на єпископа професора Огієнка, яке відбулося (здається) у Варшаві. Ми були дуже втішені з цього факту. Це ж став єпископом наш найвищий і найбільший учений у справах релігії (та й не лише релігії). І ми вірили, що під його твердою і вмільою рукою наше православ'є нарешті вийде на широке річище і попливе у широкі берегах далеко-далеко, аж до синього Дону.

Якось приїхавши несподівано до Білої і заїхавши по своїйому звичаю до п. Солов'я, з яким я від нашого першого знайомства жив одними думками і своїми ділами, я почув від нього приємну новину: цього вечора до них має прибути єпископ Іларіон. Не треба вже говорити про те, що я вже додому не спішив, а залишився чекати на нашого архієпископа. Щось довгенько прийшлося нам на нього чекати. Нарешті він прибув. Мене вразила його маєстатична фігура. Він зайшов мовчки до нашої церкви у суді і став перед олтарем. Стояв він так, а мені видавалося, що це стоїть старезний, але здоровенний дуб, якого жодна буря і жодні стихії земні не зломлять і не зігнуть.

Після короткої відправи о. Павла Владика Іларіон звернувся до нас зі словом. Почав він такими словами: „Дорогі мої діти українці і українки! Хотілося мені вже давно зустрінутися з вами і поговорити...”

Він говорив так просто, зрозуміло і сердечно, що я бачив не в одного сльози на очах. Говорив він просто і без жодних „високопарних” виразів та порівнянь, як і взагалі висловлені його усі писання, але його прості слова дуже глибоко западали до душі і зворушували її ще глибше. Після слова Владика у приміщенні Солов'їв чи Нізієнків (вже не пригадую) відбулося скромне прийняття, на якому промовляли наші місцеві діячі, як бувший посол до польського союму Василь Дмитріюк, наш колишній дипломат Ржепецький, суддя Соловій та Пастернак. Були це майстри слова і до того знали, що сказати. Однак мені не сподобалося їхнє часте повторювання „Ваше Преосвященство!”. Мені здавалося, що в умовах української дійсності та демократичності це мусило б бути говорене інакше. Я цілком не думав, що я буду говорити, коли підіймався зі свого місця і моя промова була для мене такою ж несподіванкою, як і для інших гостей. Я не сказав а випалив: „Дорогий наш Владико і Батьку душ наших! Мені, як бувшому воякові армії Української Народної Республіки дуже мило вітати Тебе сьогодні тут, у Білій.

Вітати не як міністра уряду УНР і не як уповноваженого головного отамана, яким Ти був у Кам'янці у найтяжчу добу нашої визвольної боротьби. Мені приємно Тебе вітати, як Владика Холмсько-Підляської єпархії, яким Ти став з волі історичного розвитку подій та волі нашого народу. Чи нам потрібно копатися у Твоїй біографії та шукати плодів Твоєї праці? Адже ж куди ми не піткнемося у справах нашої української Православної церкви, ми скрізь зустрінемося з Твоїм ім'ям і Твоєю невсипущою працею і Твоїми турботами за нашу Церкву. Чи то Молитовник, чи Службник, чи Святе Письмо — це все діло Твоїх рук і плід Твоєї праці. Та й не лише церковні книги були предметом твого зацікавлення, а праці над історією української літератури, а праці над удосконаленням нашої мови? Коли ми тепер, зустрічаючи галичан, не впізнаємо їх по їхньому діалекті, то чия це заслуга? Чи ж не ясно для кожного, що це праця видавництва „Рідна мова”, яке придбало собі львину долю заслуги за цей поступ нашої мови.

Вартість цих праць підноситься ще вище коли взяти до уваги обставини, у яких вони творилися. Адже вони писалися буквально під кулями! Вони писалися коли з вогню і бурі революції поставала Українська держава. Бо їхній творець ніколи не залишав рядів борців за нашу державу. Він ніколи не залишав наших борців у найприкріші моменти і він завжди був з нами. Кому ж, як не Йому, належить право по його заслугах засісти на митрополичім престолі у Золотоверхому Києві, у нашій Святій Софії? І тоді ми зі ще більшою радістю будемо вітати Його там!”

Гості і сам Владика були зворушені, а після прийняття Владика Іларіон підійшов до мене і поцілував. Не пригадую вже точно, що він мені тоді сказав, але це було щось в такому роді: „Мені приємні ваші побажання, але мене більше зворушує те, що єсть ще у нашому суспільстві люди, які цікавляться моєю працею і її цінять. Гадаю, що це не гріх, коли є зворушений до глибини душі вашими словами.”

Тяжко було будувати чи відроджувати нашу Православну церкву з попелищ, але під умілою і, признаюсь щиро, твердою рукою Владика Іларіона через рік нашої Церкви там було не впізнати. Гаслом Достойного Владика було: „СЛУЖИТИ НАРОДОВІ — СЛУЖИТИ БОГОВІ!” І наша страдниця-Церква виконала це гасло. Вже у 1941 році священики приймали активну участь у всіх працях громадських установ, які були хоч трохи пов'язані з харитативною чи благодійною працею для народу, чи то в школах, чи то по селах, а коли прийшло до війни німців з ССР, то і в таборах для полонених, яких у нас на Підляшші тоді виросло як грибів після дощу.

Ще з початком німецької окупації місцеві медичні установи робили часті щеплення від тифу, віспи, дифтерії тощо.

Восени 1940 року у Білій ми мали вже так багато наукових та педагогічних сил, що відчинили навіть торговельну школу, до якої діти наших підляшанців посунули, як мухи до меду. Для них же у місті було відчинено бурсу і там перебувало понад сотню хлопців та дівчат. Головою бурси став, прибуdivший у наші краї д-р Домбчевський. На Новий рік він зі своїх ошадностей видав там бал, чи вірніше прийняття.

Отже війна там десь гриміла, газети писались по одному і по другому боці, а у нас війни як би й не було. Ми займалися своїми щоденними справами, воювали (дипломатично) з поляками, їздили у справах до Люблина і взагалі, щоб мали трохи більше харчів було б цілком добре. Німецька окупація на початках абсолютно не давала нам у знаки (за винятком жидів).

Перші 2 роки ми навіть не мали жодних документів і їздили по всьому терені „Губернаторства Польського” без жодних документів. Я сам особисто їздив дуже багато і не бачив, а навіть не чув про випадок якоїсь десь перевірки документів. Дивна це була влада таких грізних, як вони пізніше показалися (правильніше буде — їх зробили), нацистів. Мені приходилося зо 2 години їхати по тодішньому німецько-советському кордоні і я не зустрів на дорозі ні одного німецького вартівника, в той час як на другому боці вишки з „наблюдателем” стояли що кілометр і цілий беріг був заснований дротами. Що ж до нас, українців, то ми мали цілковиту автономію у наших внутрішніх справах і до нас абсолютно ніхто не втручався, коли якийсь Юда сам не прикикував „варягів”.

Інша була справа з жидами. Ще першої осені, у листопаді чи в грудні, їм було наказано надіти на верхнє вбрання „зірку Давида”. Це була шостикутна зірка ярко помаранчевого кольору, діаметром 15-20 см. Була вона правдивим прокляттям цього нещасного тоді народу. Нам, українцям, ніхто й не казав надівати нашу національну емблему (Тризуб), а ми самі її наділи і носили з гордістю. Нещасні жиди, видно було, страшенно боліли на один вид їхньої емблеми, яка видавала їхню національність. А все ж їхня живучість і вміння пристосуватись до різних обставин перемогли і ці болі, і вигляд зірки Давида. Вони далі (правда скрито) вели свій гешефт і навіть я скористав з цього і продав їм цієї зими дві обручки і два годинники. Вони, у приниженні і пригнобленні, фінансово стояли міцно. Вже наступного літа, коли я був на селі, їх замкнули в гето. Це не було правдиве гето, а їм лише виділили певну зону у місті, де вони мали замешкати і звідки не мали права виходити. Був такий наказ на словах, а на ділі кожен з жидів, хто мав зовнішній вигляд подібний до загалу місцевого населення, ходив собі по місті і навіть їздив на села скільки хотів. Особливо такі виправи робили старі жінки. Ясно, що коли б місцеве населення було поставлене вороже до них, то такі екскурсії довго не тяглися б.

За цей час я вже мав декількох знайомих жидів, з якими проводив теж свої гешефти. У цих часах щоб прожити не можна було обійтися без власного гешефту, який тоді прозвали спекуляцією. Тоді гандіювали абсолютно всі і всім, чим лише було можна. До мене з Варшави приїздило багато моїх старих знайомих поляків, які були навантажені масою різного краму, який продавали в Білій, а тим часом переховували у мене. Продавали у тих часах не завжди за гроші. Частіше платилося натурою, а ще частіше — харчами. Мені вже у геті (було розпорядження від німців, згідно якого особи, що мали зносини з жидами у геті каралися) один кравець перешив жакета і за це я заплатив йому продуктами. Здавалося, що кара небесна, якою навіть жиди самі себе лякали, мине і так воно якось і буде.

Мені особисто просто не вірилося і я ніколи не міг припустити щось подібного, про що тоді вже ходили неясні, але уперті чутки. Я висловлював своє недовір'я своїм уже довіреним жидам, які на мої слова завжди зітхали і повторювали все одне і теж: „Ой, ще будемо мати біду! Ще вона до нас прийде!”

Не пригадую вже у якому то часі їздив Молотов до Берліна, де його приймали з великою парадом і де відбувалися світової ваги наради. Досить того, що і після теї наради Польське губернаторство світло військовою пустою, як і раніше. Я не зустрічав у ті часи ні одної німецької військової одиниці. По містах же у них стояло тоді, згідно моєї обсервації, буквально по десятку жандармів. Спокій охоронявся виключно покликаною для цього старою польською поліцією, яка отримала навіть від німців карабіни. Тоді стан у Польщі був такий, що німців вигнати було легко. Коли б поляки захотіли, то це б зробили дуже легко. Однак вони цього, видно, і не хотіли і не могли. Надто вони вже були розтроплені морально.

Правда, не раз мені доводилося чути, що поляки вже міцно zorganizувалися і що у них вже розраховані та обсажені усі

місця, а в першу чергу місця у військових з'єднаннях. Я цьому не дуже вірив і скоріше такі відомості відносив на рахунок провокаційних чуток. Як мені доводилося тоді обсервувати польське життя, поляки у тому часі віддавалися різним пристрастям.

Мені незрозуміла була лише причина приїзду Президента УНР у екзилі А. М. Лівичького до Білої. Було це, здається, у другій половині січня 1941 року. Не пам'ятаю вже де зустрівся з суддею Солов'єм, який мені під секретом сказав, що в Білій перебуває зараз Президент Лівичький, який самітно нудьгує у якомусь готелі. Варто було б його трохи розважити, тому він задумав організувати для нього зустріч. Крім мене він запросив ще Глібовичького, якого він завжди і скрізь висував. Бачилися коло 3-х годин. У міжчасі вдавалися у балачки. Мені Президент чомусь уділяв особливо багато уваги. Розмову почав він зі мною словами:

— Де і коли ми з Вами бачилися, пане сотнику?

— Перший і останній раз я бачив Вас, Пане Президенте, у кінці травня чи початку червня 1920 року у Ямполі на Поділлі. Це було на тому бугрі, де Головний Отаман Симон Петлюра приймав дефіляду військ. З цього бугра Генеральний Отаман промовляв до нас, потім йому відповідав генерал Омелянович-Павленко, а при кінці говорили Ви, Пане Президенте! Тоді я Вас досить добре бачив. Але чи бачили Ви тоді мене? Я в тім сумніваюся, бо в загальній масі виглядів я тоді дуже мізерно і нічим особливим не відрізнявся від решти нашого напівобірваного війська.

Президент трохи задумався після моєї може й трохи нетактовної відповіді, потім підніс голову та й каже:

— Так, то були часи!.. До речі! Ви кажете, що бачили мене добре. Чи міцно я постарів за цей час?

— Коли взяти під увагу, що 20 років це досить добрий кавалок часу для людського життя, то дивлячись тепер на Вас, я знаходжу Вас децю молодшим, як були Ви тоді. Ви зараз тонкий, стройніший (тоді він був дуже товстий), хіба що трохи посивіли.

Це були мої широко-правдиві слова, бо Президент тоді мені видався насправду таким, яким я його змалював: високим та здоровим, а головне — веселим, дотепним і з дуже ясным ходом думки. Тоді ж він оповідав нам про свою поїздку до Ворохти, де мав зустріч з якоюсь знатною гуцульською родиною і взагалі цікавий був тоді вечір. Я думаю, що п. Соловій своє завдання — розважити Президента — виконав на всі 100%. А все ж чого приїздив тоді до Білої Президент я так і не знаю. Правда, що я і не старався про це довідатися, бо завжди мав таке правило: краще деяких річей зовсім не знати, ніж їх знати. Пригадую лише, що Соловій дуже обурювався на нетактовність якогось німецького лейтенанта, який, ніби, почувши, що до Білої приїхав такий високий гість, послав посланців, щоб Президент до нього прийшов. Ясна справа, що Президент не пішов і їх величності пану лейтенантові довелося самому прийти до Президента. Про що вони говорили я не старався довідатися так само.

Весною 1941 року обідав у мене полковник Литвиненко, який проїздив тоді у якихось справах через Білу.* Після його ганебного вчинку 19-го листопада 1920 року я завжди відносився до нього з відразом. За цей довший час почуття це переломилося і ми знову весело гуторили і згадували минулі часи. Гуторили ж і про майбутнє. Він закидав мені про якісь справи, але я поставив справу руба: Я — людина чистої і одвертої праці. На жодну конспірацію я не піду, тим більше, коли я не знаю джерела.

(далі буде)

Данило Лимаренко

*Пізніше я узнав, що полковник Іван Литвиненко їздив до отамана Тараса Боровця-Бульби, з якимсь дорученням від Уряду УНР, чи пак від міністра військових справ генерала-хорунжого Володимира Сальського. Як потім виявилось, він хотів щоб я прилучився до руху очоленого Бульбою. Однак повів справу не зовсім вдало і я, натурально, відмовився.

Українські прислів'я та приказки

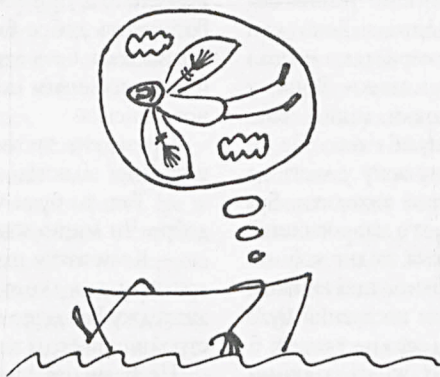
Частина ІХ

Ще про характер людей

У людини можна цінити багато чого. Одні хвалять за розум, другі за красу і, якось, рідко, за доброту. А жаль, бо мені здається, що це найважливіше у чоловіка. Можна ж бути і розумним і хорошим (гарним) і одночасно, поганим та лихим. Як важко з такою людиною жити, як багато вона може натворити зла. Кому ж хочеться спілкуватися з такими людьми. Мій покійний батько дав колись нам, дітям, дуже добру і просту пораду як відрізнити добрих людей від поганих. Якщо — казав він — хтось робить добро людям і це його тішить, то значить, добра людина, а якщо він радується зробивши другому зло, це погана людина. Я не раз переконався в житті в правдивості цих батьківських слів. На щастя добрих людей у світі є набагато більше і від них завжди можна сподіватися на допомогу в трудні часи нашого життєвого шляху.

- Де є добрі люди, там біди не буде.
- Доброго тримайся, поганого цурайся.
- Всяк клопоче, добра собі хоче.
- Добра новина, як нічого злого не чути.
- Добро довго пам'ятається, а зло ще довше.
- Будеш людині все життя робити добро — нічого, а зробивши один раз зло — на все життя ворогом будеш.
- Добре роби, добре й буде.
- Добро треба шукати, а зло само прийде.
- Добро добром зготують.
- Доброго добре всі вспоминають, а лихого ніколи не забувають.

- Від лиха до добра, недалеко дорога.
- Він такий добрий, як мед, ще й медом помазаний.
- Всюди добре, де нас нема, а як ми прийдемо то попусємо.
- Добрі діла тихо ходять, злі дзвонять, як у дзвони.
- Кожному добрий, собі злий.

— Кому добре, той хоче ще краще.

- Кому добре, той співає, кому зле, той плаче.
- Кого добро нагріє, той дуріє.
- Робиш добро — не кайся, робиш зло — зла й сподівайся.
- Світ не без добрих людей, та й свинота не звелася.
- Хоч не гарно, аби добре.
- Хочеш собі добра, не роби нікому зла.
- Хто добре робить, тому зло не шкодить.
- Хто за добро не дає дяки, той не варт і здохлої собаки.
- Хто не робить добре людям, той і сам себе не любить.
- Чоловік не сонце, всіх не обігріє.
- Той багато дає, хто дає від щирого серця.
- Хто в біді дав, той два рази дав.

- Правдива заслуга, як велика ріка — чим глибша, тим тихіше йде.
- Гляди, не забудь: людиною завжди будь.

Однак в народі вважають, що бути дуже добрячею людиною не завжди є добре, бо в доброті також треба знати міру.

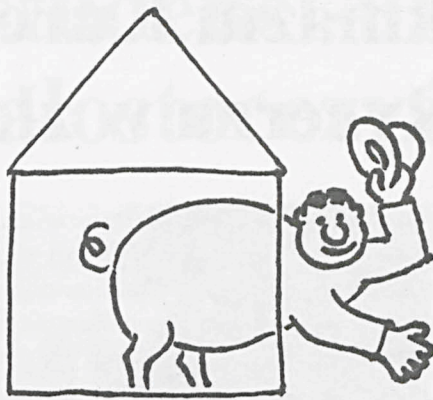
- Будь добрим — бідним станеш.
- Добрий дурному брат.
- Є тільки двоє добрих людей на світі, і то один вже вмер, а другий ще й не народився.
- За добро не жди добра.
- Зі всіма добрий — собі лихий.
- У всіх добрий — то недобре.
- Не родися дуже добрим, бо тебе свині з'їдять.

Треба ще відмінити, що деякі ці прислів'я суперечать собі, але так то вже в житті буває, що інколи правда різно виглядає.

На жаль, злих, поганих, лихих та зависних людей також не треба довго шукати, вони всюди є. В прислів'ях і приказках говориться, що навіть собака, вовк, чи худоба бувають кращі від злих людей. Лихого чоловіка народ прирівнював до найгіршого що міг собі уявити, а саме до чорта.

- Злий плаче від зазвисті, а добрий — від радості.
- Злий спить, зле йому й сниться.
- Аж клекотить у ньому злість.
- Злості повні кості.
- Брови навислі — злоба на мислі.
- Добре говорить, але зле творить.

- Добрий собака краще,
як злий чоловік.
- Злий злого не поправить.
- Злий їздець і найкращого
коня з'їжджує.
- Злий чоловік гірший вовка.
- Злі компанії і доброго чоловіка
зіпсують.
- Злість відкриває рот,
а закриває очі.
- Злому добра не ради, бо не подякує.
- Злому чоловікові не допоможе наука
ані слава, лиш біда та кара.
- І тим зле і там недобре.
- Краще зло терпіши, ніж його
твориши.
- На злого чоловіка і собака бреше.
- Не роби нікому зла, бо помста
в десять раз більша бува.
- Не штука злим бути, а ти
будь добрим.
- Однією погою вже в гробі стоїть,
а ще зло творить.
- Сам мужичок, як кулачок, а зла,
як у козла.
- Таке-то зле око: на зеленій ліс
зів'яне.
- Хто не зазнав зла, не вмів
шанувати і добра.
- Березить козла спереду, коня
ззаду, а лихого чоловіка
з усія боків.
- Лихе доброго не любить.
- Від собаки кисм одженешся,
від чорта відхрестишся,
а від лихого не відчепишся.
- Лиха собака з плоту не згине.
- Лихому чоловікові і в гостині
не догодиш.
- Нема лісу без вовка, а села
без лихого чоловіка.
- Не той лихий, хто кричить,
а той, хто мовчить.
- Сердитий, бо давно битий.
- Сердилась баба на діда,
а він того не відав.
- Через те вона худа,
що сердита така.

- **В людях Ілля,
а вдома свиня.**
- Буває людина гірш як худобина.
 - Є люди, що й солов'я не любять.
 - Собака собакою остане,
хоч і хвоста не стане.
 - Не дивись, що малі собачки,
але палицю бери добру.
 - Собаці й смерть собача.
 - Скільки вовка не годуй, а він усе
в ліс дивиться.
 - Вовк не такий лихий,
як страшний.
 - Пожалив вовк кобилу:
оставив хвіст та гриву.
 - Не варт того, щоб його свята
земля носила.
 - На гнів нема ліків.
 - Розгнівався, бо муха йому
на ніс сіла.
 - Якби міг, то в ложці води
втопив би.
 - Все в нього є, тільки рогів на голові
не вистачає.
 - Продав чортові душу.
 - Схопив за горло і просить покорно.
 - Гляне — молоко кисне.
 - Чорти не тільки
в болоті водяться.
 - Ліпший мудрий, хоч лихий,
як добрий, а дурний.

Не знаю чи можна з останнім прислів'ям погодитися — тут важко вибрати ліпшого. Краще сохрани Бог від таких обох.

Микола Рощенко
Рис. Дон-Петро

Ой там на Підляшшу...

Пісня про виселення під час Акції „Вісла” записана на Південному Підляшші Павлом Шепелюком

Ой там на Підляшшу
Сумені настали
Коли наші люди
Села опускали.

Села опускали
Але не з радості
Прийшов такий розказ
Від пана старости.

А в неділю рано
Ще сонце не встало
До нашого села
Військо приїхало.

Військо приїхало
Такий розказ дало
Щоб за дві години
Все село зібралось.

Люди ся зібрали
Стали сумувати
А тут капраль кричить
Пора од'їжджати.

До першої станції
Везли нас возами
А до другої станції
Везли поїздами.

А як ми їхали
То зовсім не спали
Бо всякі репресії
В дорозі бували

А як нас кормили
То нам все казали
Що ми на заході
Будем ліпше мали.

Як ми заїхали
Стали ми плакати
Ой Боже наш Боже
Що будем діяти.

Поля не орані
Жита не сянї
Тільки тїї мури
Ще й порозвалянї

Села наші села
Сиротами стали
А нашими людьми
Захід засіяли.

Села наші села
Ми вас не забудем
Ми вас не забудем
Поки жити будем.

Села наші села
Ми вас пам'ятаєм
І до вас колись ми
Знову повертаєм.

Opowieść o kniaziu Kurchu, Lubczy, Żmieju i Rycerzu w złotej zbroi

...przypomniała mi się opowieść pastucha Pieti o księżcu Kurchu, jego pięknej córce Lubczy i Żmieju, który ją porwał i trzymał na górze, w jamie, gdzie jest, a właściwie gdzie był, nieistniejący już cmentarz żydowski — kirkut, przy brańskiej szosie.

To było późnym latem 1935 r. Piekłem ziemniaki w popiele, na „ługu” rozciągającym się od torów kolejowych. Pomagał mi w tym Żorzyk, syn arendatora z Wyszek. Nazwiska nie pamiętam (Antoniuk?). To jego konie pasiliśmy i zostawaliśmy na noc, śpiąc w prymitywnym szałasie zrobionym z trzciny, porastających bagniste brzegi Lubczy, zwanej też Lubką, której źródło było w okolicach augustowskiego lasu. Oplywała Łysą Górkę, zwaną też Zamkową i między „nową szkołą” przy ul. Księcia Józefa Poniatowskiego a szkołą żydowską przy ul. Zamkowej splayowała bagnistą łąką do Białki, wówczas jeszcze nie uregulowanej całkowicie.

To był piękny letnio-jesienny dzień, ciepły, słoneczny. Konie pasły się spokojnie, czas od czasu odpędzając ogonami natarczywe baki, krowy zaś w pobliżu leżały sobie, przeżuując trawę, a pastuch Pietia (ok. 50-letni) zaczął opowieść, mową „swoją” z kilkoma wyrazami polskimi, której słuchaliśmy z przejęciem, a brzmiała ona mniej więcej tak:

Bardzo, bardzo dawno temu, na Łysej Górze, stał wysoki zamek drewniany z dębu i modrzewia. Dookoła otaczały go nieprzebyte bagna. Te, co tu widzicie, nad Lubczą i Białką, to już resztki... Nawet tego ługu nie było i Bielska nie było, i Brańska nie było, i wsi nie było. Był tylko las, za bagnami, puszcza ogromna i w niej żyli ludzie i dzikie zwierzęta, których też dziś nie ma, tury rogaje i żmieje, jak mój bat długie, a może i dłuższe, a największy Żmiej skrzydlaty gnieździł się w głębokiej jamie w górze, ot tam, gdzie teraz kirkut żydowski.

Na tej Górze Zamkowej mieszkał kniaz Kurchem zwany, a miał on cud piękności córkę Lubczę, a oczy miała, jako niebo błękitne, a kosy, warkoczki znaczę się, jak słońce jasne, co po ziemi za nią się ciągnęły, jak szła. Anioł!

Tylko jedna droga sucha prowadziła z puszczy do zamku, przez bagna, z bierwion drewnianych ułożona i z faszyny — galęzi. A przy zamku stała wyszka — wieża wysoka, a na niej dzień i noc czuwali strażnicy i obserwowali, czy jakiś wróg nie lezie.

Wysoki dąb, ogromniasty, też tam był, na górze, gdzie stale ogień się palił i tam, przed nim ofiary składali ludzie z puszczy, których kniaz Kurch wpuszczał za przyzwoleniem, a nikogo więcej, bo i nikt też, ani dojść, ani dojechać nie mógł niezauważony.

Tak obecnie wygląda bielska Góra Zamkowa. Fot. J. Hawryluka

Różnie starzy ludzie prawią. Jedni, że Kurch był jej ojcem, bo podobno dużo starszy był, choć nikt jego oblicza nie oglądał, bo nie śmiał oczu podnieść, a tylko, po złożeniu ofiary, pokłony bił i pokornie, na klęczkach wycofywał się z góry na drogę i do puszczy wracał. Inni gadają, że był jej starszym bratem, a jeszcze inni, że był mężem. Jak było naprawdę i ja nie wiem, ale wiem, że żyli szczęśliwie i na niczym im nie zbywało. Ale szczęście kończy się...

Ktoregoś razu Żmiej nadleciał i zobaczył Lubczę, jak kwiaty rwała, wyszedłszy poza ogrodzenie zamku. Zleciał na ziemię, przytaił się w oczeretach, podszedł bliżej, pochwylił Lubczę i zaniósł do swojej nory, do której też nijak wtedy dostać się nie było można, choć niejeden próbował i ginął, bo Żmiej takim jadem pryskał, że każda kropla jego zatruwała i zabijała.

Kurch był w rozpacz i nie wiedział co począć, aż raz oznajmiono mu, że jedzie ktoś na białym koniu, w zbroi złotej, z tarczą ze szczerzego złota i z mieczem w rękę, co jak ogień błyska, jak ten pod ofiarą dębem. Podjechał, wyjął złoty róg i zatrąbił, a Kurch kazał most zwodzony opuścić i wkrótce w zamku go powitał. O czym mówili i nad czym się radzili, nikt nie wiedział, ale wraz ze świtem widziano, jak ów rycerz, którego imienia nikt nie zna, ukazał się we mgle porannej, a jego koń po bagnie jak po suchej drodze, pojechał w stronę góry Żmieja, a potem było tylko widać błyski jakby błyskawice i gromy bily, i ryk smoka, jak grzmoty i ucichło. Tylko ten strumień-rzeka z brzegów wystąpił i nie woda w nim płynęła, a krew. To była krew Żmieja i ona wodę zatrąła tak, że długo jej pić nie było można, a co w niej żyło — ryby, raki, bobry i inna zwierzyna wymarła bez reszty, do cna.

Tysiące lat minęły, a jeszcze, jak widzicie, występują gdzie niegdzie rdzawe plamy tam na

bagnie, bo to od krwi Żmieja, ale ryba w nich się wodzi, karasi nie brakuje, a najczęściej pi-skorzy i wjunów, co piszczą i się wiją. To jak-by echo tego, co się kiedyś stało. A ten strumień-rzeczka nazwano Lubczą od imienia Lubczy, choć teraz Lubką ją zowią. Ot i cała historia.

Byliśmy zaszokowani tą historią z zamierz-chlej przeszłości i nie obyło się bez pytań: Co było potem? Co z Lubczą, Kurchem i owym rycerzem? Na to Pietia krótko: — Kurch, po pierwsze nie mógł być mężem Lubczy, ojcem, najwyżej starszym bratem, bo wyprawił im wspaniałe wesele i oni gdzieś daleko wyjechali i tylko we wschodzącym słońcu widzimy coś, co przypomina uśmiech Lubczy i jej złote warkoczki, a na błękitie nieba, jakby jej oczy patrzyły, a Kurch panował podobno długo i szczęśliwie. Ludzie powychodzili z lasu-puszczy, zaczęli siać zboża i hodować skotinę, to znaczę się bydło, krowy, owce, budowali wsie, miasta, drogi tak przeszły wieki. Tylko tyle wiem.

To było 60 lat temu. Boże, ile od tego czasu się zmieniło w Bielsku! Łysa Górką zmalala o połowę, bo od ul. Księcia J. P. do Lubczy Niemcy wykonali nasyp. Lubcza przestała istnieć jako taka. Jest rowem, niemal bez wody... Za mojej pamięci uregulowano Białkę. Powstała „nowa” i „stara” rzeka z 5 jamkami. Białka — czysta, pełna ryb i raków, jak i „Jeziorko”, także przestały żyć. Są martwe, zatrute ściekami. Oglądałem w 1993 r. Serce się kraje. Tylko miasto się rozwinęło.

Ani bagien, ani kęp trzęsących się pod nogami, po których skakało się z jednej na drugą, ani kwiecistych łąk z soczystą trawą, nie wspominając o „ługu”. Nie ma tego... Kirkut także zniszczony ręką barbarzyńców hitlerowskich, a jego porozbijane pomniki deptają ludzie, bo stały się kruszywem przy budowie dróg.

Roman Awramenko

Lubelscy studenci-ukrainiści na Białostocczyźnie

Białostocczyzna (woj. białostockie), to niezmiernie ciekawy obszar badań językoznawczych, nie więc dziwnego, że przyciąga on wybitnych lingwistów, miłośników kultury ludowej, regionalistów i innych specjalistów. Białostocczyzna może być, o czym przekonaliśmy się, także pasjonująca dla nas — młodego pokolenia.

Grupa studentów zrzeszona w Studenckim Kole Naukowym przy Filologii Ukraińskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kontynuująca swoje plany wakacyjnych obozów naukowych wzdłuż wschodniej granicy Polski, postanowiła tegoroczną ekspedycję prowadzić na obszarze północno-wschodniej Polski. Dodajemy, że nasze obozy naukowe rozpoczęły się przed 5-ciu laty w Bieszczadach, gdzie zafascynowani kulturą Łemków postanowiliśmy studiować z autopsji kulturę i język Ukraińców. Mieliśmy już ogólne wyobrażenie o mowie, zwyczajach mieszkańców Chelmszczyzny i południowego Podlasia. Byliśmy przed laty m.in. na obozie w Wyrkach pod Włodawą, przed dwoma laty w Czeremsze. Poznaliśmy bogatą kulturę ludową tych regionów.

Tegoroczny pobyt na Białostocczyźnie, który z przerwami trwał trzy wakacyjne miesiące, miał na celu poznanie języków i kultur trzech grup słowiańskich, od stuleci trwających na ziemiach między Bugiem a Biebrzą. Kultura i język ukraiński, najsilniej zakorzenione na obszarach między Bugiem a Narwią, interesowały nas, studentów lubelskiej ukrainistyki, szczególnie. Istniała więc chęć bliższego, nie tylko podręcznikowego, książkowego, poznania tej kultury. Z drugiej strony jako ukraińscy już wcześniej mieliśmy stosunkowo dobrą wiedzę na temat specyfiki i odmienności językowej tego regionu.

Planując tegoroczny obóz naukowy na Białostocczyźnie postanowiliśmy odpowiedzieć na pytanie, jakie jest miejsce języka i kultury sąsiadujących z Ukraińcami od północy Białorusinów, a od zachodu Polaków. Chcieliśmy znać rezultaty trwającego od wieków sąsiedztwa i współistnienia różnych grup narodowo-

ściowych. Inaczej mówiąc, czy współczesny język i kultura ludowa odzwierciedlają te uwarunkowania. Postanowiliśmy odpowiedzieć także na pytanie, jaka jest zależność między znajomością języka a świadomością narodową. Ciekawiła nas też zależność między językiem a wyznaniem.

Pierwszy etap naszych peregrynacji naukowych skupił się na obszarze, w centrum którego znajduje się Dąbrowa Białostocka. To właśnie z Dąbrowy, położonej na zachodnich terenach formowania się języka białoruskiego, wyjeżdżaliśmy codziennie do odległych o 20-30 km miejscowości i tam robiliśmy wywiady z ich mieszkańcami. We wsiach takich jak Jagłowo, leżące nad Biebrzą, do którego jeszcze przed 1939 rokiem dostać się można było jedynie rzeką, czy też położonych tuż przy granicy z Białorusią, Synkowcach w gminie Nowy Dwór, prowadziliśmy długie rozmowy-wywiady z najstarszymi autochtonami. W takich miejscowościach jak Kurowszczyzna pod Sokółką, czy Jastrzębna leżąca między Augustowem a Dąbrową Białostocką, dowiadywaliśmy się, jak ludność wiejska dawniej żyła, jak pracowała w czasie letnich miesięcy. W jaki sposób i przy pomocy jakich narzędzi zbierała siano z łąk, a zboże z pól, jakie prace wykonywała jesienią. Pytaliśmy sędziwych wieśniaków, czy tylko praca wypełniała życie wiejskie. Dowiadywaliśmy się, że lud pierwszej połowy XX wieku znajdował czas i na wypoczynek, i na rozrywkę; był czas wesel i zabaw, śpiewów i tańców. W rozmowach powtarzała się, znana skądinąd, nostalgia za przeszłością. Często towarzyszyło temu stwierdzenie naszych rozmówców, że „dawniej było biedniej, ale weselej”, że istniała silna więź rodzinna i sąsiedzka. Dla nas spotkania takie

były bardzo pouczające. Po powrocie na nocleg długo dyskutowaliśmy i zastanawialiśmy się, jakie były przyczyny zubożenia duchowego mieszkańców wsi. Jaka jest zależność między cywilizacją, a kulturą duchową? Jaki jest wpływ kultury szerzonej przez środki masowego przekazu na kulturę ludową wsi?

Po kilkutygodniowej przerwie wróciliśmy na Białostocczyznę. Tym razem bazą wypadową stały się Siemiatycze, a ściślej Wólka nad Bugiem. Stąd docieraliśmy do takich miejscowości, jak Rogacze w gminie Milejczyce, Andrianki w gminie Boćki, czy wreszcie Skiwy na zachód od Siemiatycz.

Każda poznana przez nas wieś ma swoistą specyfikę, każda jest na innym etapie rozwoju cywilizacyjnego. W Rogaczach, wsi leżącej na uboczu głównych traktów, mogliśmy podziwiać piękną cerkiew i widzieć spieszących tłumnie na nabożeństwo jej prawosławnych mieszkańców. W Rogaczach mogliśmy słyszeć w całej gamie piękno mowy ukraińskiej. **Mogliśmy się tutaj przekonać, że język ukraiński żyje, mówią nim nie tylko starsi, ale i młodzi. Mówią swobodnie i z dumą, świadomi tego, że są dziedzicami języka i kultury swych przodków.** To tutaj rozpoczynaliśmy

„Małorusy”, „biłorusy” czy ukrajinci?

Ciąg dalszy ze str. 27

rozmowę po polsku, a niepostrzeżenie dalszą konwersację prowadziliśmy już „po prostu”, po ukraińsku. Jak mogliśmy się przekonać w niedługim czasie, na kolejnym obozie, podobna sytuacja językowa, jak w Rogaczach, istnieje w całym regionie aż po Dubicze Cerkiewne.

W połowie września zorganizowaliśmy, dzięki wydatnej pomocy władz gminy, szczególnie wójta, międzynarodowy obóz w Dubiczach Cerkiewnych.

Uczestnikami naszego obozu, oprócz studentów i wykładowców z UMCS, byli naukowcy i studenci z Ukrainy. Wspólnie z nami badania naukowe prowadzili pracownicy Akademii Nauk ze Lwowa i z Uniwersytetu w Łucku. Do Dubicz przybyła m. in. prof. Jarosława Zakrewska, autorka drugiego tomu *Atlasu języka ukraińskiego*, zawierającego także opisy gwar wsi ukraińskich Białostoczczyzny. Gościliśmy też prof. Hryhorija Arkuszyna z Łucka, współpracującego z nami od kilku lat. Spotkanie w Dubiczach, przepięknej i gościnnej miejscowości, było okazją do poznania bogatej kultury ludowej regionu.

Na obozie tym my, studenci lubelskiej ukrainistyki, poznaliśmy bliżej naszych kolegów i naukowców z Ukrainy. Tutaj mogliśmy wspólnie pracować naukowo i wspólnie bawić się. Po znojmym dniu naszych eksploracji terenowych, zaczynał się wieczór wspólnych śpiewów pieśni ukraińskich i polskich. W Dubiczach i okolicy, m.in. w Żerczycach, Werstoku, zbieraliśmy materiał do wspólnego, międzynarodowego dzieła, jakim będzie *Atlas etnolingwistyczny Pobuża*.

Czas letnich wędrowek naukowych po Białostoczczyźnie został wykorzystany przez nas, jak sądzimy, w pełni. Pożytki z przedstawionych tutaj obozów są duże. To nie tylko kilkadziesiąt zapisanych taśm magnetofonowych żywej mowy, wypełnione notatkami zeszyty — także i nasze życie duchowe zostało wzbogaczone. Dzięki bezpośrednim kontaktom z mieszkańcami Białostoczczyzny uczuliśmy się tolerancji i szacunku do dziedzictwa kultury. A na Grabarce, miejscu kultury ludności prawosławnej, znaleźliśmy odpowiedź z czego moc i siłę czerpie tutejszy lud.

Marek Olejnik

W przypadku granicy z Ukrainą za podstawową sprawę uznano przynależność Polesia, którego najważniejszymi punktami były Brześć (z silną twierdzą zbudowaną przez Rosjan w XIX w.) i Pińsk, połączone ze sobą szeroką płaską wysoczyzną z ważnym strategicznie Kobryniem. Traktat brzeski uznawał ukraińską zwierzchność nad tym obszarem, jednak autorzy *Memoriału* podkreślali: *Polska musi więc zastrzec się jak najbardziej kategorycznie przeciwko oddaniu komukolwiek tego punktu [Brześcia — J.H.], a także sąsiadującego z nim na wschód obszaru, zwłaszcza, gdy — jak czyni to traktat brzeski — oddaje się Ukrainie nie tylko Brześć, ale z jednej strony znaczną część kraju na lewym brzegu Bugu aż po Międzyrzec siedlecki, a z drugiej ogromny obszar na północ od Brześcia po Kamieniec Litewski, Wysokie Litewskie, Prużany i Wygonoszcze, która to linia, w przedłużeniu swym wschodnim, obejmuje na rzecz Ukrainy całe Polesie. Ukraina będzie wówczas w możności nie tylko wyzyskać dogodny dla celów koncentracyjnych teren kobryński, broniony od zachodu Brześciem i linią Bugu, ale jeszcze wykonać ofensywę koncentryczną od południa przez Wołyń ku Lublinowi, oraz północnym skrajem Polesia, na północ od Brześcia, ku Siedlcem i Warszawie. Przyznanie Ukrainie Brześcia i całego Polesia jest militarnie oddaniem Polski na łaskę i niełaskę tego państwa.*

Podkreśla się także, iż granica polsko-ukraińska powinna przebiegać w pewnej odległości na wschód od Bugu: *tego Polska domagać się musi, a w interesie własnym żądania te poprzeć powinny Austro-Węgry, by granica polsko-ukraińska przeniesiona została na wschód od Bugu, tak daleko, by za Bugiem nalażał do Polski dostatecznie szeroki pas ochronny, zabezpieczający ją od nagłej inwazji i możliwie obejmujący dogodną linię obronną na wschód od Bugu, oraz pierwszorzędnej wagi węzeł kowelski. Granica optymalna dla Polaków pod względem strategicznym powinna przebiegać od Prypeci, poczynając od jez. Nobel, później na wschód od Drohiczyna Poleskiego, Stochodem do Styru, a dalej Ikwą z Łuckiem pozostającym po polskiej stronie.*

Dalej polscy wojskowi stwierdzają: *Nie jest także rzeczą obojętną dla Polski, jak daleko sięgać ma państwo ukraińskie na północ. W myśl tego, co wyżej było powiedziane o znaczeniu Polesia i terenu, leżącego między Brześciem a Pińskiem, bezpieczeństwo Polski wymaga, by nie sięgała ona poza Prypeć i by Pińsk, a tym bardziej Kobryń i Brześć, do niej nie należały. Pińsk winien być polskim, a w każdym razie do państwa polskiego należeć winien Kobryń.*

Jednym słowem, dla polskich kół wojskowych głównym problemem było niedopuszczenie państwa ukraińskiego do linii Bugu i na Polesie. Podobne sformułowania widzimy w *Oświadczeniu poufnym Polskiej Centrali Demokratycznej na Ukrainie w sprawie stosunków polsko-ukraińskich* z 10 stycznia 1919 r., które złożone zostało rządowi polskiemu za pośrednictwem adiutantury generalnej dowództwa Wojska Polskiego (sądziwszy z treści, dokument ten powstał najpewniej z inspiracji *kół wojskowych*). Autorzy *Oświadczenia*, zajmując ogólnie przychylnie stanowisko wobec ukraińskiej walki wyzwolitej, podkreślają potrzebę szybkiego pokojowego ułożenia stosunków polsko-ukraińskich: *W zamian winien Rząd Polski uzyskać od rządu ukraińskiego ustalenie polubowne jeszcze przed kongresem granic polsko-ukraińskich na zasadzie etnograficzno-historycznej z uwzględnieniem dla Polski następujących warunków polityczno-strategicznych:*

a) natychmiastowego zaprzestania walk o wschodnią Galicję lub inne terytoria sporne;

b) zrzeczenia się przez pełnomocnych przedstawicieli narodu ukraińskiego wszelkich pretensji do Podlasia, Chełmszczyzny, wschodniej Galicji, zachodniej części Wołynia (niezbędnej do włączenia w granice Polski ze względów strategicznych), oraz do tych części Białorusi [chodzi oczywiście o Polesie — J.H.], które mają wejść w skład Rzeczypospolitej Polskiej, a które Ukraina przez traktat brzeski uznała za swoje terytoria.³

Praktyczną realizację postulatów *Memoriału* i *Oświadczenia* widzimy w punktach mówiących o ustępstwach terytorialnych na korzyść Polski tajnej polsko-ukraińskiej umowy wojskowo-politycznej zawartej 24 maja 1919 r. (nie została ona zrealizowana wobec stanu wojny w Galicji), a zwłaszcza w narzuconych przez stronę polską postanowieniach tzw. umowy warszawskiej, zawartej 21 kwietnia 1920 r. w chwili, gdy rząd ukraiński znajdował się w skrajnie niekorzystnej sytuacji. Strona polska uznawała w niej kierowany przez Symona Petlurę Dyktoriał Ukraińskiej Republiki Ludowej za jedyny pełnoprawny rząd ukraiński, ten natomiast zmuszony był zrezygnować nie tylko z Galicji, którą okupowały już wojska polskie, ale także z Polesia i zachodniej części Wołynia — po rzekę Styry.

(cdn)

Jerzy Hawryluk

Przypisy

1. Leon Wasilewski, *Litwa i jej ludy*, Warszawa 1907.
2. L. Wasilewski, *Litwa i Białoruś. Przyszłość — teraźniejszość — tendencje rozwojowe*, Kraków 1912.
3. *Ukraine and Poland in documents 1918-1922*, part I, New York 1983.

Василь Перогонко

Жаляча придабашка

На селови тиша тиха
всюди спокій, ни чичирка
Тільки часом ледве з тиха
Соцькі трактор в полі пирка

Як буває в таких місцях
Є садочок, росте й вишня
А в низу, в корчех у листях
Спит Іван що гучно свиста

Прочнувся він небога
Й заплощеним оком
Оцінивши ситуацію...
Обернувся другим боком

Ой недужий Іванечко,
Захворив бідненький
В ПеГееРи був керівник
А тепер ниц-енький

Вже полуденна була пора
І сонечко вище стало
Тінь сховався, втік як хмара
Йому... не полегшало

Що ж робити? Трудна рада
„Не буду дньом спати”
Пудірвався, та знов пада
„На ноги мні встати”

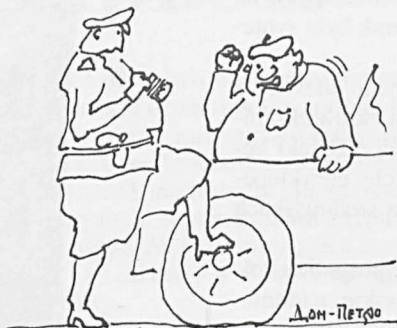
Тверде ліжко на зимельці
Ніяк тут виспатись
Велька сила гравітації
Не дає пуднятись

Акуратно в тій годині
Литила комаха
Чи бджола, чи який шершень
Важно що жаляха

А втомившись свим бряскотом
Одпочити хтіла
І побачивши Іванка
На ніс йому сіла

Ой як зірвався наш Ваня
Та на рівні ноги
Як пряснув по своїй пиці
Що потекло крові

Хоч з комахи зробив плячок
Здолоні побивак
То ніс його став картоплям
А з лоба був дника

— Ванька п'яний, але кінє
Тверозай...

Оказалось — та жалюха
Перед смертю вбила
Гостру шпичку Іванови
В ніс його встромила

Не сподівався наш герой
Такої курації
Що інфекція буде заміст
Малярії-падачки

Жовтопад

Осіннь вже звалилась
— з дерева на землю,
Рознесла по полі червони листя.
Люди ходят замітають,
довгі ноги витягають —
— Злистилась зимля.

Як красиво зажовтило,
В ліси гілля зголотило,
Павутина срібна в'ється,
Зостались сміття.

Сонце з вітром в труби дуче,
По гулиці ровір суне,
Тепло в хати,
Муха повза по стини.

РИБОКИШКА

Зазимило першим снігом,
Сипнула пороха.
Пригортала білим крилом,
Зимна заволока.

Нич довшає — день втікає,
Тягнула собака.
Молочарка сніг збирає,
В снігу біла хата.

Тегне поїзд довговатий
Ускими торами.
Василь ріже на крайзедзи
Дрова з галузями.

Запалила загорілка,
Мухи як в осени мрут.
Виє кишка в небоголас,
Москаля саннями везут.

Ріже, зуби затискає
Раз-два-три калина.
Сплюнув в бік, очі в крик
Пилка як малина.

Раз Два Три Калина...

Gwary ukraińskie w Polsce

Wielu uczonych w ciągu 150 lat włożyło niemało wysiłku w badanie i opis poszczególnych gwar języka ukraińskiego na terytorium dzisiejszej Polski. Jednak do dziś brak było syntetycznego ujęcia tego problemu.

Monografia prof. Michała Łesiowa, wybitnego sławisty z Lublina i z pewnością największego znawcy dialektów ukraińskich w Polsce, była książką długo oczekiwaną.* Dzięki bogactwu zawartego w niej materiału posiada cechy encyklopedyczne, co rokuje jej długi żywot i to nie tylko w środowiskach naukowych.

Autor gwary ukraińskie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dzieli na sześć grup: lemkowski, bojkowski, naddniestrzańskie, wołyńsko-chelmskie i podlaskie. Każda z tych grup dialektycznych jest oczywiście opisana pod względem fonetyki, fleksji i leksyki, a niekiedy również ich wzajemnych wpływów. Dokładnie przedstawiony został zasięg terytorialny poszczególnych gwar i dialektów oraz historyczne i współczesne nazwy regionów i ludzi ich zamieszkujących. Wszystko to podane jest językiem zrozumiałym dla każdego czytelnika, nie przeladowanym terminami naukowymi. Znaczną część monografii autor poświęcił omówieniu historii badań naukowych gwar ukraińskich w Polsce, poczynając od połowy XIX wieku, kiedy to zaczęto prowadzić poważne badania nad gwarami ludu w Europie i kończąc na pracach dzisiejszych językoznawców. Właśnie, pełny opis regionalno-etnicznych nazw, oraz całościowe i szczegółowe omówienie historii i stanu badań opisywanych gwar, jest chyba najcenniejszą stroną tej pracy. Jednak trudno zrozumieć, dlaczego w monografii nie ma chociażby jednej szkieletowej mapy przedstawiającej zasięgi terytorialne poszczególnych gwar. Opis słowny tych granic z pewnością nie wystarcza. Mimo, iż każdej gwarze autor poświęca oddzielny rozdział, to jednak wielkościami są one dość zróżnicowane. Wynika to z różnego zasięgu terytorialnego oddzielnych oraz istniejącego materiału językoznawczego, który autor skrupulatnie wykorzystuje. Należy także podkreślić, iż prof. M. Łesiów przez dziesiątki lat prowadził intensywne badania własne, szczególnie gwar wołyńsko-chelmskich oraz podlaskich, których rezultaty zostały opisane w bardzo licznych publikacjach naukowych.

Monografia jest poświęcona gwarom, czyli codziennemu językowi ludności. Jednak dziś to się może odnosić właśnie tylko do gwar podlaskich i lemkowych, ponieważ pozostałe gwary ukraińskie w Polsce są już w stadium zaniku wskutek przeprowadzonych po II-giej wojnie światowej akcji wysiedleńczych. Przedstawiony materiał językowy dotyczy tych gwar ma więc również ogromną wartość historyczną.

Rozdział poświęcony gwarom podlaskim jest najobszerniejszy i zajmuje trzecią część materiału opisowego monografii. Wśród czterech jego podrozdziałów zdecydowanie dominuje (107 stron) ten poświęcony historii badań gwary, natomiast bardzo skromny jest podrozdział omawiający ich podstawowe właściwości systemowe. W rozdziale historycznym autor omawia nie tylko zjawiska językowe, jakimi zajmowali się poszczególni badacze, lecz także przytacza bardzo interesujące dane obrazujące demografię oraz stosunki wyznaniowe nawet w poszczególnych wsiach. Tym bardziej jest to ogólne uwagi, iż są to fakty zaczerpnięte ze starych, trudno dziś dostępnych wydawnictw rosyjskich, których istnienia przeciętny czytelnik nawet nie podejrzewa.

УКРАЇНСЬКІ ГОВІРКИ У ПОЛЬЩІ

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІВ

Brak szerszego opisu podlaskiej leksyki autor objaśnia tym, iż nie posiadamy opracowanego słownika tych gwar, materiały do którego zbiera on już od dawna i marzy o jego wydaniu. Na końcu książki jest jednak zamieszczony kilkunastostronowy słownik dialektyzmów obejmujący również szereg wyrazów z gwar podlaskich. Interesujący jest podrozdział omawiający próby wykorzystania gwar podlaskich w twórczości literackiej (głównie w poezji) przez M. Janczuka oraz naszych współczesnych twórców.

Monografia, opracowana zgodnie z wymogami stawianymi pracy naukowej, posiada również *Indeks nazw geograficznych* oraz bardzo obszerną bibliografię tematu, a także spis około 130 uczonych, którzy w ciągu półtora wieku w mniejszym bądź większym stopniu zainteresowali się gwarami ukraińskimi na terytorium dzisiejszej Rzeczypospolitej. Ogromny materiał faktograficzny, zebrany i usystematyzowany przez autora, jest dowodem naszego ukraińskiego tysiącletniego istnienia na tych ziemiach i będzie ważnym źródłem dla przyszłych pokoleń badaczy stosunków polsko-ukraińskich.

Gożąco zachęcam do zapoznania się z tą nowatorską książką wybitnego uczonego.

Mikołaj Roszczenko

* Михайло Лесів, *Українські говірки у Польщі*, „Український Архів”, Варшава 1997, (496 сторінок, ціна 30 zł.).

Хроніка земель над Бугом і Нарвою

■ 19/20 липня в Яблочинському монастирі відбулось відзначення свята Турковицької ікони Богородиці — копія цієї чудотворної ікони від кількох років зберігається у монастирі. Святкування очолив єпископ Амель, численні прибули прочани з Південного Підляшшя. (гк)

■ 3 серпня відбулась урочистість посвячення нової церкви св. пророка Іллі в селі Ольшанки біля Кодня. Чин посвячення здійснив владика Амель. Новий храм побудовано силами самих мешканців села на місцевому православному кладовищі. В Ольшанках проживає 45 православних родин, що належать до Коденської парафії. (гк)

■ 7 серпня в свято св. праведної Анни урочисто відсвятковано престольний празник в селі Межилистя на Південному Підляшші. Посвячено там пропам'ятний хрест в 50-ліття акції „Вісла”. (гк)

■ 24-25 серпня перебувала на Підляшші делегація Грецької Православної Церкви з секретарем Священного Синоду Церкви митрополитом Дамаскином. Делегація відвідала м. ін. Яблочинський св.-Онуфрієвський монастир та православну парафію в Тересполі. (гк)

■ В другій половині серпня на Підляшші перебувала делегація Української Православної Церкви (Московського патріархату). Очоловав її митрополит київський та всієї України Володимир, членами делегації були також архієпископ донецький та маріупольський Іларіон, намісник Києво-Печерської лаври єпископ вишгородський Павло та єпископ володимирський і ковельський Симеон. Гості були учасниками празника Спаса на Святій Горі Грабарці, а в останніх днях серпня побували також на Холмщині та Південному Підляшші, м.ін. у Володаві та Яблочинському монастирі. (гк)

■ Успіння Пресвятої Богородиці це храмовий празник церкви в с. Заболоття. Також тут посвячено хрест у 50-річчя акції „Вісла”. (гк)

■ 3 першого вересня навчання української мови почало майже 190 дітей в п'яти навчально-виховних закладах на Підляшші. Найбільші групи дітей, які почали вивчати рідну мову були організовані в Початковій школі № 1 (19 дітей) та в школі № 4 (15 дітей) в Більську Підляському.

■ 7 вересня відзначено у Білій Підляській свято авіації. Урочисту Літургію в місцевій церкві служив православний ординарій Війська Польського архієпископ Сава. (гк)

■ 9 вересня в Самоврядному дитячому садку № 9 в Більську, де у двох групах вивчає українську мову близько 25 дітей, почалася реалізація проекту „До традиції”. В зв'язку з браком фондів в перших місяцях почалися лише навчання з вишивання, співання і розповідання казок з околиць Більська. Заняття ведуть старші віком жінки. В зимових місяцях передбачено ще введення занять з ткацтва, різби по дереву і корі, та плетіння з соломи. Цьому дітям будуть навчати найкращі місцеві умільці. Програма „До традиції” є першою такого роду програмою, яку почали реалізувати в Польщі. Крім українських груп заняття ведуться і в польських групах в Ясьонувці (північ білостоцького воєводства) та в Старому Левкові (гм. Наровка), де вчаться діти з білоруськомовних сімей. Автором програми є Ян Бернат з Фонду „Музика кресів” з Любліна На перших заняттях, в садочку № 9 в Більську, крім автора

проекту були присутні: Казімеж Дерковскі — директор відділу культури, спорту та туристики Воєводського управління в Білостоці та представники управи міста Більська (дивись фото на цій сторінці).

■ 16 вересня Союз українців Підляшшя разом з батьками організував вогнище для наймолодших дітей, які почали навчання української мови. Вогнище відбулося в Козликах над Нарвою, а поїхали там учні I та II класів з початкових шкіл №1 і № 4 з Більська.

■ В половині вересня в Музичній школі в Більську Підляському відбувся концерт українського колективу з Івано-Франківська.

■ 18 вересня Союз українців Підляшшя організував чергове вогнище, цим разом для учнів III-V класів з Більська та Черемхи, які вивчають українську мову. Відбулося воно в Козликах над Нарвою, а в його проведенні допомагали студенти україністики з UMCS в Любліні.

■ 21 вересня відбулися вибори до Польського парламенту. В білостоцькому воєводстві, у виборах до Сейму, найбільше голосів віддано за AWS (115.634), SLD (64.985), Унію свободи (18.690), ROP (14.721), та об'єднання „Православні” (13.632 голоси).

Вогнище в Козликах над Нарвою

■ В днях 22-28.09 в Білостоці проходили „Дні церковної музики”. Концерти відбувалися в соборі св. Духа, церкві Мудрості Божої Агія Софія та в соборі св. Миколи. Виступали парафіяльні і молодіжні хори з білостоцьких парафій, хор православного військового ординаріату Війська польського та хор православної Білостоцько-Гданської єпархії. Фестиваль зорганізовано з нагоди 5-ої річниці перенесення мощів св. Гавриїла Заблудівського з Гродна до Білостока. Дні церковної музики в Білостоці тепер будуть відбуватися восени кожного року.

■ 29 вересня для дітей, які вивчають українську мову в дитячому садку № 9 та в початковій школі № 1 в Більську, організовано екскурсію до білостоцького Театру ляльок. Діти подивились виставу „Кубусь Пухатек”, і побували в ресторані Мак Дональд. Зорганізувати екскурсію допомагав Союз українців Підляшшя.

■ 3 жовтня у Варшаві відбулася перша зустріч вчителів української мови з працівниками Шкільних і педагогічних видавництв та представниками Міністерства національної освіти Польщі. Підляшшя представляла член Головної управи СУП, вчителька української мови в Початковій школі № 4 в Більську мгр. Єлизавета Томчук.

■ 6 жовтня в Носові відзначено свято Ліснянської ікони Божої Матері. Святочні богослужіння очолив архієпископ білостоцький і гданський Сава, виконуючий обов'язки ординарія лоблинсько-холмської єпархії. (гк)

■ 9 жовтня православна парафія в Тересполі святкувала престольний празник св. апостола Івана Богослова. На святкування прибув владика Сава. (гк)

■ 3 9 по 11 жовтня в Білостоці проходила перша Надбужанська трансгранична ініціатива, в якій взяло участь 250 гостей. Учасниками зустрічі були передусім представники позаурядових організацій, підприємств, місцевих самоврядів і суспільних рухів Польщі, Німеччини, Білорусі, Росії та Литви. Українські делегації прибули з Луцька, Львова та Києва.

Координатор Євро регіону „Буг”
Сергій Шевчук

■ Традиційно вже восени Союз українців Підляшшя та батьки організують мандрівний табір в Біловезькій пуці. Цим разом проходив він в самій Біловезі 10-12 жовтня. Діти з Більська та Черемхи (понад 20 осіб) побували на кількох туристичних шляхах, пізнали пам'ятки скансену підляського села, а відомий знавець пуці Микола Патеюк

був з ними в Біловезькому національному парку. Basisю рейду був будинок Братства православної молоді.

■ В Білостоці в рамках VIII Підляських зустрічей з арією виступили митці з Польщі, Чехії та України. Концерти відбувалися з 11 по 12 жовтня в Палаці Браницьких.

■ Жителька села Вилпоки в гм. Дубичі Церковні (на скраю Біловезької Пуці) Домініка Вилпок, 14 жовтня за офіційними документами скінчила 113 рік життя.

■ З 17 по 19 жовтня в Парафіяльному Костелі та в Православній Церкві в Заблудові проходив черговий Огляд похоронних пісень та співаних в ході проц. Загалом, з цілого білостоцького воеводства виступило понад 30 колективів. Нагороди бурмістра Заблудова та воеводського осередка анімації культури в Білостоці одержали: „Родина” з Дуб'яжина та „Калина” з Дашів, що в гм. Клішчелі.

■ Невдачею закінчилися 5 Фолькові зустрічі в Білостоці. Як написала білостоцька преса невелику публіку розважив лише гурт „Черемшина” з Черемхи, який виступав з українським репертуаром. Захід проходив в залі кіно „Форум”, а його організатором був Білостоцький осередок культури.

■ З 7 по 9 листопада в приміщенні Воскресенської парафії в Білостоці проходив XVI Загальний з'їзд Братства православної молоді. В працях з'їзду брало участь майже 90 делегатів з цілої Польщі. Новим головою Братства вибрано Олександра Василюка з Білостока. В суботу з годинним концертом українських пісень перед делегатами виступив молодіжний гурт „Ранок” з Більська.

■ Від 9 листопада в палацовій оранжереї в Радинно Підляському триває виставка „Три віки ікон”. Кілька десятків цих пам'яток з XVII-XIX століття є власністю Окружного музею в Білій Підляській. Музей, в основному, одержав ці ікони від Митної управи в Тересполі. Виставка проходитиме по 24 грудня цього року.

В потогному році сімдесятя років творчого життя закінчив

Роман Авраменко,

український патріот, син офіцера Армії УНР.

Молоді роки свого життя Ювілат провів у Більську — він залишився в його пам'яті, як повне краси місто людей зі щирими і гарними серцями. Зараз своїми спогадами і роздумами, як про легендарне так і недавнє минуле цього міста Пан Роман ділиться з читачами нашого часопису.

Щиросердно йому за все це дякуємо і бажаємо міцного здоров'я та творчої наснаги *на многая і благая літа!*

Редакція
„Над Бугом і Нарвою”

Новорічна забава «МАЛАНКА»

Запрошуємо на українську Новорічну забаву
13 січня 1998 року

Танці під музику ансамблю “AS” в залі клубу NOT
Białystok, ul. Skłodowskiej 2

Білет коштує тільки 35 зл.

Zapewniamy: — zimne napoje,
— gorącą kawę i herbatę,
— konkursy i atrakcyjne nagrody,
— swojskie klimaty

Усякі інформації та білети:

— tel. 634-600, 426-264,

— w pokoiku Bractwa Prawoslawnego, ul. Liniarskiego 2, tel. 426-528

Організатор: Союз Української Незалежної Молоді

Наше Слово

PL ISSN 0027-8254

NUMER INDEKSU 366076

PIK XLII № 34 (2091) ВАРШАВА, 24 СЕРПНЯ 1997 РОКУ

ЦІНА - зл. 1,50 zł. - CENA

УКРАЇНСЬКИЙ
ТИЖНЕВИК
TYGODNIK
UKRAIŃSKI
UKRAINIAN
WEEKLY

Tel. 621-3755, 621-3167
Fax 621-3750

Internet:
<http://www.optimus.waw.pl/com/nslowo>

Умови передплати „Нашого слова”

У підприємстві „Ruch” S.A. передплату можна оформити в таких термінах:

- до 5 березня (на II квартал)
 - до 5 травня (на III квартал)
 - до 5 вересня (на IV квартал)
 - до 5 грудня (на I квартал наступного року)
- Гроші треба вплачувати у найближчому відділенні „Ruch” S.A.

Для рідних в Україні та взагалі за кордоном гроші треба вплачувати на банківий рахунок підприємства: „Ruch” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, РВК S.A. XIII O/W-wa nr 370044-16551-2700-1-06
Кошт — 100% вищий від крайової передплати.

Інформації про передплату — тел. (0-22) 620-10-19.

Підприємство „Poczta Polska” та листоноші у місці проживання передплату приймають:

- до кінця лютого (на II квартал)
- до 31 травня (на III квартал)
- до 31 серпня (на IV квартал)
- до 30 листопада (на наступний рік).

Від передплатників, без огляду на їх місце проживання, поштові відділення приймають передплату до 25 лютого, 25 травня, 25 серпня і 25 листопада.

Передплата охоплює квартал, півріччя, три квартали, рік.

Тижневик „Наше слово” з додатками „Світанок” (двомісячник) і „Кришнія” (квартальник) в кожну хвилину протягом цілого року можна передплатити в редакції, вплачуючи гроші на рахунок: Redakcja „Nasze Slowo”, BIG Bank Gdański S.A. IV/O W-wa, nr 10401019-5597-132-4

Індивідуальна передплата на I квартал 1998 р. в редакції коштує 29,50 зл. (в тому 10 зл. кошти поштової пересилки).

Збірна передплата (не менше, ніж 3 примірники) коштує 19,50 зл.х кількість примірників. Кошти збірної поштової висилки редакція бере на себе.

В редакції можна також передплатити „Наше слово” в Україну, вплачуючи гроші на рахунок редакції — цілорічний кошт 140 зл.

Передплата „Нашого слова” за кордоном:

США: звичайною поштою — 64 ам. дол. за рік; летунською поштою — 88 ам. дол. за рік.

Канада: звичайною поштою — 86 кан. дол. за рік; летунською поштою — 110 кан. дол. за рік.

Південна Америка, Австралія, Нова Зеландія: звичайною поштою — 64 ам. дол. за рік; летунською поштою — 110 ам. дол. за рік

Західна Європа: звичайною поштою — 48 ам. дол. або 32 анг. фунт. за рік; летунською поштою — 14 ам. дол. або 48 анг. фунт. за рік.

Представники „Нашого слова” за кордоном:

США: Roman Bondaruk, 6026 State Road, Parma, Ohio 44134, Ohio Export Corporation, tel. (216) 884-1738, fax (216) 884-1730.

Тут теж можна полагодити передплату в Південну Америку, Австралію та Нову Зеландію.

Канада: Гроші на передплату надсилати до банку: Buduchnist Credit Union Ltd., 2280 Bloor Street West, Toronto, Ont., M6S 1N9 на рахунок: „Nashe Slovo”, № 25863.

Про бажання передплати просимо повідомити нашого представника в Канаді: Peter Kowalczyk, 90 Cordova Ave Apt. 1103, Toronto, Ont., Islington M9A 2H8.

Англія: Чеки з Вашою докладною адресою треба виписувати на адресу Української книгарні в Лондоні: Ukrainian Booksellers, 49 Linden Gardens, Noting Hill Gate, London W 24 H G, tel. 0-171-229-0140, fax 0-171-792-2499.

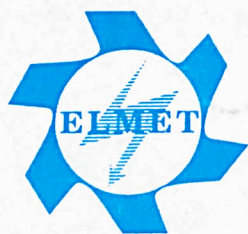
Тут можна оформити передплату до всіх країн Західної Європи.

Адреса редакції:

„Nasze Slowo”

ul. Nowogrodzka 15
00-511 Warszawa

tel. (0-22) 621-37-55, 621-31-67
факс (0-22) 621-37-50

ELMET

Przedsiębiorstwo Handlowe
Białystok, ul. Baranowicka 115

Hurtownik i detalista towarów branży:

- elektrycznej i elektrotechnicznej – ponad 2000 pozycji asortymentowych
- narzędzi i elektronarzędzi – ponad 2000 pozycji asortymentowych
- grzewczej i instalacyjno-sanitarnej – ponad 1000 pozycji asortymentowych

Jest przedstawicielem handlowym 37 największych w Polsce fabryk i dlatego ceny towarów są nawet niższe od cen fabrycznych.

Zapraszamy do zakupów:

Hurtownia,	Białystok	ul. Baranowicka 115	tel.412-542, 411-904
Sklepy:	Białystok	ul. Baranowicka 115	tel.412-765, 433-123
	Bielsk Podlaski	ul. Pilsudskiego 33	tel.30-87-55
	Hajnówka	ul. Ks. Wierobieja 22	tel.(0835)27-79
	Suwałki,	ul. 23 Października 20	tel.664-852
	Augustów	ul. Wojska Polskiego 20	
	Lomża	Plac Niepodległości 10	tel.162-179
	Grajewo	ul. Pilsudskiego 19	tel.723-589
	Zambrów	ul. Polowa 19	tel.713-501.

Sprzedajemy między innymi – przewody, kable, druty nawojowe, silniki elektryczne, źródła światła, osprzęt elektroinstalacyjny, oprawy, podgrzewacze wody, piece c.o. żeliwne, stalowe, gazowe, kuchnie gazowe i elektryczne, grzejniki, rury kanalizacyjne i wodociągowe, papiery ściernie, spawalnictwo, odzież ochronną i roboczą, wanny, zlewozmywaki, narzędzia, piły tarczowe itp.

Nie szukaj po świecie – kupuj w „Elmecie”

Українські різдвяні картки

Як кожного року можете придбати, за помірковану ціну 40 гр. від штуки, святочні — різдвяні та новорічні — поштові картки надруковані українською мовою, якими пригадаєте своїм родичам і друзям про свою до них щирю симпатію та відданість рідному.

Замовлення просимо надсилати на адресу:
Andrzej Szmigielski
82-300 Elbląg, ul. Robotnicza 96/10
тел. (0-55) 346-000

